

SORUNLARLA BAŞA ÇIKMADA
KUR'AN-I KERİM'DEKİ
PEYGAMBER DUALARI
(Din Görevlileri Örneği)

Esra BİRCAN

(Yüksek Lisans Tezi)

Eskişehir, 2020

**SORUNLARLA BAŞA ÇIKMADA KUR'AN-I KERİM'DEKİ
PEYGAMBER DUALARI
(Din Görevlileri Örneği)**

Esra BİRCAN

**T.C.
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü**

**Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı
Din Psikolojisi Bilim Dalı
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**ESKİŞEHİR
2020**

T.C.

ESKİŞEHİR OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Esra BİRCAN tarafından hazırlanan “SORUNLARLA BAŞA ÇIKMADA KUR’AN-I KERİM’DEKİ PEYGAMBER DUALARI (Din Görevlileri Örneği)” başlıklı bu çalışma 13/01/2020 tarihinde Eskişehir Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin ilgili maddesi uyarınca yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak, Jürimiz tarafından Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalında yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan (Tez Danıőmanı)

Doç. Dr. M. Naci KULA

Üye

Doç. Dr. Ahmet ALBAYRAK

Üye

Doç. Dr. Kamil SARITAŞ

ONAY

.... / / 2020

Prof. Dr. Mesut ERŐAN

Enstitü Müdürü

13/01/2020

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi hükümlerine göre hazırlandığını; bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmanın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Eskişehir Osmangazi Üniversitesi tarafından kullanılan bilimsel intihal tespit programıyla taranmasını kabul ettiğimi ve hiçbir şekilde intihal içermediğini beyan ederim. Yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması halinde ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

ESRA BİRCAN

imza

ÖZET

SORUNLARLA BAŞA ÇIKMADA KUR'AN-I KERİM'DEKİ PEYGAMBER DUALARI (Din Görevlileri Örneği)

BİRCAN, Esra

Yüksek Lisans – 2020

Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. M. Naci KULA

Bu çalışma, din görevlilerinin sorunlarla başa çıkmada Kur'an'ı Kerim'de yer alan peygamber dualarına başvurma durumlarını; bu duaların sorunlarla başa çıkma tutumları içindeki yerini incelemeyi amaçlamaktadır.

Kur'an, kendisine inananlar için yaşamlarına her yönü ile rehberlik etmek için vardır. Kur'an bireylerin hayatında farklı düzeylerde olsa da anlamlandırıcı ve şekillendirici etkiye sahiptir. Kur'an, insanların duygu alanı psikolojik durumları üzerinde de oldukça önemli etkiler oluşturmaktadır. Peygamberler, vahyi bilgiyi insanlara aktaran, dini yaşam pratiğinin örnekliğini en doğru şekilde yapan kişilerdir. Dua da dini başa çıkmada en çok başvurulan yöntemdir.

Çalışmamızda insanlar için değerli olan, anlam ifade eden Kur'an, peygamber ve dua algısını bütüncül olarak kuşatan Kuran'da yer alan peygamber dualarının sorunlarla başa çıkmadaki yerini ele almaya çalıştık. Alan çalışmamızda, aldıkları eğitim ve meslekleri gereği Kur'an'la en çok irtibat halinde olduğunu düşündüğümüz din görevlileri ile görüşmeler yaptık. Din görevlilerinin Kur'an'da yer alan peygamber dualarını biliyor olmalarının duygu ve düşünce dünyalarına, yaşam pratiklerine bir etkisi var mı? Varsa bu etkiler psikolojik iyilik durumlarına olumlu katkılar sunuyor mu? Öğrencileri ya da çevreleri ile bu duaları paylaşıyorlar mı? Bu paylaşımın dini ve psikolojik tecrübeleri nelerdir? Bu ve benzeri sorularla yaptığımız alan çalışması ile konumuzu ele almaya çalıştık.

Çalışmamız teorik ve alan çalışması olarak iki ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde teorik çalışma olan, dua, başa çıkma, dini başa çıkma, peygamber duaları teorik çalışmaları; ikinci bölümde Kütahya İl Müftülüğünde çalışan 35 din

görevlisi ile yapılan görüşmelerin yer aldığı alan çalışması yer almaktadır.

Çalışmamızda, Kur'an'daki Peygamber dualarının din görevlileri tarafından bilinme düzeylerinin ve din görevlilerinin sorunlarla başa çıkma süreçlerinde peygamber dualarına baş vurma tutumlarının farklılıklar gösterdiği gözlemlenmiştir. Dini başa çıkma yöntemi olarak Kur'an'daki peygamber dualarına baş vuran din görevlilerine bu duaların olumlu psikolojik ve işlevsel katkılar sunduğu görülmüştür.

Bu çalışma, sorunlarla başa çıkma süreçlerinde Kur'an'daki peygamber dualarından destek alan din görevlilerinin olumlu katkılar elde ettiğini ortaya koymuştur. Ayrıca çalışma din görevlileri tarafından Kur'an'daki peygamber dualarının bilinme düzeyleri, bilinme şekli ve sorunlarla başa çıkmada Kur'an'daki peygamber dualarına başvurma tutumları ile ilgili bilgi edinilmesini sağlamıştır.

Kur'an'ı Kerimdeki dua ve peygamber duaları başa çıkma süreçlerine olumlu katkılar sunacak önemli işlevsel içeriğe sahiptir. Bu içerikten en verimli şekilde istifade edilebilmesi için örneklem grubunun daha geniş olduğu Kur'an kursu öğreticilerini, farklı sosyal alanlardaki kişileri de kapsayıcı çalışmalar yapılmalıdır. Elde edilen sonuçlar doğrultusunda Kur'an eğitim ve öğretimi içinde, Kur'an'daki peygamber dualarına, sorunlarla başa çıkmayı destekleyici yönü ile de yer verilmelidir.

Anahtar kelimeler: Başa çıkma, Dini Başa çıkma, Kur'an'daki Peygamber Duaları, Din Görevlileri

ABSTRACT

PROPHETS' PRAYERS IN THE QUR'AN IN TO COPE WITH STRESS (TROUBLES) (A Study on Religious Officers)

BİRCAN, Esra

Master Degree – 2020

Department of Philosophy and Religion Sciences

Adviser: Assoc. Professor M. Naci KULA

The aim of this study is to investigate the status of religious officials in the application of the prayers of the prophets in the Quran. It aims to examine the place of these prayers in the attitudes of coping with problems.

The Qur'an exists for those who believe in it to guide every aspect of their lives. Although the Qur'an has different levels in the lives of individuals, it has a meaningful and shaping effect. The Qur'an also has a significant impact on the psychological state of people's emotions. Prophets are the people who pass the revelation to the people and make the example of the practice of religious life in the most correct way. Prayer is the most commonly used method of religious coping.

In our study, we tried to address the place of the prayers of the prophets in the Qur'an, which encompasses the perception of the Qur'an, the prophet and prayer in a holistic way, which is valuable to people and which makes sense. In our field study, we conducted interviews with religious officials who we think were most in contact with the Qur'an due to their education and professions. Does the fact that the clergy know the prayers of the prophets in the Qur'an have any effect on the worlds of emotion and thought, on life practices? If so, do these effects contribute positively to psychological well-being? Do they share these prayers with their students or their environment? What are the religious and psychological experiences of this sharing? With this and similar questions, we tried to address our issue with the field study.

Our study consists of two main parts as theoretical and field study. In the first part, the theoretical work, prayer, coping, religious coping, the prayers of the

prophetic theoretical studies; In the second part, a field study including interviews with 35 religious officials working in Kütahya Provincial Mufti Office is located.

In our study, it was observed that the level of knowledge of the prayers of the Prophet in the Qur'an by the religious officials and the attitudes of the prayers to the prophetic prayers differed in the process of coping with the problems. It has been seen that these prayers offer positive psychological and functional contributions to religious officials who applied to the prayers of the prophet in the Qur'an as a method of religious coping.

This study revealed that the religious officials who received support from the prayers of the Qur'an in the coping process had positive contributions. In addition, the study provided information about the level of knowledge of the prayers of the prophets in the Qur'an, the way of knowing them and the attitudes of the prophet prayers in the Qur'an in dealing with problems.

The prayers and prayers of the Qur'an in the Holy Quran have important functional content that will contribute positively to the coping processes. In order to benefit from this content in the most efficient way, studies should be carried out to include the Qur'an course tutorials, where the sample group is larger, and people in different social areas. In line with the results obtained, the prayers of the prophet in the Qur'an should be included in the Qur'an education and training in terms of supporting the problems.

Key words: Coping, Religious Coping, Prayers of the Prophet in the Qur'an, Religious Officers

İÇİNDEKİLER

ÖZET	ii
ABSTRACT.....	iv
TABLolar LİSTESİ.....	x
EKLER LİSTESİ	xi
ÖNSÖZ	13
GİRİŞ	14
I. Araştırmanın Konusu ve Amacı.....	18
II. Araştırma Modeli ve Metodu.....	18
III. Evren ve Örneklem	19
IV. Çalışmanın Hipotezi.....	20

1. BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. BAŞA ÇIKMA.....	21
1.1.1. Kavram Üzerine	21
1.1.2. Tarihsel Arka Plan	22
1.1.3. Başa Çıkma Süreci.....	22
1.1.4. Başa Çıkma Stratejileri	24
1.1.4.1. Aktif planlama.....	24
1.1.4.2. Dış yardım arama	25
1.1.4.3. Dine yönelme	25
1.1.4.4. Kaçma-soyutlanma (duygusal-eylemsel).....	25
1.1.4.5. Kaçma-soyutlanma (biyokimyasal)	25
1.1.4.6. Kabul-bilişsel yeniden yapılanma.....	26
1.2. DİNİ BAŞA ÇIKMA	27
1.2.1. Tarihsel Arka Plan	28
1.2.2. Dini Başa Çıkma Şekilleri.....	28
1.2.3. Dini Başa Çıkma Stratejileri	29
1.2.4. Dinin, Başa Çıkma Sürecindeki İşlevleri	30
1.3. DUA ve DUA PSİKOLOJİSİ	32
1.3.1. Duaya Sevk Eden Güdüler.....	34
1.3.1.1. İhtiyaçlar	35
1.3.1.2. Ahirete Yönelik İstekler.....	36
1.3.1.3. İtiraf Etme ve Bağışlanma İsteği.....	36
1.3.1.4. Allah ile İletişim İsteği.....	37
1.3.1.5. Şükür Duygusu.....	37

1.3.2. Rutin, Ritüel Dualar	38
1.3.2.1. Alışkanlık Haline Gelen Dualar	38
1.3.2.2. İbadetler	39
1.3.2.3. Tefekkür Duaları	39

2. BÖLÜM

KUR'AN'DA YER ALAN PEYGAMBER DUALARI

2.1. İTİRAF VE BAĞIŞLANMA TALEBİ İÇEREN DUALAR.....	42
2.1.1. Hz. Adem'in Duası	42
2.1.2. Hz. Nuh'un Duaları.....	42
2.1.3. Hz. Musa'nın Duaları.....	43
2.1.4. Hz. İbrahim'in Duaları.....	44
2.1.5. Hz. Muhammet (sav) Duası	44
2.2. YARDIM İSTEME DUALARI.....	44
2.2.1. Hz. Nuh'un Duası	44
2.2.2. Hz. Lut'un Duaları	44
2.2.3. Hz. Yusuf'un Duası.....	45
2.2.4. Hz. Musa'nın Duaları.....	45
2.2.5. Hz. Şuayb'in Duası	45
2.2.6. Hz. Yunus'un Duası.....	46
2.3. HAMD VE ŞÜKÜR İFADESİ İÇEREN DUALAR	46
2.3.1. Hz. Süleyman'in Duası	46
2.3.2. Hz. Şuayb'in Duası	46
2.4. SALTANAT VE HAKİMİYET İSTEĞİ.....	46
2.4.1. Hz. Süleyman'in Duası	46
2.5. GÜVENLİK VE RIZIK TALEBİ İÇEREN DUALAR.....	47
2.5.1. Hz. İbrahim'in Duası.....	47
2.6. MADDİ MANEVİ SIKINTILAR KARŞISINDA OKUNAN DUA.....	47
2.6.1. Hz. Eyyüb'ün Duası.....	47
2.6.2. Hz. İbrahim'in Duası.....	48
2.7. SALİHLER ARASINDA OLMA İSTEĞİ	48
2.7.1. Hz. İbrahim'in Duası.....	48
2.7.2. Hz. Yusuf'un Duaları.....	48
2.7.3. Hz. Süleyman'in Duası	48
2.8. SALİH EVLAT, SALİH NESİL İSTEĞİ	49
2.8.1. Hz. İbrahim'in Duaları	49
2.8.2. Hz. Zekeriyya'nınDuaları	49

2.9.	PEYGAMBER DUALARININ ORTAK ÖZELLİKLERİ	49
2.9.1.	Samimi İman- Güven	50
2.9.2.	Dua ve Affetme İlişkisi	50
2.9.3.	Dua ve Merhamet	51
2.9.4.	Dua ve Şükür	52
2.9.5.	Dua ve Sabır	53

3. BÖLÜM

GÖRÜŞME SONUÇLARI VE DEĞERLENDİRMELER

3.1.	KATILIMCILARIN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ	54
3.1.1.	Katılımcıların Cinsiyet Durumu	54
3.1.2.	Katılımcıların Yaş Durumu	54
3.1.3.	Katılımcıların Eğitim Durumu	55
3.1.4.	Katılımcıların Görev Süresi	55
3.1.5.	Katılımcıların Medeni Durumu	56
3.2.	KUR'AN'DAKİ PEYGAMBER DUALARININ BİLİNME DÜZEYİ	56
3.3.	KUR'AN'DAKİ PEYGAMBER DUALARININ BİLİNME ŞEKLİ	60
3.4.	DİN GÖREVLİLERİNİN KUR'AN'DAKİ PEYGAMBER DUALARINI OKUMA SIKLIĞI	64
3.5.	DİN GÖREVLİLERİNİN KUR'AN'DAKİ PEYGAMBER DUALARINI OKUMA ŞEKLİ	69
3.6.	DİN GÖREVLİLERİNİN SORUN YAŞADIĞINDA PEYGAMBER DUALARINA BAŞVURMA DÜZEYİ	73
3.7.	DİN GÖREVLİLERİNİN SORUN YAŞANDIĞINDA PEYGAMBER DUALARINA BAŞVURMA ŞEKLİ	78
3.8.	DİN GÖREVLİLERİNİN SORUN YAŞAYAN KİŞİLERE PEYGAMBER DUALARINI TAVSİYE ETME ORANI	81
3.9.	DİN GÖREVLİLERİNİN SORUN YAŞAYAN KİŞİLERE PEYGAMBER DUALARINI TAVSİYE ETME ŞEKLİ	87
3.10.	DİN GÖREVLİLERİNİN SORUNLARLA BAŞA ÇIKMADA PEYGAMBER DUALARINDAN ETKİLENME DURUMLARI	94
3.10.1.	En Çok Etkilenilen Kur'an'daki Peygamber Duaları	95
3.10.2.	Kur'an'daki Peygamber Dualarının En Çok Etkilenilen Yönü	101
3.10.3.	Kur'an'daki Peygamber Dualarını Okurken Hissedilen Duygular	104
3.11.	SORUNLARLA BAŞA ÇIKMADA PEYGAMBER DUALARININ OLUMLU KATKISI	108
3.11.1.	Ailevi Sorunlarla Başa Çıkmada Kur'an'daki Peygamber Dualarının Olumlu Katkısı	110
3.11.2.	Ekonomik Sorunlarla Başa Çıkmada Kur'an'daki Peygamber Dualarının Olumlu Katkısı	116

3.11.3. Sosyal ilişkilerdeki Sorunlarla Başa Çıkma Kur'an'daki Peygamber Dualarının Olumlu Katkısı	119
3.11.4. Kişisel Sorunlarla Başa Çıkma Kur'an'daki Peygamber Dualarının Olumlu Katkısı	128

4. BÖLÜM

PEYGAMBER DUALARININ SORUNLARIN ÇÖZÜMÜNE SUNDUĞU KATKILAR

4.1. SORUNA, İHTİYAÇLARIMIZA VE ÇÖZÜME YÖNELİK FARKINDALIK KAZANDIRMASI.....	138
4.2. KENDİ DEĞERİNİ FARK ETME SÜRECİ YAŞATMASI	138
4.3. İÇSEL DİNGİNLİK VE DİKKATİ TOPLAMA SÜREÇLERİ YAŞATMASI .	140
4.4. İÇSEL ONARIMA DESTEK OLMASI.....	142
4.5. İÇSEL DÖNÜŞÜME KATKI SUNMASI.....	143
4.6. SORUMLULUĞU ÜSTLENME CESARETİ VERMESİ	144
4.7. BENCİLLİKTEN SIYRILIP BENLİĞİMİZİ FARKETMEYE YÖNELTMESİ	145
4.8. ÖZGÜVENİMİZİ GELİŞTİRMESİ	146
4.9. BİZİ YAVAŞLATARAK FARKINDALIĞIMIZI ARTTIRMASI	146
4.10. ÇÖZÜM ÜRETMEYE KATKISI	147
SONUÇ	149
KAYNAKÇA	156
EKLER	160

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Katılımcıların Yaş Durumu	54
Tablo 2: Katılımcıların Eğitim Durumu	55
Tablo 3: Katılımcıların Görev Süresi	56
Tablo 4: Katılımcıların Medeni Durumu	56
Tablo 5: Din Görevlilerinin Kur'an'daki Peygamber Dualarını Bilme Düzeyi.....	57
Tablo 6: Peygamber Dualarının Bilinme Şekli	60
Tablo 7: Peygamber Dualarının Okunma Sıklığı	65
Tablo 8: Kur'an'daki Peygamber Dualarının Okunma Şekilleri	70
Tablo 9: Sorun Yaşandığında Peygamber Dualarına Başvurma Düzeyi	73
Tablo 10: Peygamber Dualarına Başvurma Şekilleri	78
Tablo 11: Din Görevlilerinin Sorun Yaşayan Kişilere Peygamber Dualarını Tavsiye Etme Düzeyi.....	82
Tablo 12: Din Görevlilerinin Sorun Yaşayan Kişilere Peygamber Dualarını Tavsiye Etme Şekli	87
Tablo 13: En Çok Etkilenilen Kur'an'daki Peygamber Duaları	96
Tablo 14: Kur'an'daki Peygamber Dualarının En Çok Etkilenilen Yönü	101
Tablo 15: Peygamber Dualarını Okurken Hissedilen Duygular	105

EKLER LİSTESİ

EK 1: KATILIMCILARA SORULAN SORULAR	160
--	------------

KISALTMALAR

as. :	Aleyhisselam
C. :	Cilt
çev. :	Çeviren
DEM :	Değerler Eğitimi Merkezi
DIA :	Diyanet İslam Ansiklopedisi
DİB :	Diyanet İşleri Başkanlığı
ed. :	Editör
haz. :	Hazırlayan
Hız. :	Hazreti
krş :	Karşılaştırmamız
No :	Numara
s. :	Sayfa
ss. :	Sayfadan sayfaya
sav. :	Sallallahu aleyhi vesellem
TDV :	Türkiye Diyanet Vakfı

ÖNSÖZ

Evren tüm yapıları ve sistemleriyle yaratıcının var edişinin ortak imzasını ve muradını taşımaktadır. Her zerre kendi özel varlığı ile birlikte bütünün anlamlı bir parçasıdır. İnsan için bu anlamı keşfetmek ve canlı tutmak Allah ile kurduğu ilişkisi nispetinde gerçekleşecektir. Allah ile kurulan ilişkinin ve bağın adı duadır. Dua ile insan kendisini ve varlık alemi içindeki yerini keşfetmektedir. İnsanı anlam arayışı, keşif ve kemalat yolculuğunda rehbersiz bırakmayan Rabbimiz bizlere Kur'an-ı Kerim ve peygamberler ile hidayet etmiştir. Bu rehberlikle yol alan insanın karşılaşacağı sorunlarla başa çıkması hiç şüphesiz daha kolay olacaktır.

İnsan için mutlu, huzurlu, anlamlı bir hayat yaşamak en büyük gayedir. Sıkıntısız, dertsiz bir hayat, akıl ve gönül sahibi insan için elbette mümkün değildir. Ancak olayları ve durumları doğru okuyarak, sorunlarla başa çıkmak mümkündür. Dua, din psikolojisinde dini başa çıkma yönelimleri içinde ilk sırada yer almaktadır. Bu çalışmada, Kur'an-ı Kerimdeki peygamber dualarının rehberliğinin dini başa çıkma süreçlerine etkileri ve sunduğu katkılar araştırılmıştır. Çalışmanın din psikolojisi alanında çalışanlara ve konuya ilgi duyanlara faydalı olmasını dilerim.

Tez çalışmam süresince destek ve yardımlarını esirgemeyen değerli danışman hocam Doç. Dr. Naci KULA'ya, fikir ve önerileri ile tezimin şekillenmesine ve gelişmesine katkı sunan değerli hocalarım Doç. Dr. Kamil SARITAŞ'a ve Doç Dr Ahmet ALBAYRAK'a çok teşekkür ederim.

Yaşamım boyunca her konuda maddi manevi destekleri ile bana güç veren aileme; sevgili annem Fatıma TEKER'e, değerli babam Mehmet TEKER'e ve biricik kardeşim Sema YATIKÇI'ya teşekkür ederim. Her zaman yanımda olan kıymetli yol arkadaşıma, eşim Hasan BİRCAN'a çok teşekkür ederim.

Çalışmamı canım kızlarıma; göz aydınlığım Betülüm'e, gönül şenliğim Serram'a ithaf ediyorum.

Esra BİRCAN

Eskişehir - 2020

Rabbim! Gireceğim yere dürüstlükle girmemi sağla;
çıkacağım yerden de dürüstlükle çıkmamı sağla.
Bana, tarafından yardım edici bir kuvvet ver. (İsra 17/80)

GİRİŞ

Din, insan yaşamını tüm yönleriyle Allah ile ilişkilendirerek düzenlemeyi amaçlamaktadır. Bu amaç, bireyin başta kendisi ile olan ilişkilerini düzenlerken, içten dışa doğru diğer insanlar, diğer tüm canlılar, yaşanılan çevre ve evren ile olan ilişkilerini de düzenleyerek, hayatı anlamlı hale getirir. Anlamlandırılmış bir hayat ise insana hakiki mutluluğun kapısını açmaktadır.

Din, ilke ve öğretileriyle, insan ve toplum üzerinde kuşatıcı etkisi olan bir kurumdur. İnsan davranışlarına yön veren faktörlerden birini oluşturmaktadır. Dinî inanç ve tutumlar kişinin diğer fertlerle ilişkisini şekillendirmede de belirleyicidir. Zira din bizatihi insanın duygu, düşünce, irade, vicdan ve davranış gibi özellik ve eğilimlerine hitap etmektedir (Peker, 1990: 94).

Müslümanlar, Kur'ân-ı Kerîm'in lafzına ve manasına her zaman saygı göstermişlerdir. Her evde Kur'an-ı Kerimler bulunmaktadır. Küçük yaştan itibaren çocuklara Kur'an-ı Kerim okuması, dualar ve sureler öğretilmeye çalışılır. Umumi olsun hususi olsun birçok yapıda Kur'ân-ı Kerîm ayetleri ve duaların yazılı olduğunu görebiliriz. Çocuklara isim koyarken bile Kur'ân-ı Kerîm'de geçen isimler tercih edilmektedir. Kur'ân-ı Kerîm menşeli atasözleri, deyimler müslüman toplumların dillerinde çokça yaygınlaşmıştır. Kur'ân-ı Kerîm'deki salih insanların, peygamberlerin duaları da orijinal lafızlarıyla dillerde dolanır hale gelmiş, müslümanlar bu dualarla dua etmişlerdir. Bütün bunlar Kur'ân-ı Kerîm'in müslüman toplumlardaki etkin konumunu gösteren işaretlerden bazılarıdır (Sülün, 2005: 44-73).

Kur'ân'ın, dua ile başlayıp (Fatıha Suresi 1), dua ile sona ermesi (Felak / Nas Sureleri 113/114) Allah'ın duaya verdiği önemi, insan için de duanın önemiyetini göstermektedir (Kayıklık, 2001: 144). Aynı zamanda Kur'an'daki "*De ki: Duanız olmasa Rabbim size ne diye değer versin.*" (Furkan 25/77) ayeti duanın insanın varoluş amaçlarından biri ve insana değer kazandıran önemli unsurlardan olduğunu ifade etmektedir.

Kur'an-ı Kerim insanların akıllarına ve idraklerine hitap eder. Ama bundan

daha çok gönüllerine, vicdanlarına, yaratılıştan gelen temiz ve bozulmamış hislerine hitap eder. Kısaca Kur'an hem kalbi hem aklı okşar (Uludağ, 2010: 164).

Kur'an, Allah'a iman eden İslam inancı içindeki inananların yaşamlarına her yönü ile rehberlik etmektedir. Kur'an bireylerin hayatında inanç tutumlarındaki farklılıklara göre, farklı düzeylerde olsa da anlamlandırıcı ve şekillendirici etkiye sahiptir. Kur'an eylemsel yönüyle birlikte, okunması ve dinlenmesi ile de insanların, psikolojik durumları üzerinde oldukça önemli etkiler oluşturmaktadır.

Peygamberler, vahyi bilgiyi insanlara aktaran, dini yaşam pratiğinin örnekliliğini en doğru şekilde yapan kişilerdir. Yaşamlarını inançları ile şekillendirmek, Allah ile doğru ilişki kurmak isteyen insanların yegane örneği ve önderidir. Toplumumuz, Türk-İslam kültüründe filizlenen içten bir peygamber sevgisi ve muhabbetinin tohumlarını da taşımaktadır.

Dua, dini başa çıkma metotları içinde en çok başvurulan yöntemdir. İnanan insanın en önemli sığınağı duadır. Duanın sorunları çözmede önemli etkileri vardır.

Dua ile kişi öncelikle problemlerini kelimelerle ifade etmektedir. Bu ifade ediş, problemin belirsizlikten ve karışıklıktan çıkarılmasına fayda sağlar. Dua, kişiye yalnız olmadığı duygusunu verir. Yalnızlık duygusundan kurtulan insan yükünün paylaşıldığı duygusu ile rahatlar. En çaresiz ve ümitsiz durumlarda her şeyi duyan, her şeyi bilen ve gücü yeten bir kudrete inanmak, sığınmak ve güvenmek o kişiye sakinlik ve huzur verir. Güven duygusunun gelişmesine ve korkulanı yenmesine yardımcı olur. Çaresizlik duygusu içindeki kişi pasiftir, bir şey yapamamaktadır. Dua ile "yapmak" konusunda bir adım atmış olur (Tarhan, 1998 a: 51).

Dua bir ibadettir. Tüm ibadetlerin ve uygulamaların özüdür. Din, ibadet ve uygulamaları ile belli bir amacı gerçekleştirmek ister. Onun amacı olumsuz kişilik özelliklerini dönüştürmek, derin irfanı yakalamak, insanı ahlak sahibi kılmak, insanın çevresi ile, Allah ile iyi ilişkiler geliştirmesini ve yaşadığı dünyaya ürettiği davranışlarla katkı sunmasını sağlamaktır (Kayıklık, 2015: 129).

Duanın çok yönlü psikolojik etkileri açıklığa kavuşmuş bir husustur. Dua, insanın duygularını algılarını, davranışlarını, ruhi ve bedeni sağlığını değişikliğe uğratan etkiler yapmaktadır. Dua eden kimsenin elde edeceği psikolojik değer tamamen kişinin inancına bağlıdır. Samimi inanç sürdürdüğü sürece duanın etkisi kesin ve mutlaktır (Hökelekli, 2010: 228). Peygamberler en samimi inanca sahip olan

kişilerdir. Onların yaptıkları dualar da bu samimi inancın bir tezahürü olarak ayrıca önem arz etmektedir.

Dua, yalnızca sözlerin sınırlı ifadelerinden ibaret değildir. Dua bir eylemdir ve dua ile kendimize davranış modeli belirleriz. Davranış konusunda inananlara rol model olan peygamberlerin duaları da söylem ve eylem bütünlüğü ile örnek teşkil etmektedir.

Duayı peygamber dualarındaki faal boyutu ile değerlendirdiğimizde hayatı kuşatıcılığı ve bir hayat tarzı oluşu ile önem arz etmektedir. Aktif yönü ile dua, duygu, düşünce ve davranış boyutu ile insan üzerinde çok yönlü ve bütüncül bir etkiye sahiptir.

Dua isteklerimiz doğrultusunda olayların akışını değiştirecek bir çeşit sihirli değnek değildir. Ancak deney ve gözlemlerle kesin sonuçlara ulaşabileceğimiz bilimsel yasalara da doğrudan bağlı değildir.

Dua evrensel bir olaydır. Her dinde her toplum ve kültürde duaya rastlamak mümkündür. Hatta dine ilgisiz ya da inançsız insanların bile dua ettikleri bir gerçektir. İçeriği farklı olsa da duanın etkileri her yerde müşahade edilmektedir (Hökelekli, 2010: 218).

“Dua, insan kalbinin Allah ile konuşması, O’nun nimetini ve yardımını istemesidir.” (İzutsu, 2012: 171)

Yaratıcıyla kurulan sembolik bir ilişki olan dua ve ibadetler, insanın en derin yönlerinin, potansiyelinin ve sınırlarının farkına varmasına; benlik bilincini geliştirmesine yardımcı olmaktadır. İnsandaki şiddetli sıkıntı, kaygı ve öfke duygularını azaltarak, insanın psiko-sosyal uyumunu arttırmaktadır (Hayta, 2000: 489).

Kur’an, insanın aşamayacağı zor durumlarla karşı karşıya kaldığında duaya yöneldiğini, Allah ile ilişki kurduğunu, sıkıntıyı atlattıktan sonra ise bu süreci unuttuğunu ifade eden ayetlerle, insanın duaya yönelişine dair olumsuz bir psikolojiyi de göstermektedir.

Yapılan araştırmalarda da dua edenlerin büyük kısmının (%30) sıkıntılı anlarında ve ihtiyaçlarından dolayı dua ettikleri tespit edilmiştir (Kayıklık, 2015: 145). Yaşam içinde de insanların daha çok zor durumlarda Allah’ı hatırlamakta ve

Allah'a yönelmekte olduğunu da görmekteyiz.

İnsan kendisini tehdit altında hissettiği zaman en temel arzusu olan yaşama isteğinin ve güvenliğinin temin edilmesine kadar Allah'a yalvarıp yakarır. Bu durumlarda dua bir yardım isteme çığığıdır. Şüpheci ve inançsız insanlar bile aşırı çaresizlik durumlarında Allah'a dua etmeye ve ondan yardım istemeye yönelirler (Hökelekli, 2010: 91). Kur'an'da bu tutumu ifade eden birçok ayet vardır. (En'am 6/63-64); (Nahl 16/20-21); (Zümer 39/49); (Fussilet 41/51) ve Yunus suresinin aşağıdaki ayetleri bunlardan bazılarıdır.

“İnsana bir sıkıntı dokundu mu gerek yan üstü yatarken, gerek otururken, gerekse ayakta iken (her hâlinde bu sıkıntıdan kurtulmak için) bize dua eder. Ama biz onun bu sıkıntısını ondan kaldırdık mı, sanki kendisine dokunan bir sıkıntı için bize hiç yalvarmamış gibi geçer gider.” (Yunus 10/12)

Ayetlerde sıkıntı ve zorlukları atlatınca Allah'ı unutan, Allah'tan uzaklaşan kendi kurduğu sistemine dönen insanın bu fiilinin yanlışlığı ifade edilmekte ve darlık anında kurulan ilişkinin hayatın tamamında sürdürülmesinin gerekliliği vurgulanmaktadır.

Peygamber duaları, Allah ile kurulan daimi ilişkinin yansımasıdır. Peygamber duaları, yaşam boyu inancın inşa ettiği duygu ve düşüncelerle hareket eden insanın, yalnız sorunlarla karşılaştığında değil her durumda Allah ile canlı bir ilişki halinde olabileceğini de bize göstermektedir. Allah ile kurulan aktif ilişki sorunlar esnasında çözüme olumlu katkı sunacağı gibi sorun oluşmadan önleyici tutumlar geliştirmemizi de yardımcı olmaktadır.

Kul ile Allah arasındaki dua ilişkisinin zayıflaması, kulun manevi gücünün zayıflamasına, iç dinamiklerini kullanmada motivasyonunun azalmasına, potansiyel enerjisini faal hale getirmesi için gerekli aktivasyonu yitirmesine neden olacaktır.

Hayatın anlam kazanmasında dini inanç ve tutumlar bireyin hayatına yön vererek, diğer tutum ve davranışların belirlenmesinde önemli bir işlev görür (Kavas, 2013: 144). İnanan insanlar için Kur'an ve Peygamber, dini inanç içindeki en önemli unsurlardır. Öyleyse, sorunları ile başa çıkmak için dini referans alan insanların yöneleceği iki ana kaynak Kur'an ve Peygamber olmalıdır. Kur'an'da farklı peygamberlerin, farklı ihtiyaç ve talepleri için yaptıkları dualara yer verilmektedir. Dini başa çıkma içerisinde en önemli yere sahip olan duaya, Kur'an ve Peygamber

merkezli ortak perspektiften bakarak, Kur'an'daki Peygamber dualarının sorunlarla başa çıkma tutumlarına etkisini araştırmaya çalıştık.

I. Araştırmanın Konusu ve Amacı

Çalışmamızın konusu, Kur'an-ı Kerim'de yer alan peygamber dualarının sorunlarla başa çıkma sürecinde din görevlilerine etkisinin araştırılmasıdır. Bu çalışmada eğitim süreçleri ve meslekleri gereği Kur'an-ı Kerim ile en çok irtibatlı olduğunu, Kur'an'daki peygamber dualarını bildiğini düşündüğümüz din görevlileri ile görüşmeler yaptık. Din görevlilerinin Kur'an'da yer alan peygamber dualarını biliyor ve okuyor olmalarının duygu, düşünce ve davranışlarına bir etkisi var mı? Varsa bu etkiler psikolojik iyilik durumlarına olumlu katkılar sunuyor mu? Yaşam içinde karşılaştıkları sorunlarla başa çıkma süreçlerinde Kur'an'daki peygamber dualarına baş vuruyorlar mı? Din görevlileri, Kur'an'daki peygamber dualarını sorunlarla başa çıkma süreçlerine olan katkısı yönüyle öğrencileri ve cemaatleri ile paylaşıyorlar mı? Bu paylaşımın dini ve psikolojik tecrübeleri nelerdir? Bu ve benzeri sorularla yaptığımız alan çalışması ile Kur'an'daki Peygamber dualarının din görevlileri tarafından bilinme düzeylerini ve din görevlilerinin sorunlarla başa çıkma süreçlerinde peygamber dualarına baş vurma tutumlarını ele almaya çalıştık.

Dinin başa çıkma ile ilişkisine dair birçok akademik çalışma mevcuttur. Dini başa çıkma yöntemleri içinde Allah'a sığınma, dua, ibadet ve Kur'an okuma en çok başvurulan yöntemlerdendir. Dini başa çıkma konusunda yapılan çalışmalara baktığımızda peygamber dualarının ya da Kur'an'da yer alan peygamber dualarının dini başa çıkma süreçlerine etkisini araştıran bir çalışmaya rastlamadık. Kur'an'da yer alan peygamber duaları ile ilgili yapılan çalışmalara baktığımızda Tefsir Anabilim Dalında yapılmış üç adet yüksek lisans tez çalışmasının olduğunu gördük. Bu çalışmalarda Kur'an'daki peygamber duaları tefsir yönüyle ele alınmıştır.

II. Araştırma Modeli ve Metodu

Çalışmamızın birinci bölümünde literatür incelemesi yapılmıştır. İkinci bölümünde ise nitel araştırma yöntemlerinden olan görüşme metodu kullanılmıştır.

Görüşme, “önceden belirlenmiş ve ciddi bir amaç için yapılan soru sorma ve yanıtlama tarzına dayalı karşılıklı ve etkileşimli bir iletişim sürecidir”. Görüşme metodu, sosyal bilimler alanında etkili bir veri toplama yöntemidir (Şimşek ve

Yıldırım, 2016: 131).

Görüşme, yüz yüze anket yöntemi ile bilgi toplamaya benzese de uygulama şekli oldukça farklıdır. Görüşmede görüşmecinin rolü çok daha etkilidir. Anketör sadece ankette yer alan cevapları kayıt altına almaktayken, nitel araştırmada alınan cevaba bağlı olarak yeni sorularla daha derinlemesine bilgilere ulaşılabilir (İslamoğlu ve Alınçık, 2016: 221).

Üç tür görüşme yöntemi vardır:

1-Sohbet Tarzı Görüşme: Araştırmacı araştırma ortamına gözlem amacı ile doğrudan katılır. Sorular iletişimin doğal seyrinde sorulur. Görüşme yapılan kişi görüşme yapıldığının farkına bile varmayabilir. Önceden belirlenmiş sorular yoktur.

2-Görüşme Formu Yaklaşımı: Görüşme sırasında araştırılacak konu ve sorular listelenir. Değişik insanlardan aynı konu hakkındaki görüş ve bilgiler alınır. Sohbet içinde sorular sorulur ve cevaplar alınır.

3-Standartlaştırılmış Açık Uçlu Görüşme: Bu görüşme şeklinde aynı sorular, aynı sırayla, her görüşülen bireye aynı tarzda sorulur. Görüşmeciye tanınan esneklik epey bu yöntemde sınırlandırılmıştır (Şimşek ve Yıldırım, 2016: 132).

Bizim çalışmamızda görüşme formu yaklaşımı kullanılmıştır. Görüşme talebinde bulunduğumuz din görevlilerine görüşme konusu ve içeriği söylenmiştir. Görüşme konusu ve içeriği hakkında bilgilendirilen din görevlilerinden otuz beş kişi görüşmeye katılırken; dokuz kişi konu hakkında yeterli bilgisi olmadığını ifade ederek görüşme talebimizi kabul etmemiştir. Görüşme talebimizi kabul eden din görevlileri ile uygun gördükleri zamanda, çalışma ortamlarında yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Gönüllülük ve gizlilik esasına dayalı olarak görüşmeler kayıt altına alınmıştır. Yaptığımız görüşme soruları Ek:1 de verilmiştir.

III. Evren ve Örneklem

Araştırmanın ideal evreni Türkiye'deki din görevlilerinin tamamını kapsamaktadır. Araştırmamızın örnekleme Kütahya ili müftülüğüne bağlı çalışan 35 din görevlisinden oluşmaktadır. Bu din görevlilerini seçerken Kütahya'nın farklı mahallelerinde, farklı kurs ve camilerinde görev yapan din görevlileri olmasına özen gösterilmiştir. Sosyokültürel ve ekonomik açıdan farklı mahallelerde görev yapan din görevlileri ile görüşmeye çalışılmıştır. Yaş aralıkları ve eğitim durumlarının farklı

olması da göz önünde bulundurulmuştur.

Görüşmeler gönüllülük esasına dayalı olarak gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerin tamamı din görevlilerinin çalışma ortamlarında, randevu alınarak gerçekleştirilmiştir.

IV. Çalışmanın Hipotezi

Sorunlarla başa çıkma süreçlerinde Kur'an'da yer alan peygamber dualarının, bu dualara baş vuran din görevlileri üzerinde olumlu psikolojik, bilişsel ve davranışsal etkileri vardır.

Din görevlilerinin çoğu ya da bir kısmı sorunlarla başa çıkma süreçlerinde Kur'an-ı Kerimdeki peygamber dualarına baş vurmaktadır.

Din görevlilerinin Kur'an'daki peygamber dualarını bilme ve sorunlarla başa çıkma süreçlerinde bu dualara baş vurma düzeyleri farklılıklar gösterecektir. Bu farklılıklar yaş, öğretim düzeyi, hafızlık bilgisi, duaların anlam ve içeriğini bilme, mesleki tecrübe gibi değişkenlerle ilişkili olacaktır.

Din görevlileri Kur'an'daki peygamber dualarını sorunlarla başa çıkma süreçlerine olan katkısı yönüyle öğrencileri ve cemaatleri ile paylaşmaktadırlar. Bu paylaşımın düzeyi, kendi yaşamlarında bu dualara başvurma düzeyi ile doğru orantılı olacaktır.

Din görevlilerinin sorunlarla başa çıkma süreçlerinde Kur'an'daki peygamber dualarına başvurma oranları öğretim ve hafızlık düzeyleri ile pozitif ilişki içinde olacaktır.

Din görevlilerinin Kur'an'daki peygamber dualarını bilme düzeyi ile hafızlık bilgisi ilişkisi doğru orantılı olacaktır.

Yaşanılan sıkıntılı durum ile bu durumla başa çıkmak için başvuru peygamber duası arasında konu, içerik ilişkisi vardır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. BAŞA ÇIKMA

1.1.1. Kavram Üzerine

İnsanın içsel ya da dışsal çatışmalarının çözümlenememesinden kaynaklanan stres ve kaygısını azaltmaya yönelik olarak yaptığı davranışlar, psikolojide başa çıkma kavramıyla tanımlanır (Güney, 1998: 30). Birey, yaşamını ve yaşam ortamına olan uyumunu tehdit eden uyarıcılara karşı tepki göstermektedir.

Baş etme, içsel ve dışsal talepleri veya bunlar arasındaki çatışmayı kontrol etmeye yönelik, kişinin kaynaklarını geliştiren ya da tüketen bilişsel ve davranışsal çabalarıdır (Yöndem, 2015: 35).

Baş çıkma kavramı süreklilik gösteren bir kişilik özelliği olarak incelenip, kişilik testleri ile ölçülmekteyken, Lazarus (1996) başa çıkma kavramına etkileşimsel yaklaşımı eklemiştir. Lazarus'un bu yaklaşımı büyük ölçüde kabul görmüştür. Söz konusu kavramsal analiz, başa çıkmayı süreklilik gösteren bir kişilik stilinden çok spesifik stres durumlarına tepki olarak gösterilen biliş ve davranışlar olarak ele almaktadır. Başa çıkma, bu anlamda, yaşanan durumla ilgili öznel değerlendirmelerle nesnel istemlere verilen tepkinin zaman içerisinde değişen dinamik bir süreci olarak ele alınmaktadır. Bireyin başa çıkma eylemi aynı zamanda içinde bulunduğu durumu değerlendirme biçimini de etkilemektedir (Aysan, 2003: 123).

Kişinin gücünü aşan ve onu zorlayan pek çok içsel ve dışsal olaylar bulunmaktadır. Bunlar çoğu zaman stres, kaygı ve sıkıntıya neden olmaktadır. Bunlarla mücadele etmek için sürekli değişen, bilişsel ve davranışsal çabalara ihtiyaç duyulmaktadır. İşte bireyin bedensel ya da ruhsal kaynaklarının zorlanıp tükenmesi karşısında gösterdiği uyum sağlamaya yönelik sürekli değişen bu bilişsel ve davranışsal çabalara "baş çıkma" denir (Hökelekli, 2013: 63).

Baş çıkma uygulamalarında karşımıza temel iki yaklaşım çıkmaktadır. Bunlar problem temelli başa çıkma ve duygusal temelli başa çıkmadır. Problem temelli başa çıkma, problemin çözümü için gerekli adımları uygulama, farklı fikirleri değerlendirme, problemin çözümü için fikirler üretme gibi öğeleri ve sorunun çözümü için verilen bilinçli çabaları içerir. Duygusal temelli başa çıkma ise kişinin,

stres oluşturan faktörlerin anlamını değiştirerek veya bu faktörlerin neden olduğu duyguları yöneterek kendi duygularını tanımasını, ifade etmesini, zorlu durumlar karşısında yaşanan duygusal stresin azaltılmasını sağlama şeklinde duygusal streslerle başa çıkarak, kendisini daha iyi hissetmesini sağlar. Ayrıca, sorun çözmeye farklı bir bakış açısı getirerek, kendisinin potansiyel karar vermesini sağlamış olur (Koç ve Karakaş, 2014: 612).

Problem temelli yaklaşım aktiftir ve stresi azaltarak veya ortadan kaldırarak problemin çözümünü etkileyen davranışsal ya da psikolojik tepkilerdir. Duygusal temelli yaklaşım ise edilgen başa çıkmanın kullanımudur ve stresli durumlar sonucunda ortaya çıkan olumsuz duyguları kontrol altına almaya çalışarak stresörlerden uzaklaştıran davranışları içerir (Özarslan ve Fıstıkcı, 2013: 131).

1.1.2. Tarihsel Arka Plan

Baş çıkma çalışmalarının başlangıcı olarak kabul edilebilecek çalışma, Richard Lazarus'un 1966'da yazdığı Psychological Stress and the Coping Process (Psikolojik Stres ve Başa Çıkma Süreci) kitabıdır. Başa çıkma ile ilgili çalışmalar özellikle 1970 ve 1980'li yıllarda büyük bir artış göstermiştir. Başa çıkma ile ilgili ansiklopedik nitelikte temel kitaplar 1990'larda yayınlanmıştır. Bu kitaplardan bazıları şunlardır: C.M Aldwin'in 1994'de yayınlanan kitabı Stress Coping and Development (Stres Başa Çıkma ve Gelişim), Zeidner Endler' in 1966'da yayınlanan kitabı The Handbook of Coping (Başa Çıkma El Kitabı)'dır. 1970 ve 1980'li yıllardan itibaren başa çıkma ölçekleri geliştirilmiştir. Folkman, Lazarus ve Moskowitz'e göre yapılan çalışmalarla insanların olayları değerlendirme yöntemleri ve bu olaylara karşı fiziksel ve psikolojik tepki verme tarzlarında dinin etkili olduğuna yönelik delillerin bulunması ile birlikte dini başa çıkmaya olan ilgi artmıştır. İlk dönem başa çıkma çalışmalarında dine daha az önem verme eğilimi değişmiş, "din, başa çıkma ve sağlık" konusundaki araştırmalarda hızlı bir artış olmuştur (Ayten, 2012: 17-19).

1.1.3. Başa Çıkma Süreci

Bedensel ya da ruhsal sınırların tehdit edilmesi, zorlanması ile kaygı ve stres ortaya çıkmaktadır. Bu tehdit ya da zorlanmalar karşısında her canlı homeostasis denen, kendisini korumaya yönelik tepki zincirini harekete geçirme özelliğine

sahiptir (Yöndem, 2015: 4). Homeostasis: Bedenin içsel dengesini koruma, sabit tutma mekanizması (Atkinson, Rita, Smith, Bem ve Hoeksema, 1996: 351).

Lazarus ve Folkman'a göre başa çıkma bir süreç olarak analiz edildiğinde bireyin stres kaynağına ilişkin birincil ve ikincil değerlendirmeler yaptığı görülür. Birincil değerlendirmede, durumun kişi için taşıdığı anlam belirlenmektedir. Bunlar; zarar veya kayıp, tehlike ve üstesinden gelinip gelinmeyeceği konularıdır. Bu değerlendirmede kişinin kendisi ve dünya hakkındaki değerleri, bağlılıkları, hedefleri ve inançlarını içeren kişisel karakterleri değerlendirmesine etki etmektedir. İkincil değerlendirme de ise birey, stres durumu karşısındaki başa çıkma kaynaklarını değerlendirir. Bu iki değerlendirme aşamasından sonra birey, başa çıkma davranışlarını ya da stratejileri uygulamaya başlar (Aslan, 2007: 70).

Stresle başa çıkmada, strese verilen yanıtları bilmek önemlidir. Strese, duygusal, bilişsel (düşünsel), davranışsal ve bedensel tepkiler verilir. Duygusal tepkilerin arasında huzursuzluk, üzüntü, öfke, gerginlik, kaygı, ümitsizlik, ağlama; bilişsel tepkilerde yoğunlaşma güçlüğü, bellek sorunları, kararsızlık, obsesyonlar, fobiler ortaya çıkar. Davranışsal tepkiler arasında kaçınma, saldırganlık, alkol-madde bağımlılığı, aşırı yemek tüketimi, bedensel sorunlarla aşırı uğraşı vardır. Bedensel tepkiler ise fizyolojik tepkilere paralel şekilde meydana gelen çarpıntı, tansiyon artışı, sırt-göğüs ağrısı, kas gerginliği, baş ağrıları, uyuşma karıncalanmalar, terleme, titreme, sık idrar yapma, nefes açlığı, baş dönmesi, bayılma, tikler vs. den oluşur. Dolayısı ile stresle başa çıkmada, stresin duygu, davranış, düşünce ve bedensel bileşenleri hedeflenmelidir. Ruhsal gerginlik arttıkça bedensel tepkiler artarken, bedensel tepkilere bağlı ruhsal gerginliğin daha da arttığı bir kısır döngü içerisine girilir (Önen ve Özmen, 2005: 171-172).

Hans Selye, stres konusunda en geniş fizyolojik araştırmaları olan bir bilim adamıdır. Kendisi stres hakkında şu tezi söylediğinde ona pek kimse inanmamıştı: *“Bugün yaygın hastalıkların çoğunun mikropların, virüslerin, zararlı maddelerin veya her türlü dış etkenlerin yarattığı aksaklıklardan çok strese uyum gösterme eksikliğinden kaynaklandığını görüyoruz.”* (Tarhan, 2011: 67)

Stres oluşturan durumlar karşısında kendimizi korumaya yönelik doğal tepkiler geliştirsek te sorunlar karşısında bilişsel olarak uygun başa çıkma yollarını kullanmayı bilmemiz gerekmektedir.

Sorunlar karşısında uygun başa çıkma yolları kullanılabilirse, olaya hakim olma durumu ortaya çıkar. Uygun başa çıkma yolu kullanılır fakat derecesi zayıf olursa da tükenme ortaya çıkar. Bu durumda kişi yeni bir başa çıkma yolu arar ya da eski yola devam eder. Başa çıkma ile geçen zaman uzadıkça yorgunluk ortaya çıkar ve depresyon, umutsuzluk gibi haller meydana gelir (Baltaş ve Baltaş, 1999: 34).

1.1.4. Başa Çıkma Stratejileri

Lazarus ve Folkman, stresle başa çıkmayı sekiz ana başlık altında ele almışlardır. Bunlar, stresle karşılaşma, sosyal destek arama, problem çözme, planlama, sorumluluk alma, kendini kontrol etme, geride bırakma, pozitif yeniden değerlendirme, kaçma / sakınmadır (Aslan, 2007: 70).

Baş çıkma stratejileri ana başlıkları, Türkiye'deki başa çıkma stratejilerini belirleme ve ölçmede çalışmalarında çokça kullanılan, Yaşar Özbay'ın çalışmasındaki başa çıkma tutumları kaynak alınarak yazılmıştır (Özbay, 1997; Aslan, 2007: 71).

1.1.4.1. Aktif planlama

Sorunla başa çıkmak için aktif olarak eyleme geçme, doğrudan işleme başlama, aktif çabaları artırma, eylem planları oluşturma, şu an üzerinde odaklaşma ve problem çözme sistematigi içerisinde olmayı içeren rasyonel, davranışsal adımları ve yöntemleri içermektedir.

- Probleme yoğunlaşma
- Problem çözümüne yönelik alternatifleri değerlendirme
- Çözümü engelleyen faktörleri tespit etme, engelleyici faktörleri ortadan kaldırma, ya da bunlardan uzaklaşma
- Zaman planlaması yapma
- Yapılabilecekleri önem sırasına göre planlayıp uygulama
- Sahip olunan enerjiyi doğru kullanma

Aktif planlama adımlarından bazılarıdır.

(Koç ve Kara, 2009: 37).

1.1.4.2. Dış yardım arama

Burada çözüm arayışında sosyal desteğe başvurma söz konusudur. Sosyal desteğe başvurma iki şekilde olabilmektedir. Bunlar somut çözüme yönelik dış yardım talebi ve duygusal dış yardım arama eğilimidir.

Dış yardım arama içeriği şunlardır:

- Benzer sorunları yaşayan insanların tecrübelerinden faydalanma
- Yaşı büyük insanların tecrübelerinden faydalanma
- Güvendiği kişilerden tavsiye alma
- Yakın bulduğu kişilerle duygularını paylaşma
- Uzmanla danışma

(Koç ve Kara, 2009).

1.1.4.3. Dine yönelme

Bu strateji yoğun olarak bir ilahi güce sığınmayı, dua etmeyi ve inançlardan güç almayı vurgulamaktadır.

- İbadet ve dua ederek ilahi güce yaklaşma
- Dini inançlardan güç alarak kendini güçlü hissetme
- İlahi güce sığınarak yardım isteme
- Dine yönelerek huzuru inançta arama

1.1.4.4. Kaçma-soyutlanma (duygusal-eylemsel)

Kişi stresle başa çıkma tutumlarını pasif anlamda durumdan kendisini soyutlama şeklinde ele almaktadır.

- Sorunu düşünmemek için kitap okumak, farklı etkinlik hobi ile ilgilenmek
- Müzik dinleyerek sorunlardan uzaklaşmak
- Sinemaya gitme, film video izleme, internet oyunları oynama
- Sosyal arkadaşlık sitelerine yönelme

1.1.4.5. Kaçma-soyutlanma (biyokimyasal)

Pasif bir başa çıkma stratejisi olarak metabolizmada fizyolojik değişiklik yapma eğilimi şeklinde değerlendirilebilir. Sigara içme, alkol alma, ilaç kullanma ve

uyuşturucuya yönelme gibi biyokimyasal boyut kapsamındaki başa çıkma yollarıdır.

1.1.4.6. Kabul-bilişsel yeniden yapılanma

Problemin kabul edilip, kendince bilişsel olarak yeni çözüm yollarının aranmasıdır. Bu başa çıkmada kişisel olarak durumun değiştirilmesine yönelik bir işlemde çok, kişinin bakış açısını vurgulamaktadır.

- Problemi bütün gerçekliği ile kabul etme
- Duruma alışmaya çalışma
- Sorunla yaşamayı kabullenme
- Başa gelenin çekileceğini düşünme
- Soruna karşı yeni bakış açısı geliştirme

İnsanlar sorunlarla sağlıklı şekilde başa çıkmayı başardıklarında yaşam memnuniyetleri artmaktadır. Bireylerin yaşamlarında iyi yöndeki seyrin ivme kazanması birçok faktörle ilişkilidir. Sorunlarla baş edebiliyor olma bu faktörlerin genel olarak birçoğunu kuşatıcı bir etkiye sahiptir.

Kişiler psikolojik ya da fizyolojik sorunlar ile karşılaştıklarında genelde iki çözüm yolundan birine yönelirler. Birincisi “soruna dayalı başa çıkma” şeklindedir. İkincisi “duygusal başa çıkma” yöntemidir. Birincisinde problemin üzerine gidilir; alternatif çözümler üretilerek bunlardan biri uygulanır ve problem aşılar. İkincisinde ise, ilgili problemler değiştirilemiyorsa bu durumda kalan insan, bu problemlerle ilgili duygularını ve tutumlarını değiştirmeye çalışır (Yöndem, 2015: 38).

İnsanın yaşam doyumu zihinsel, duygusal ve eylemsel sorunların aşılması yönündeki olumlu gelişmelerle doğrudan ilişkilidir. Yaşam doyumu yalnızca sorunların ortadan kalkması ile değil aynı zamanda olumlu ve sağlıklı kişilik özellikleri ve bakış açısı ile de bağlantılıdır.

Olumsuz duyguları yaşama sıklığı ya da olumsuz olaylardan etkilenme düzeyimiz, kişilik özelliklerimiz ve düşüncelerimizle yakından ilgilidir. Bazı durumlarda dünyaya, insanlara ve kendimize bakış açımızda değişimler yaparak sorunlarla daha etkili başa çıkabiliriz (Yöndem, 2015: 33).

Baş çıkma ile ilgili yaklaşımlara özellikle 2000’li yıllardan sonra ilişki merkezli baş çıkma tarzı ilave edilmiştir. Grup dinamiklerini hesaba katan, empati, sosyal yardım ve sosyal destek üzerine yoğunlaşmıştır (Ayten, 2012: 18).

1.2. DİNİ BAŞA ÇIKMA

Din insanların ruhsal ve fiziksel ihtiyaçlarını gidermek ve bu ikisi arasında bir denge meydana getirmek suretiyle öncelikle bireysel, toplumsal alanda; sonrasında da evrensel boyutta huzur, barış ve mutluluk oluşumuna katkı sağlamaktadır. Örneğin, İslamiyet'te yaşanan her güçlükle beraber bir kolaylığın da olduğu belirtilmektedir (Kuran-ı Kerim, 94/5). Bunun insanlara sabır, iyimserlik, metanet ve umut gibi erdemleri aşıladığı ve bu yolla insanlardaki anlam ve amaç duygusunu perçinlediği söylenebilir.

Bireyin hayatında gerilim oluşturuca herhangi bir sorunla karşılaştığında ibadet etme, dua etme, hayra yorma, Allah'a sığınma, O'nun merhametini ümit etme gibi olumlu dinî başa çıkma etkinliklerine başvurma sıklığı arttıkça hayatına dair olumlu öznel değerlendirmesinin yani yaşam doyumunun da arttığı anlaşılmıştır. Yapılan çalışmalarda psikolojik dayanıklılık ile yaşam doyumunu, yaşam memnuniyeti arasında da olumlu ilişki bulgulanmıştır (Ayten ve Batan, 2015: 89-90).

Dini başa çıkma etkinlikleri kişinin psikolojik dayanıklılığını da arttırmaktadır. Psikolojik dayanıklılık genel olarak insanların sıkıntılarla karşılaştığında umudunu koruyabilme ve hayatında anlam bulabilme becerisi şeklinde ifade edilebilir.

Kişilerin sorunlarla mücadelede dini başa çıkma metotlarına yönelmelerinin, yaşamlarındaki genel dini tutumları ile ilişki olduğu da gözlemlenmiştir (Kavas, 2013: 165).

Dini inançlar zor yaşam olayları karşısında insanlara sığınılacak bir liman oluştururken yaşanan çaresizlik ve korku duygularına dayanma gücünü artırabilmektedir. İnsanı umutsuzluğa düşmekten, yaşama azmi kaybetmekten koruyarak, çaresiz, sıkıntılı ve zor durumlarda önemli bir sığınak ve dayanaktır. Bunun yanında bireyin ümitsizliğe düşmesi engellemekte ve ruh sağlığını koruyarak psikolojik yıpranmalarını azaltır ve böylece bireye manevi güç vererek yardımcı olmaktadır (Cufta, 2016: 67).

Din insanlara ortaya çıkan stresli durumla baş edebilmesi için bir araç sağlayarak travmatik olayların ve stresin etkisini hafifletebilmektedir. İnanca sahip olmak olumsuz yaşam olaylarının negatif etkilerini hafifletmeye yardım edebilen bir baş etme stratejisidir (Cirhinlioğlu, 2014: 91).

Dini başa çıkmada birey, bir problemle ya da stresle mücadele esnasında inancından destek alır. İncasına dayalı bilgi ve tecrübeleri sorununu aşmak için bir çıkış yolu olarak değerlendirir.

1.2.1. Tarihsel Arka Plan

Dinin kişiler ve toplumlar üzerindeki etkisi her dönemde psikolog ve sosyologlar tarafından ele alınmış ve değerlendirilmiştir.

Dinin ruhsal ve fiziksel sağlığa olan katkısı ilk psikologlardan itibaren ifade edilse de dinî başa çıkma teorisi daha çok klinik psikologlar tarafından 1990larda gündeme gelmiştir. Bu süreçte Kenneth Pargament'in 1997 yılında yayımladığı, *The Psychology of Religion and Coping (Din ve Başa Çıkma Psikolojisi)* isimli kitabının önemli bir rolü olmuştur. Yaşam doyumu konusu 1980lerde gündeme gelse de pozitif psikolojiyle birlikte bu konuda yapılan çalışmaların sayısı hızla artmıştır. Psikolojik dayanıklılık kavramını 1970'lerde ilk olarak ortaya atan kişi Norman Garnezy olsa da bu konu özellikle 1990larda pozitif psikolojiyle birlikte yaygınlık kazanmıştır. Ülkemizde ise genel olarak her üç konuda da araştırmaların 2000'li yıllardan sonra yapılmaya başlandığı söylenebilir (Ayten ve Batan, 2015: 69).

1.2.2. Dini Başa Çıkma Şekilleri

Dini başa çıkma, olumlu dini başa çıkma ve olumsuz dini başa çıkma şeklinde iki boyutta ele alınmıştır. Olumlu dini başa çıkma kutsal olanla yakın bir ilişkiyi, acıların manevi bir anlamı olduğuna inanmayı ve sorunların çözümünde Tanrı ile bir iş birliği kurmayı içermektedir. Olumsuz dini başa çıkma ise manevi kopukluk, Tanrı'nın gücünden ve sevgisinden şüpheye düşme ya da Tanrı'yı çözümün dışında bırakma gibi birtakım özellikler ile açıklanmaktadır (Güler, 2010: 98).

Paragment'e göre dini başa çıkma, pozitif dini başa çıkma ve negatif dini başa çıkma şeklinde değerlendirilmiştir.

Pozitif dinî başa çıkma şunları içermektedir:

- Olumsuz durumların iyi bir bakış açısıyla değerlendirilmesi
- İşbirlikçi başa çıkma
- Tanrı'dan manevi destek arayışı

- Din adamı veya cemaat üyelerinden destek arayışı
- Başkalarına dinî yardım ve dinî af
- Negatif dinî başa çıkma ise, gerilim ve karmaşa durumlarında Tanrı ile zayıf bir ilişki, yüzeysel ve uğursuz bir dünya görüşü ile belirlenir.

Negatif dinî başa çıkma şunları içermektedir:

- Tanrı'nın gücünü sorgulama
 - Tanrı'ya karşı kızgınlık ifadeleri
 - Cemaat ve din adamlarına yönelik hoşnutsuzluk
 - Menfi durumların ceza kabilinden dinî değerlendirilişi
- (Dilmaç ve Ekşi, 2018: 173-175).

Başa çıkma yönelimlerinde Tanrı'nın desteğini ve sevgisini arama, olayın manevi bir anlamının, hikmetinin olduğuna inanma psikolojik sağlığı destekler görünmektedir. Ancak başa gelen durumun ilahi bir ceza, günahların kefareti gibi görülmesi ya da Tanrı'nın gücünden ve sevgisinden şüpheye düşüp yalnız ve çaresiz hissedilmesi kişilerin sorunlarla başa çıkmasında zorluklar yaşamasına sebep olabilmektedir (Güler, 2010: 99).

1.2.3. Dini Başa Çıkma Stratejileri

Pargament ve arkadaşlarının yaptığı bir araştırma sonucu genel olarak üç başa çıkma stratejisi kullanıldığını tespit etmişlerdir. Dindarlık düzeyi ile ilişkili olduğu ifade edilen bu stratejiler aşağıdaki gibi özetlenebilir (Batan, 2016: 68-69; Hökelekli, 2013: 64).

İş Birlikçi Yaklaşım: Kişinin Tanrı ile etkileşim içinde olduğu, çözüm sürecinde aktif bir biçimde yer aldığı yaklaşımdır. Burada, içselleştirilmiş bir dini bağlılığın yansıması olarak kişi problemin çözümü konusunda Tanrıya güvenmekte ve kendi yeterliliğine yönelik olumlu bir düşünce ve davranış içindedir.

Teslimiyetçi Yaklaşım: Dış kaynaklı bir dini eğilimi yansıttığı düşünülen, kişinin problemin çözümü konusunda kendini yeterli görmediği, çözüm sürecinde hiçbir şey yapmaksızın Tanrı'nın problemini çözmesini beklediği pasif yaklaşımdır.

Kendini Yeterli Görme Yaklaşımı: Düşük düzeyde geleneksel bir dini katılımı yansıtmaktadır. Aktif bir işlevsellik ve kişisel yeterlik ortaya koyan ve Tanrı'nın bireye yaşamı konusunda seçimler yapma ve bu seçimleri uygulama özgürlüğü verdiğini düşünen kişinin problemi kendini başına çözmeye çalıştığı yaklaşımdır.

Kendini yeterli görme yaklaşımını Fatma Gül Cirhinlioğlu “*benlik yönelimli dini baş etme*” şeklinde tanımlamıştır. Burada bireyler kendi problemlerini çözmeye konusunda tanrı müdahalesi olmaksızın sorumluluğu kendilerinde görmektedir. Bireyler kendi çözümlerini oluşturmada dini inançlarını kabul ederler, ancak Tanrıyı baş etme sorumluluklarını üzerine almak için güç veren olarak kabul ederler. Tanrının baş etme çabası ile aktif bir ilgisi yoktur (Cirhinlioğlu, 2014: 119).

Araştırmacılar olumsuz bir durumla karşı karşıya kalan bireyin üç farklı tutum içerisine girebileceğini belirtirler. Yaşanan olumsuz olaydan sonra kişi bir daha asla tamamen toparlanamayabilir; kaygı ve depresyon gibi olumsuz duyguları bu yeni duruma uyum sağlayana kadar yoğun şekilde yaşayabilir ya da bu olumsuz durumun hayatına yeni bir anlam kattığını ve daha güçlü hissetmesine olanak sağlayarak kişisel gelişimine katkı sağladığını düşünebilir (Yöndem, 2015: 4).

1.2.4. Dinin, Başa Çıkma Sürecindeki İşlevleri

Dinin, olumsuz yaşam olaylarıyla mücadelede beş temel işlevi üzerinde durulmaktadır.

- İnsanlara kontrol hissi vermesi
- Aşkın bir güce sığınmalarını sağlayarak onları rahatlama,
- Yaşananları anlamlandırabilmelerine yardımcı olma,
- Dayanışmayı destekleme,
- Değer yönelimlerinde ve dolayısıyla yaşamlarında dönüşümü tetikleme (Eryücel, 2013: 17-18; Ayten, 2012: 49; Hökelekli, 2013: 65).

Beş temel hedefle ilişkili birbirinden farklı pek çok dini başa çıkma etkinliği bulunmaktadır.

Anlam Bulmaya Yönelik Dini Başa Çıkma Etkinlikleri:

- Hayra yorma
- Allah'ın kudretine yorma
- Allah'ın cezalandırmasına yorma
- Uğursuzluğa yorma
- Şeytan işi olarak görme

Üstünlük ve Kontrol Kazanmak için Yapılan Dini Başa Çıkma Etkinlikleri:

- İşbirlikçi dini başa çıkma
- Pasif dini erteleme
- Aktif dini teslimiyet
- Doğrudan aracılık ve şefaet dileme
- Kendi idare etmeci başa çıkma

Allah'a Yakınlık ve Teselli Amaçlı Başa Çıkma Etkinlikleri:

- Manevi destek arama
- Dini arınma
- Manevi aşkın bağlantı
- Manevi hoşnutsuzluk
- Dini sınırlar çizme

Başkaları ile İyi İlişkiler Kurma ve Allah'a Yakın Olma Amaçlı Başa Çıkma Etkinlikleri:

- Din adamları ve cemaat üyelerinden destek arama
- Dini yardım
- Kişiler arası dini hoşnutsuzluk

Hayatta Dönüşüm Elde Etmek Amacı ile Yapılan Dini Başa Çıkma Etkinlikleri:

- Dini istikamet arayışı
 - Dini dönüşüm
 - Dini bağışlama
- (Ayten, 2012: 50-52).

1.3. DUA ve DUA PSİKOLOJİSİ

İnsan, sınırlı gücü olan ancak, neredeyse sınırsız ihtiyaç ve isteklere sahip bir varlıktır. Sınırsız güce sahip olduğuna inandığı Yüce Varlıkla ilişki ve iletişim kurabildiği nispette kendi potansiyelini sonuna kadar yaşayabilmektedir. İnsan Yaraticısı ile ne kadar güçlü bağ kurabilirse kendisini ve yaşamını daha değerli ve anlamlı görebilmektedir. Bu bağ ile kendini güvende hissetmektedir. Hissettiği bu güvenle daha huzurlu yaşar ve yaşamına bu güven ve huzuru yansıtır. Dua, İlahi güç ile bağ kurmanın en yaygın ve doğal halidir.

Dua ve ibadet insan ve Allah arasında iman bağı ile kurulan ilişkiyi tamamlayan ve dışa yansıtan uygulamalar bütünüdür (Hökelekli, 2010: 211).

Kur'an'a göre hayat, yaratılan ile Yaratan arasında bir ilişki olduğundan insanın tüm faaliyetleri, farkında olsun veya olmasın, bir dua sergiler. Dua, Yaraticı ile yaratılanın temel ilişkisidir ve bu anlamda tüm varlık ve oluş bir dua faaliyetidir (Öztürk, 2014: 220).

İnsanın kendi başına sahip olamayacağı güç ve canlılık, Uzak Doğu Dinlerinde "Evrenin Enerjisi", Çin Felsefesinde "Toplam Yaşam Enerjisi" olarak ifade edilir. İnsan dua ve ritüelleri ile bu bütüncül enerjinin parçası olurken, bu mükemmel enerjiden de güç ve canlılık kazanır. Beden bir damla su gibidir. Bir damla su tek başına güçsüzdür. Ama tsunami? Murad etmek tsunami gibidir. Murad etmek, aynı anda sınırsız sayıda olasılıklar üretebilir. Bu olasılıkların sahicilik alanına taşınması için iteration yeterlidir. Kuantum fiziğinin iteration yasası, bir dizi talimatın ve oluşumun tekrarlanması anlamındadır. Devamlı tekrarlanan bir dizi basit talimat ve oluşumla çok karmaşık yapılar ve davranışlar oluşturulabilir (Alatlı, 2004: 31-33).

Tarih boyunca tüm dünyada insanlar istek, şikayet, şükür, pişmanlık ve tövbelerini ifade etmek için; bazen de yalnızca duygularını paylaşmak için Tanrıya dua etmişlerdir. Psikolojik açıdan önemli bir dışavurum ve rahatlama sağlayan dua, ruh ve beden sağlığını etkilediği düşünülen önemli dini unsurlardandır (Horozcu, 2015: 178).

Dua ile ilgili bazı ayetlerden, (Yunus 10/12, 21-23; Zümer 39/49; Lokman 31/32; En'am 6/63-64; Fussilet 41/49-50) duanın insanın fitratından kaynaklanan bir olgu olduğu anlaşılmaktadır. İnsan dara düştüğünde ilk aklına gelen yaratıcıya dua

etmektir.

“İnsana bir zarar dokunduğunda hemen bize yalvarır. Sonra ona tarafımızdan bir nimet verdiğimizde, "Bu, bana ancak bilgim sayesinde verilmiştir" der. Hayır, o bir imtihandır. Fakat onların çoğu bilmezler.” (Zümer 39/49)

İnkârcıların dahi, ani olaylar karşısında duaya yönelebilmeleri, duanın fitrî olduğunu ve ‘şartsız refleks’ olarak adlandırılabilir bir yönünün bulunduğunu göstermektedir (Hökelekli, 2010: 220).

Dua, ister Ortadoğu’da bir Hıristiyan, ister Paris’te bir Müslüman ya da bir Yerli Amerikalı olsun, bir kişinin hüznün derinliklerinde ya da neşe tepelerinde yüreğini ilâhî yücelişe geçirmesi, onun fitrî ve dolayısıyla evrensel bir insan davranışı olmasından kaynaklanmaktadır (Mabey, 2001: 9). Tarihin her döneminde insanların bir şekilde dua ediyor olması duanın fitriliğinin en önemli göstergelerindedir (Horozcu, 2015: 217).

İnsanın çaresizlik içinde ve zor şartlarda iken duaya başvurup bu zor şartlar geçince Allah’a dua etmeyi bırakması halinden Kur’an’da yerilerek bahsedilmektedir. Bu durum insanın olumsuz psikolojik bir özelliği olarak vurgulanmaktadır. (Yunus 10/12; Rum 30/31; Lokman 31/32) buna örnek olarak gösterilebilecek ayetlerdendir.

Ayrıca Allah, Kur’ân-ı Kerîm’de her ne vesile ile olursa olsun kendisine dua edilmesini istemiştir.

“Bana dua edin, duanızı icabet edeyim.” (Mü’min 40/60)

“Beni anın ki ben de sizi anayım. Bana şükredin ve beni inkar etmeyin.” (Bakara 2/152)

Allah insana nasıl dua etmesi gerektiği hususunda da yol göstermiştir. Bazen peygamberler ve salih kulların ağzından bazen de herhangi bir kişi ile bağlantısı olmaksızın Kur’ân-ı Kerîm, müslümanlara çeşitli dualar öğretmektedir.

Bakara 2/201; Lokman 31/12-14; Bakara 2/126,161; İbrahim 14/36-40; Şura 42/4,5 Nuh 71/28; Mü’min 40/60 dua içerikli ayetlerden birkaç tanesidir.

“İnsanlardan öyleleri de vardır ki, "Ey rabbimiz! Bize bu dünyada da iyilik ver, öteki dünyada da iyilik ver; bizi cehennem azabından koru" derler.” (Bakara 2/201)

“Rabbim! Beni, annemi babamı, inanmış olarak evime girenleri, mümin erkekleri ve mümin kadınları bağışla, zalimleri ise helâk et.” (Nuh 71/28)

“Rabbim! Gireceğim yere dürüstlikle girmemi sağla; çıkacağım yerden de dürüstlikle çıkmamı sağla. Bana tarafından, yardım edici bir kuvvet ver.” (İsra 17/80)

Dua, insanlık ruhunun büyük ruhani merkeze, evrenin sırlarla yüklü dünyasına uçuşudur. Duayı asıl geldiğimiz yer ile bizim aramızda doğal bir bağlantı kurucu olarak anlamak ve onu varlığımızın oluşumunda etkin olan herhangi bir eylemimiz gibi kabul etmek zorundayız. Bu itibarla duayı ruhun Allah’a doğru yükselişi ve ona açıkça dönüş durumu olarak yaşamak zorundayız. Buna bağlı olarak dua tüm varlıkların yaratıcısı, külli akıl, mutlak güç ve mutlak ilim sahibi olan Allah ile irtibat kurma ve ona yönelme halidir (Şahinler, 2012: 44).

1.3.1. Duaya Sevk Eden Güdüler

İnsanı duaya yönelten faktörler vardır. Burada insan niçin dua eder? İnsanı duaya yönelten etkenler nelerdir, sorularına cevap aramaktayız.

Her şeyden önce dua insanın fitri bir eğilimi ve vazgeçilmez bir ihtiyacıdır (Hökelekli, 2010: 219).

Dua, kulun bütün benliğiyle yüce yaratana yönelerek halini arz etmesi, sevgi ve tazim duyguları içinde O’ndan istekte ve dilekte bulunmasıdır (Cilacı, 1994: 529).

Dua hakkında yapılan araştırmalarda deneklere niçin dua ettikleri sorulduğunda alınan cevaplarda fiziki ihtiyaçlar, başarı, korunma ve emniyette olma ihtiyacı, af ve mağfiret ihtiyacı, ahirete yönelik talepler, sıkıntılara karşı sabır, güçlüklerle karşı dayanıklılık, iç huzuru arayışı, Allah’a yakın olma isteği gibi başlıklar öne çıkmaktadır (Kayıklık, 2015: 145; Hökelekli, 2010: 221).

Allah’a güvenilerek yapılan dua, imanla sentezlendiğinde insanın kurtuluşuna vesiledir. İnsan dua ederken Allah’ı ve dertlerine derman olacak rehber insanları aramaktadır. Böylece dua eden insan hiçbir varlık dışarıda kalmamak şartıyla evreni kucaklamaya hazır hale gelmiştir (Albayrak, 2013: 49-50).

Dualarda dua edenin iç dünyası ve orada beliren ihtiyaçlar sergilenmektedir. Kur’an’daki her duanın da bir istek ve ihtiyaçla ilişkisi vardır. Peygamber dualarında

da bunu görmekteyiz. Peygamberler gerek dünyaya gerek ahirete yönelik çeşitli ihtiyaç ve talepleri için dua etmişlerdir.

1.3.1.1. İhtiyaçlar

İnsan varlığı itibari ile sürekli istek ve ihtiyaçla karşı karşıyadır. Varlığın devamı için zorunlu ihtiyaçlar olduğu gibi, hayatı tezyin etmek için istenen ihtiyaçlar da vardır (Kayıklık, 2015: 132). İstek, bir bireyin bilinçli olarak kararlaştırdığı ve belli bir amaca ulaşmak için gösterdiği içsel çabadır. İstekler bilinçli, kararlaştırılmış ve amaçlı davranışlara yöneltir. Kişi dua ile istek ve ihtiyaçlarını ifade ederken, ihtiyaçlarını gidermeyi sağlayacak davranışlara da yönelme konusunda potansiyelini harekete geçirmektedir.

Her türlü ihtiyaç ve istek için dua edilmesi doğaldır. Ancak ihtiyaç taleplerinin içeriğinin, duanın sunuş biçiminin ve insanın dua sonrası beklentilerinin kalitesi ve değeri farklıdır. Burada bireyin tanrı ile olan ilişki biçimi etkilidir. Bu durum kişinin sahip olduğu dindarlık tipi ile ilgili olabilmektedir. Yaptığı dua sonrası talebi gerçekleşmeyen bireyde iman çatışması ile sonuçlanabilen psikolojik sorunları da beraberinde getirebilir (Hökelekli, 2010: 226).

Allah ile kurulan dua ilişkisinde, kişinin sahip olduğu dindarlık tipi (İç güdümlü / içe dönük ya da dış güdümlü / dışa dönük) olması önemli bir faktördür. Ayrıca kişinin sahip olduğu Tanrı tasavvuru/Tanrı imajı da dua süreci ve dua sonunda, duanın kişi üzerindeki etkilerinde önemli rol oynamaktadır (Horozcu, 2015: 179).

Duanın kabulü konusunda bazen kişinin duasının karşılığının verilmesi, bazen de istediği şeyden daha hayırlı olan bir şeyin kişiye verilmesi durumları Kur'an-ı Kerim'de zikredilir. Hz. Meryem'in annesinin bir erkek evlat istemesine rağmen, Allah'ın ona istediğinden daha hayırlı olan bir kız evlat vermesi buna örnek olarak verilebilir (Ali İmran 3/35-36).

Peygamber dualarında da Hz. Nuh' un, oğlunun gemiye alınmasını talep eden duası Allah tarafından kabul edilmemiştir. Bu duanın Kur'an'da örnek verilmesi duaların kabulü ve bizim sonrasındaki tutumumuzla ilgili gereken değerlendirmeyi yapabilmemiz açısından önemlidir. Hz. Nuh, kabul edilmeyen talebi karşısında iman ve inanç çatışması gibi bir psikolojik durum yaşamadan süreci yeniden analiz

etmiştir. Sonunda da bilmediği şeyi istemekten Allah'a sığındığını ifade eden duasını yapmıştır (Hud 11/45-47).

1.3.1.2. Ahirete Yönelik İstekler

İnanan insanların istekleri bu dünya ile sınırlı değildir. Mü'minler inandıkları ahiret hayatına yönelik isteklerde de bulunmaktadır. Ahirette cennete girme, esirgenme, bağışlanma, cehenneme düşmeme, azaba uğramama duaları ahirete yönelik taleplerdendir (Kayıklık, 2015: 138).

Mü'minler için Allah'ın mükafatına ulaşmak, rızasını kazanmak en büyük gayedir. *“Beni nimeti bol olan Cennetine girenlerden eyle”* (Şuara 26/85) duası bu talebi ifade eden ayetlerden bir tanesidir.

Cennete girme ümidi içindeki mü'minler aynı zamanda cehenneme girmekten, ahiret azabını yaşamaktan da korkar ve sakınırlar. Bunun için de yapılan birçok dua örneği Kur'an'ı Kerim'de yer almaktadır.

“Rabbimiz Cehennem azabını bizden uzaklaştır.” (Furkan 25/65)

“Rabbimiz, hesabın görüleceği gün beni, anamı, babamı ve bütün mü'minleri bağışla.” (İbrahim 14/41)

“Ey Rabbim! İnsanların diriltilip hesaba çekileceği gün beni utandırma.” (Şuara 26/87)

1.3.1.3. İtiraf Etme ve Bağışlanma İsteği

Günah ya da hata işleyen kişi bunu fark ettiğinde öncelikle zihin ve duygu alanında bir onarıma girmek ister. Hissettiği suçluluk duygusundan arınmak, bu psikolojik bakıyı hafifletmek ister. Suçluluk duygusu kendi kendini cezalandırmayı isteme, kaçma ya da psikolojik yalnızlık gibi duygu ve eğilimlere yol açabilir. Dini suçluluk duygusu ise basit psikolojik suçluluktan farklı unsurlar içermektedir. Burada yalnızca itiraf ve bağışlanma talebi ile yetinilmemektedir. Günahın etkilerini silmek için, günahtan önceki duruma gelmek için şiddetli bir istek te gözlenmektedir (Hökelekli, 2010: 105-106).

Tövbe sonrası arınmışlığın ve iyi halin de korunması istenmektedir.

“Rabbimiz! Bizi doğru yola erıştirdikten sonra kalplerimizi saptırma, bize

tarafından bir rahmet bağışla. Hiç kuşku yok, lütfu bol olan yalnız sensin.” (Ali İmran 3/8)

Allah’a yakın olma, Onunla yakın ilişkiyi sürdürme isteği de bağışlanma duasının sebeplerindendir. Allah’tan uzaklaştığını düşünen kişi bağışlanma duası ile Allah ile ilişkisini onarmaya çalışır (Hökelekli, 2010: 227).

1.3.1.4. Allah ile İletişim İsteği

İnsan birçok nedenden dolayı yüce yaratıcı ile, kutsal varlık ile ilişki ve iletişim içinde olmak ister. Mü’min kişi de kendini güvende hissetmek, içsel huzur yaşamak, kendi varlığını yüce varlığın rehberliğine açmak, şükür ve minnetini sunmak ya da bir talepte bulunmak için Allah ile iletişime geçmek ister. Allah ve insan arasındaki iletişimin, insandan Allah’a doğru olan yönü dua ve ibadettir.

Allah ile insan arasındaki iletişimde insanın Allah’a yönelik sözlü konuşması duadır (İkbal, 1984: 90). Dua, kutsal olan ile insan arasındaki bir ilişki kurma yöntemidir (Cirhinlioğlu, 2014: 171).

Psikolojik açıdan ibadet, insanla Yaratıcı arasında ilişki ve iletişimin insana ait söz, beden duruşu ve hareketler gibi sembolik eylemlerin ifadesi olarak anlaşılır (Hökelekli, 1999).

Allah da insanların kendisini çokça anmasını ve kendisi ile daimi aktif bir ilişki, iletişim halinde olmalarını istemektedir.

“Ey iman edenler, Allah’ı çokça anın ve sabah akşam O’nun şanını yüceltin.” (Ahzab 33/41-42)

1.3.1.5. Şükür Duygusu

İnsan kendisine sunulan, ikram edilen şeyler için teşekkür eder. Teşekkür, memnuniyet ve minnettarlık ifadesidir. Şükür de kendi varoluşumuzla birlikte varlığımızın devamı için ihtiyaç duyduğumuz her şeyi veren Allah’a bir minnettarlık ifadesidir (Hökelekli, 2010: 226).

Kuran’da pek çok yerde şükretmenin önemine vurgu yapılmıştır. Allah, Kuran-ı Kerim’de *“Biz şükredenleri mükâfatlandıracağız.”* (Âl-i İmrân 3/145) demektedir.

Varlığımız da ihtiyaçlarımız da Bedii bir sanatla, latif bir ikramla, tezyin edilmiş güzelliklerle bizlere sunulmuştur. Bize bunca varlığı güzellikle sunanı fark ettiğimizde şükür duygularımız doğal olarak harekete geçmektedir. “*İbret almak ve şükretmek isteyen kimseler için gece ile gündüzü birbiri ardınca getiren O’dur.*” (Furkan 25/62)

Şükür, aynı zamanda bize değer veren üzerinden kendi kıymetimizi, varlığın kıymetini anlamamız için de muazzam bir ilişki meydana getirmektedir.

Hz. İbrahim’in, verdiği evlatlardan dolayı Allah’a şükürü “*Hamd, iyice yaşlanmış iken bana İsmail’i ve İshak’ı veren Allah’a mahsustur. Şüphesiz Rabbim duayı işitendir.*” (İbrahim 14/39) ayeti, Kur’an’da yer alan şükür dualarından biridir.

Peygamberlerin şükür dualarına şahit olmakla beraber, Hz. Muhammed’in hayatında şükür secdelerini görmekteyiz. Bu, şükürün secdeyle taçlanmış, zirveleşmiş halini bize göstermektedir.

Şükür sadece dil ile: "Ya Rabbi çok şükür, verdiğin nimetlere" demekten ibaret değildir. Kur’an’da Allah Davut peygambere hitabı ile şükürün fiil boyutuna vurgu yapmıştır.

"*Ey Davut ailesi çalışın, şükür için çalışın. Kullarımdan çok şükredenler azdır.*" (Sebe 34/13) buyrulmuştur. Demek ki şükür yalnız dil ile yapılan bir amel değildir. Sadece dil ile yapılan şükür yeterli değildir. Asıl şükür; insanın, nimetleri verene karşı minnettarlığını hem sözü ile ifade etmesi, hem de o nimeti, nimeti verenin isteği doğrultusunda kullanmasıyla olur (Pusmaz, 1999: 67).

1.3.2. Rutin, Ritüel Dualar

1.3.2.1. Alışkanlık Haline Gelen Dualar

Rutin dualar, belli zamanlarda aynı ifadelerle yapılan dualardır. Örneğin evden çıkarken ya da eve girerken, araca binerken, sabah uyanıldığında ya da yatarken yapılan dualar bunlara örnek verilebilir. Bu dualar, içselleştiren insanlar için Allah ile sürekli bağ kurma ve sürekli farkındalık hali oluşturmaktadır. Allah’ı anmak için bir araya gelindiğinde, mevlit cemiyeti ve hatim dualarında da yapılan ritüel dualar vardır.

İbadetlerde ki asıl ama kulluktur, Allah'ın rızasını kazanmaktır. İbadet ve dua sürecinde buna özenle dikkat edilmelidir.

İbadet ve duanın en önemli şartı niyettir. Niyet yaratıcıya kulluk değilse yapılan ibadetler, dualar, ritüeller ve vazgeçilen zevkler amaca hizmet etmeyecektir. Bu nedenle kulluk niyeti dışında yapılan ibadetler takıntıya dönüşen ritüeller olarak değerlendirilebilirler (Tarhan, 2012: 100).

1.3.2.2. İbadetler

Belli kurallara göre yapılan ve yapılması farz olan ibadetlerin tümü dua içermektedir.

Bu ibadetlerden namaz bütünü ile bir duadır. *"Sabır ve namaz ile Allah'tan yardım isteyin"* (Bakara 2/45), *"Rabbine secde et ve böylece ona yakınlaş"* (Alak 96/19) ayetleri de bunu ifade etmektedir. Namaz insanın bedeniyle, diliyle, gönlüyle, aklıyla ve ruhuyla bir bütün olarak Allah'a yöneldiği, kulluğunun farkında olarak Allah'a en yakın olduğu ibadet ve dua halidir. Ruku ve secdelerindeki tesbih ve hareketlerle Allah'ı tazim, farz kıraat olan Fatiha suresi ile her rekatta dua içermektedir. Rabbena duaları ile tamamladığımız namaz, dua ile iç içe bir ibadettir.

Namaz ibadeti için şunu vurgulamak ta önemlidir. Her namaz bir duadır, ama her dua bir namaz değildir (Zülaloğlu, 2011: 42).

Hac ve kurban ibadetleri de içinde dualar barındırır. Şekli ritüelleri de niyet ve hikmet boyutları anlamlandırıldığında yine dua ile buluşmakta duaya dönüşmektedir.

1.3.2.3. Tefekkür Duaları

Kainattaki düzeni, güzellikleri ve yaratıcının ilahi tezahürlerini idrak eden bir mü'min, saygı ve hayranlık duyar. Bu hayranlık kişiyi Allah ile ilişkiye yöneltir. Çoğu kez bu durum dua hali ile tezahür etmektedir. Rad 13/3; Nahl 16/11, 44, 69; Zümer 39/42; Casiye 45/13; Haşr 59/21 tefekküre yönelten ayetlerden bazılarıdır.

"Onlar ayakta dururken, otururken, yanları üzere yatarken, (her vakit) Allah'ı anarlar. Göklerin ve yerin yaratılışı hakkında derin derin düşünürler. (ve şöyle derler) Rabbimiz! Sen bunu boşuna yaratmadın. Seni teşbih ederiz. Bizi cehennem azabından koru." (Ali İmran 3/191)

Hz. İbrahim'in tefekkürünü bize anlatan ayetlerle birlikte Kur'an'da tefekküre davet eden birçok ayet vardır. Hz. İbrahim varlığa ve yaratıcıya dair soru ve sorunlarına tefekkürle cevap bulmuştur. En'am Suresi 75-80. Ayetler evrene tefekkür ile bakışını anlatan ayetlere örnektir.

Tefekkür düşünmemizi, akletmemizi, değerler süzgeci oluşturarak olayları analiz etmemizi sağlamaktadır. Tefekkür öncelikle çevremizle, evrenle bilinçli ilişki oluşturma halidir. İnsanın hayata bilinç ve farkındalıkla bakma fiilidir. Hayatta temel esaslarımız olursa, kaidelerimiz sağlam temellere oturursa, olayları ve sorunları bu esaslara ve kaidelere göre değerlendirip davranış üretmemiz kolaylaşır. Çevresel faktörlerin etkisiyle dağılan zihnimiz ve duygularımız, tefekkürle toparlanır.

İKİNCİ BÖLÜM

KUR'AN'DA YER ALAN PEYGAMBER DUALARI

Çalışmamızda, sorunlarla başa çıkmada Kur'an'daki Peygamber dualarının yeri konusu ele alınmaktadır. Bu nedenle peygamber dualarının yer aldığı bir başlık açılmıştır. Bu başlık altında din görevlileri ile yaptığımız görüşmelerde dile getirilen peygamber duaları yer almaktadır. Kur'an'da yer alan Peygamber dualarına bakıldığında, peygamberlerin çeşitli ihtiyaç ve taleplerle Allah'a yöneldiğini görmekteyiz. Peygamberlerin dualarında yer alan talepler maddeler halinde aşağıda yer almaktadır.

Peygamberler genel olarak dualarında Allah'tan şunları istemiştir:

- Salihler arasında olma, hikmete ulaşma talebi
- Salih / Müslüman evlat isteği
- İbadetlerinin, dualarının kabul edilmesi talebi
- Neslinin müslüman ve salihlerden olması duası
- İman ve İslâm'da sebat duaları
- Günahlarının ve işlerindeki aşırılıklarının bağışlanmasını, tövbelerinin kabul edilmesini isteme
- Zalimlerle mücadelede, zalimlere karşı yardım talebi
- Zalimlerin kendisine ve inananlara zarar vermemesi için Allah'a sığınma duaları
- Kavminden birtakım azgınlara davranışları sebebiyle helâk edilmemesi için dualar
- Dünya ve ahirette Allah'ın kendisine ve mü'minlere iyilik, güzel ve nimet (hasene) vermesini isteme
- Evlatları, nesilleri, anne babaları ve aileleri için mağfiret ve hayır talebi içeren dualar
- İslâm'ı tebliğ görevini yerine getirebilmesi için başarı, kolaylık ve konuşma yeteneği isteme.

- İşlerini ve başarısını Allah’a havale ettiğini ifade eden dualar
- Şükür ve hamd duaları
- Dua ederken Allah’ın güzel isimlerini zikretmişlerdir.

Bu duaları itiraf ve bağışlanma talebi, yardım isteme, hamd ve şükür ifadesi olan dualar, dünyevi ve maddi talep içeren dualar, salihler arasında olma isteği, salih evlat, salih nesil duaları genel başlıkları altında gruplandırarak yazdık. Bu gruplandırmayı yaparken dua psikolojisi açısından duaya sevk eden güdülerle, peygamberlerin yaptıkları dualar arasındaki dua psikolojisi ilişkisini de göz önünde bulundurduk. Bölüm 1.3’de “Dua ve Dua Psikolojisi” başlığı altında, 1.3.1’de “Duaya Sevk Eden Güdüler” ayrı ayrı ele alınmıştır. İkinci bölümde duaya sevk eden güdüler dikkate alınarak yapılan gruplandırılmaya göre Kur’an-ı Kerim’de yer alan peygamberler dualarına yer verilmiştir.

2.1. İTİRAF VE BAĞIŞLANMA TALEBİ İÇEREN DUALAR

Peygamber duaları içerisinde, itiraf ve bağışlanma isteği için okunan dualar önemli bir yer tutmaktadır.

2.1.1. Hz. Adem’in Duası

Bunların başında Hz. Âdem ve Havva’nın yapmış oldukları dua gelmektedir.

“Dediler ki: Rabbimiz, biz kendimize zulmettik, eğer bizi bağışlamaz ve bize acımazsan, muhakkak ziyana uğrayanlardan oluruz!” (A’râf 7/23)

Bu duayı Hz. Âdem ve eşi, cennette kendilerine yasak edilen ağacın meyvesinden yedikten sonra yapmışlardır (A’râf 7/19-22; Bakara 2/35-36).

2.1.2. Hz. Nuh’un Duaları

Nuh (a.s.), iman etmeyen oğlunun suda boğulacağı endişesi ile,

“Rabbim! Şüphesiz ki oğlum da ailemendendir. Senin vaadin elbette haktır, Sen hâkimler hâkimisin.” diye Rabbine seslenmiş, bunun üzerine yüce Allah,

“Ey Nuh! O, asla senin ailenden değildir, onun yaptığı iyi olmayan bir iştir. O hâlde hakkında hiçbir bilgin olmayan şeyi benden isteme. Ben sana cahillerden

olmamamı öğütlerim.” (Hûd 11/43-46) buyurmuştur. Bunun üzerine Hz. Nuh da şu duayı yapmıştır.

“Ey Rabbim! Bilmediğim şeyi istemekten Sana sığınırım. Eğer Sen, beni bağışlamaz ve bana merhamet etmezsen ben hüsrana düşenlerden olurum!” (Hûd 11/47)

Hz. Nuh’un Kur’an’da yer alan bir başka mağfiret duası ise özelden genele doğru, tüm mü’minleri kapsamaktadır.

“Ey Rabbim! Bana, babama, anama, mü’min olarak evime girene ve bütün mü’min erkek ve mü’min kadınlara mağfiret eyle. Zalimlerin de sadece helâkini artır.” (Nûh 71/28)

2.1.3. Hz. Musa’nın Duaları

İstiğfar niyeti ile okunan dualardan bir diğeri ise Hz. Musa’nın Mısır’da Kıptî’yi kazara öldürmesinden sonra yapmış olduğu istiğfar duasıdır.

“Rabbim, ben nefsimi zulmettim, beni bağışla! dedi. (Allah) onu bağışladı. Çünkü O, çok bağışlayan, çok esirgeyendir.” (Kasas 28/16)

Hz. Musa’nın diğer bağışlanma talebi içeren duaları şunlardır:

“Ey Rabbim! Beni ve kardeşimi bağışla! Bizi rahmetinin içine al. Sen merhametlilerin en merhametlisisin.” (A’râf 7/151)

“Rabbim! Dileseydin daha önce beni ve onları yok ederdin, aramızdaki beyinsizlerin yaptıkları yüzünden bizi yok mu edeceksin? Bu, Senin imtihanından başka bir şey değildir, bununla dilediğini saptırır, dilediğini doğru yola iletirsin; bizim dostumuz Sensin; bizi bağışla, bize merhamet et. Sen bağışlayanların en iyisisin. Bize bu dünyada da iyilik, güzellik ve nimet yaz, ahirette de. Biz sana yöneldik.” (A’râf 7/156-157)

Hz. Musa Kur’an’ın 34 suresinde, 136 yerde zikredilmektedir. Kur’an’da kendisinden en çok söz edilen peygamberdir. Hz. Musa’nın yaşadığı dönem MÖ. 1200 lü yıllardır (Harman, 2006: 208).

Hz. Musa özellikle toplumsal sorunlarla başa çıkma ve sosyal ilişkilerdeki yapıcı, işlevsel tutumları ile bize örneklik teşkil etmektedir.

2.1.4. Hz. İbrahim'in Duaları

Hz. İbrahim'in bağışlanma dileyen duası aşağıdaki gibidir.

“Ey Rabbimiz! Herkesin hesaba çekileceği günde beni, ana-babamı ve mü'minleri bağışla!” (İbrahim 14/41)

Hz. İbrahim oğlu İsmail (as) ile birlikte Kabe'yi inşa ettikten sonra şu duayı yapmışlardır.

“Ey Rabbimiz! Bizden kabul buyur, hiç şüphesiz Sen işitensin, bilensin. Ey bizim Rabbimiz! Hem bizim ikimizi yalnız senin için boyun eğen müslümanlar kıl, hem de soyumuzdan yalnız senin için boyun eğen müslüman bir ümmet meydana getir ve bize ibadetimizin yollarını göster, tövbemize rahmetle bakiver. Hiç şüphesiz tövbeleri kabul eden, çok merhametli olan ancak sensin.” (Bakara 2/128)

2.1.5. Hz. Muhammet (sav) Duası

Peygamberimiz (s.a.v.)'in Kur'an'da yer alan dualarından bazıları da istiğfar duasıdır.

“Rabbim bağışla ve merhamet et! Sen merhametlilerin en merhametlisisin.”
(Mü'minun 23/118)

2.2. YARDIM İSTEME DUALARI

2.2.1. Hz. Nuh'un Duası

Hz. Nuh peygamberlik görevini yerine getirmeye çalışırken kavminden çoğu kendisini yalanlıyor, vahyi inkar ediyordu. Bu durum karşısında Allah'tan yardım isteyerek dua etmiştir.

“Ey Rabbim! (Kavmimin) beni yalanlamalarına karşı bana yardım et!”
(Mü'minûn 23/26)

Getirdiği yeni inancın toplumun geneli tarafından hemen kabul görmemesi tüm peygamberlerin karşılaştıkları sosyolojik ve psikolojik bir gerçekliktir.

2.2.2. Hz. Lut'un Duaları

Lût kavmi, kendilerinden önce kimsenin yapmadığı ahlâksızlığa düştüler. (A'râf 7/80-81) de yer alan Lût peygamberin ikazına rağmen çirkin işlerinden

vazgeçmediler, üstelik Peygamberi de yalanladılar. Kavminin bu tutumuna karşı Hz. Lût Allah'a şöyle dua etmiştir.

“Rabbim! Beni ve âilemi bunların yaptıklarından kurtar!” (Şu'arâ 26/69)

“Ey Rabbim! Bozguncu / ortalığı fesada veren bu kavme karşı bana yardım et.”
(Ankebût 29/30)

2.2.3. Hz. Yusuf'un Duası

Yusuf suresi (12/23-32) ayetlerde anlatılan azizin karısının Hz. Yusuf'tan talebi ve bu talebinin red edilmesine bağlı yaşanan olaylar esnasında Yusuf peygamber şu duayı yaparak Allah'tan yardım istemektedir:

“Ey Rabbim! Zindan bana bunların davet ettikleri şeyden daha sevimlidir. Eğer Sen, bu kadınların tuzaklarını benden uzaklaştırmazsan, onlara meyleder, cahillerden olurum.” (Yûsuf 12/33)

2.2.4. Hz. Musa'nın Duaları

“Ey Rabbim! Beni zalimler gürhundan kurtar.” (Kasas 28/21)

“Ey Rabbim! Göğsüme genişlik ver, işimi kolaylaştır, dilimden düğümü çözüver de sözümü iyi anlasınlar. Bana ailemden bir vezir ver; Kardeşim Harun'u, onunla arkamı kuvvetlendir, onu da (elçilik) görevime ortak yap ki Seni çok tesbih edelim ve Seni çok analım. Şüphesiz Sen, bizi görensiz.” (Tâ-hâ 20/25-35)

“Ben işimi Allah'a havale ediyorum. Şüphesiz Allah, kullarını görür, gözetir.”
(Mü'min 40/44)

Hz. Musa zalimler topluluğundan kurtulmak için Allah'a sığınmaktadır. Şüphesiz Allah kullarını görür ve gözetir ifadesi de Rabbine olan tam bağlılığının ve güveninin açık bir ifadesidir.

2.2.5. Hz. Şuayb'ın Duası

“Rabbimiz! Bizimle kavmimiz arasında adaletle hükmet! Sen hükmedenlerin en hayırlısısın.” (A'râf 7/89)

2.2.6. Hz. Yunus'un Duası

“Zünnûn’u da (Yûnus) zikret! Hani öfkeli bir halde geçip gitmiş, bizim kudretimizin kendisine yetmeyeceğini zannetmişti. Sonunda karanlıklar içinde, Senden başka hiçbir ilah yoktur. Seni tenzih ederim. Gerçekten ben zalimlerden oldum! diyerek yalvardı.” (Enbiya 21/87)

“Bunun üzerine duasını kabul ettik ve onu sıkıntıdan kurtardık. İşte biz iman etmiş olanları böyle kurtarırız.” (Enbiya 21/88)

2.3. HAMD VE ŞÜKÜR İFADESİ İÇEREN DUALAR

Fatiha Suresi ve hamd ifadesi ile başlayan pek çok surenin başındaki ayetler Hz. Peygamber (s.a.v.)’e öğretilmiş olan hamd dualarıdır. Bu duaları namaz kılan ve Kur’ân-ı Kerîm okuyan her müslüman doğal olarak zaten yapmaktadır.

2.3.1. Hz. Süleyman’ın Duası

Hz. Süleyman’ın yaptığı şükür duası şöyledir.

“Rabbim, bana ve ana-babama lütfettiğin nimete şükretmemi, senin beğeneceğin faydalı bir iş yapmamı gönlüme ilham eyle ve rahmetinle beni iyi kullarının arasına sok.” (Neml 27/19)

2.3.2. Hz. Şuayb’ın Duası

“Başarım ancak Allah’ın yardımı iledir. Ben yalnızca O’na dayandım ve ancak O’na döneceğim.” (Hûd 11/88)

2.4. SALTANAT VE HAKİMİYET İSTEĞİ

2.4.1. Hz. Süleyman’ın Duası

“Ey Rabbim! Beni bağışla ve bana benden sonra kimsenin ulaşamayacağı bir mülk / hükümlerlik bahşet. Şüphesiz, sen çok bahşedicisin.” (Sad 38/35).

Saltanat ve Hâkimiyet talebi, dünyevî yönü ön planda olan maddî/somut ve görülebilir taleplerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır (Kayıklık, 2001: 144).

Dünyalık nimetlerin Allah'tan talep edilebileceğinin birçok örneği Kur'an'da ayetlerde ifade edilmiştir.

2.5. GÜVENLİK VE RIZIK TALEBİ İÇEREN DUALAR

2.5.1. Hz. İbrahim'in Duası

“Rabbim! Burayı güvenli bir belde yap, bu beldede yaşayıp Allah'a ve Ahiret gününe inananlara da bereketli rızıklar lütfet.” (Bakara 2/126)

Hz. İbrahim'in bu duasında insan varlığının devamı için gerekli iki temel ihtiyaca güvenlik ve rızka vurgu yapılmaktadır. Bunları yalnız kendisi ve ailesi için değil, o beldede yaşayacaklar için de istemektedir.

2.6. MADDİ MANEVİ SIKINTILAR KARŞISINDA OKUNAN DUA

2.6.1. Hz. Eyyüb'ün Duası

“Eyyüb'ü de hatırla ve an! Hani o bir zamanlar; “Bu dert gelip beni buldu, ama Sen merhametlilerin en merhametlisisin!” diye Rabbine yalvarmıştı. Biz de onun duasını kabul edip kendisinde dert namına ne varsa gidermiştik. Tarafımızdan bir rahmet ve kullukta bulunanlar için de bir ibret olmak üzere ona ailesini ve onlarla beraber bir mislini daha vermiştik.” (Enbiya 21/83-84)

İslâmî literatürde Hz. Eyyüb, başına gelen bütün musibetlere rağmen şikâyet etmeyen sabır timsali olarak bilinen bir peygamberdir (krş. Sad 38/41-44).

“Kulumuz Eyyüb'u da hatırla ve an. O, rabbine, “Şeytan bana sıkıntı ve acı vermektedir” diye seslenmişti. “Ayağını yere vur (dedik), işte yıkanılacak ve içilecek serin bir su!” Tarafımızdan bir rahmet ve akıl iz'an sahipleri için de anılacak bir örnek olmak üzere ona aile efradını, ayrıca bunlarla birlikte bir mislini daha bağışladık.” (Sad 38/41-44)

“Şeytan bana sıkıntı ve acı vermektedir” diye çevirdiğimiz 41. âyetteki cümleyi İbn Âşûr, “Şeytan, hastalıktan çektiğim meşakkat ve acıyı kullanarak bana vesvese veriyor, hastalığı veren Allah'a karşı beni isyana zorluyor” veya “Hastalığın meşakkat ve acısı yanında bir de şeytanın vesvesesiyle uğraşıyorum!” şeklinde anlamanın daha isabetli olacağını belirtir (XXIII, 270). Eyyüb'un bu sızlanması,

şeytandan gelen ve kendisini isyan etmeye zorlayan psikolojik baskıdan sıkıntı çektiğini ve bu baskıya karşı savaş verdiğini göstermektedir (DİB, 2019).

Daha fazla bilgi için bakınız (Ömer Faruk Harman, “Eyyûb”, DİA, XII, 16).

2.6.2. Hz. İbrahim’in Duası

(Şuara 26/78-82) ayetler maddi ve manevi sıkıntılar ve hastalıktan şifa bulmak için okunan dualar arasında yer almaktadır.

“O (Allah), beni yaratan ve bana doğru yolu gösterendir. O, bana yediren ve içirendir. Hastalandığımda da O bana şifa verir. O, benim canımı alacak ve sonra diriltecek olandır. O, hesap gününde, hatalarımı bağışlayacağını umduğumdur.” (Şuara 26/78-82)

2.7. SALİHLER ARASINDA OLMA İSTEĞİ

2.7.1. Hz. İbrahim’in Duası

“Ey Rabbim! Bana hikmet ver ve beni sâlihler arasına dâhil et.” (Şu’ara 26/83)

2.7.2. Hz. Yusuf’un Duaları

“Ey Rabbim! Bana hükümranlılık ve mülkünden verdin ve bana olayların yorumunu öğrettin. Ey gökleri ve yeri yaratan! Sen dünyada da ahirette de benim sahibimsin. Beni müslüman olarak öldür ve beni sâlihler arasına kat.” (Yusuf 12/101)

2.7.3. Hz. Süleyman’ın Duası

“Ey Rabbim! Bana ve anama-babama verdiğin nimete şükretmemi ve hoşnut olacağın iyi iş yapmamı gönlüme ilham eyle ve rahmetinle, beni iyi kulların arasına dâhil et.” (Neml 27/19)

Hz. İbrahim’in duasında salihler arasında olma isteği ile birlikte hikmet talebi öne çıkmaktadır.

Yusuf ve Süleyman peygamberlerin Salihler arasında olma isteğinde buldukları dualarında sahip oldukları nimetleri dile getirdiklerini, bu nimetlerden

dolayı Allah'a şükrettiklerini de görmekteyiz.

2.8. SALİH EVLAT, SALİH NESİL İSTEĞİ

2.8.1. Hz. İbrahim'in Duaları

“Ey Rabbim! Bana sâlihlerden (bir oğul) ihsan et!” (Sâffât 37/100)

“Ey Rabbim! Beni ve soyumdan gelecekleri namazını dosdoğru kılanlardan eyle! Ey Rabbimiz! Duamı kabul et!” (İbrahim 14/40)

“Ey Rabbimiz! Bizden kabul buyur, hiç şüphesiz Sen işitensin, bilensin. Ey bizim Rabbimiz! Hem bizim ikimizi yalnız senin için boyun eğen müslümanlar kıl, hem de soyumuzdan yalnız senin için boyun eğen müslüman bir ümmet meydana getir ve bize ibadetimizin yollarını göster, tövbemize rahmetle bakıver. Hiç şüphesiz tövbeleri kabul eden, çok merhametli olan ancak sensin.” (Bakara 2/128)

2.8.2. Hz. Zekeriyâ'nın Duaları

“Ey Rabbim! Bana katından temiz bir soy ihsan eyle, şüphesiz sen duayı işitensin!” (Âl-i İmrân 3/38)

“Rabbim! Beni yalnız başıma bırakma (bana bir çocuk ver), Sen varislerin en hayırlısıdır.” (Enbiyâ 21/89)

2.9. PEYGAMBER DUALARININ ORTAK ÖZELLİKLERİ

Peygamberlerin dualarında samimi iman ve güven, affetme, merhamet, şükür ve sabır kavramlarının sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Peygamber dualarında öne çıkan bu kavramların dua ile olan ilişkilerine kısaca değinilmiştir.

Din her zaman derin bir duygusal tecrübe kaynağı olmuştur. Din hem duygu üretimini hem de duygusal tepkilerin düzenlenmesini etkilemektedir. Manevi veya dini faaliyetler, ibadet ve dua özel, kutsal duyguların ortaya çıkmasına ortam hazırlamaktadır. Şükür, huşu ve hürmet, hayret ve hayranlık, umut bu kutsal duygulardandır (Paloutzian ve Park, 2013: 472-482).

2.9.1. Samimi İman- Güven

Samimi iman ve güven duanın arka planını besler. Kişi her halini yalnızca gerçekten sevdiği ve güvendiği; sevgisinden de emin olduğu biri ile paylaşabilir. Peygamberlerin dualarına baktığımızda her durumda Allah ile ilişki içinde olduklarını, her konuda ve her zaman dua ettiklerini görüyoruz. Sadece sıkıntıda dua etmiyorlar. Her durumda dua etmek güçlü bir iman ve güven zeminine sahip olmakla gerçekleşmektedir.

2.9.2. Dua ve Affetme İlişkisi

Kişi tövbe ve istiğfar ile Allah'tan af diler. Tövbe kelime anlamı olarak dönmek, vazgeçmek anlamına gelmektedir. Dini anlamı ise, yanlış davranıştan dönülmesi, vazgeçilmesi, bir daha işlemeyeceğine dair söz vermesi demektir (Yılmaz ve Karacoşkun, 2015: 169).

Sözlü tövbe ve pişmanlığın dile getirilmesi, bir daha işlenmeyeceğine dair söz verilmesi kişinin bundan sonra aynı hatayı işlememek adına motive olmasını, kararlı olmasını sağlamaktadır. Bu motivasyon ve kararlılık, kişinin gayreti ile davranış değişikliğini oluşturabilmesi için etkili bir güçtür.

Kur'an'da Allah tövbeyi, hata sonrası hemen yanlıştan dönülmesi şeklinde ifade etmektedir. Gerçek tövbenin davranış ıslahı olacağını anlamamızı sağlayan ayetle, bile bile aynı hatayı yapanların tövbesinin geçerli olmadığını da ifade etmektedir (Nisa 4/17).

Birey, ibadetle ve ibadet sonrasında yaptığı dualarla, hatalarının bağışlandığını düşünerek günahkarlık ve suçluluk duygularına kapılmaz (Yılmaz ve Karacoşkun, 2015: 168). Suçluluk ve günahkarlık duyguları içindeki kişi için bağışlanma, kendisini ve duygularını onarması için en büyük adımdır. Kişinin duygu ve davranış dönüşümü için hatayı işlediği kişinin kendisini bağışladığına inanması ve güvenmesi önemlidir. Kişinin kendisini de affetmesi, bağışlanma bütünlüğü içinde gereklidir. Hatalarının vicdani yükü ile yaşamda ilerlemek, mutlu olmak mümkün değildir.

Allah, (Tevbe 9/118) de, suçluluk duygusu içindeki kişinin psikolojisini, tövbeye yönelişini ve ancak affedilme ile bundan kurtulup, duygu ve davranış dönüşümü yaşayabileceğini en güzel ifade etmektedir.

Allah geri kalan, (Tebük savaşına katılmayan) üç kişinin tövbesini de kabul etti. Sonunda, bütün genişliğine rağmen yeryüzü onlara dar gelmeye başlamış, vicdanları kendilerini sıkıştırmış ve Allah'tan başka sığınacak kimse olmadığını anlamışlardı. Bunun üzerine O da eski durumlarına dönmeleri için onlara tövbe nasip etti. Hiç şüphesiz Allah, tövbe kapısını alabildiğine açık tutmakta ve rahmetiyle kuşatmaktadır (Tevbe 9/118).

Af dileyebilmek kendimizi de affedebilmek, suçluluk psikolojimizden sıyrılmak ile iç içe ve birbirini besleyici eylemlerdir. Af dileme ve kendimizi affedebilme kendimizle ve Allah'la sevgi ve güven ilişkimizi sürdürmemizi sağlayan önemli ve işlevsel bir dua sürecidir.

Kişinin zarar gördüğü kişiyi ya da durumu affedebilmesi de öfke ve nefret oluşturmadan yaşam ilişkilerini sürdürebilmesi açısından diğer bir önemli bağışlama sürecidir.

2.9.3. Dua ve Merhamet

Merhamet insana ve kainata nezaketle davranmak ve varlığın birbirine bağımlılığını fark etmektir. Merhamet, ızdırabın gerçekliğine açık olma yeteneği ve onu iyileştirme gayretidir. ızdırabı görmezden gelmiyorum ve onu iyileştirmek için elimden geleni yapıyorum diyebilmektir (Sayar, 2016: 191).

Merhamet, zorluklar karşısında kendimize ya da başkasına acımak değildir. Merhamet, acıları görebilmek ve kabullenmekle başlar. Bunun için gönül gözü ile bakabilen samimi, hassas bir nazara; affedebilen huzurlu bir kalbe ihtiyacımız var. Peygamber dualarında sıkça talep edilen merhamet kalbi huzura eriştirecek, kendimizle, çevremizle ve Rabbimizle barışık bir gönül dünyası inşa edecek gücün kaynağıdır.

Yaşadığımız dünyada her birimiz bir birimizle ilişki ve bağ içindeyiz. Aynı zamanda da yaratıcı ile sürekli bir ilişki içindeyiz. Bu bağı ve ilişkiyi yok saymayan, sevgi ve diğergamlıkla beslenen bir farkındalık halidir merhamet. Merhametten yoksun bireyler ya da toplumlar sorunlarına kalıcı çözümler üretmez, acılarını gerçek anlamda dindiremezler.

35 yaşında, İlahiyat ön lisans ve başka bölüm ön lisans mezunu, evli, kadın bir din görevlisi merhamet ile ilgili bizimle şunları paylaştı:

“Çocuklara, özellikle sevgi evlerindeki çocuklara şükürü ve merhameti vermeye çalışıyorum. Kaybettiklerine değil sahip olduklarına odaklanmalarını öğretmeye çalışıyorum. Acıma duygusu ile yaklaşıyor genelde bu çocuklara. Ailesinin 7 ferdini aynı kazada kaybeden birinin sözleri beni bu konuda eğitti. “Acınmaktan hoşlanmıyorum. Yazık kelimesini sevmiyorum hatta nefret ediyorum.” dedi.”

“Acıma duygusu yaralarını acıtıyor, kanatıyor galiba. Bize düşen yaralara merhem olmak, iyileştirmek. Bu acımayla değil merhametle olur. Zorluk ve sıkıntı farklı şekillerde herkesin hayatında var. Peygamberlerin hayatında da çeşitli zorluklar vardı. Peygamber dualarında da bu sıkıntıları görüyoruz. Bu dualarda asıl görmemiz gereken bu zorlukları, sorunları peygamberlerin nasıl aştıklarıdır.”

2.9.4. Dua ve Şükür

Mü'min psikolojisini şekillendiren olgular arasında Allah'a karşı sevgi, minnettarlık ve bunların tezahürü olarak şükür önemli bir yere sahiptir. Şükür ifadesi sevgi, hayranlık, saygı, tevazu gibi birçok duyguyu barındırmaktadır (Yılmaz ve Karacoşkun, 2015: 168). Şükür, güzel duyguların harmanlandığı bir gönlün sunabileceği içten bir duadır.

Şükürün içinde elinde var olanları fark etme, kanaat, razı olma ve memnuniyet vardır. Şükürsüzlük, doyumsuzluk ve hırs duygularının bir yansımasıdır. Bunlar da insanı sürekli tüketen duygulardır. Şükürsüzlük aynı zamanda kıskançlık, haset gibi başka olumsuz duyguları da besler. Bu duyguların barınabildiği kalpte huzur ve mutluluk kendine yer bulamaz.

Kutadgu Bilig'de hükümdara şöyle nasihat edilir: “Ey devletli hükümdar, Tanrı sana saadet verdi. Adını bin kere zikrederek O'na şükür lazımdır” Şükür ve ibadetlerimiz bize en kudretliyi hatırlatır. Rabbi sürekli şükrederek anmak, hatırlamak O'nun sürekli bizi gördüğünü ve sahip olduklarımızın bizde emanet olduğunu idrak etmemizi sağlar. Böylece sahip olduklarımızı kötü şekilde kullanmaktan kaçınacağımız gibi, iyi yönde sarf etme gayretimiz de artar (Manisalıgil ve Sayar, 2016: 72).

Küçük şeylere şükrederek büyük şeyler için de çalışan insan, kendisine yeni şükür kapıları açar. İnsan madde, zaman ve ruh boyutları ile birlikte duayı da bir

yaşam boyutu olarak düşünürse, hayatın akışında değerli ve faydalı bir konuma geçmiş olur (Tarhan, 2012: 104).

Kişinin, sahip olduklarının farkında olması ile şükür duygusu ortaya çıkmakta ve gelişmektedir. Günlük yaşam içinde sahip olduğumuz birçok nimet ve güzellik sıradanlaşabilmektedir. Modern yaşam algısı ile farkında olmadan sürekli eksik olduğunu, ihtiyacımız olduğunu düşündüğümüz şeylere odaklanarak hayatımızı sürdürmekteyiz. Tüketim toplumunun fertleri olarak şükür farkındalığımızı arttıran önemli fiillerden biri de şükür duasıdır. Peygamberlerin şükür dualarını bilmek ve uygulamak şükür duygumuzun canlanmasına katkı sunacaktır.

2.9.5. Dua ve Sabır

Sabır, olaylar, sıkıntılar karşısında sızlanmadan, şikayet etmeden katlanabilmek ve tahammül gösterebilmektir. Zorluklar karşısında gamsızlık, vurdumduymazlık ile sabrı karıştırmamak gerekir. Vurdumduymazlık; duygusuzluk, tükenmişlik, bir çeşit yenilgiyi kabul etmektir veya tembelliktir (Tarhan, 1998 b: 46).

Sabır, düzgün kimlik kazanma potansiyeli barındıran, zorluklara tahammül gücü kazandıran, karşılaşılan problem ve zorluklara, zamanın sıkıntı ve musibetlerine karşı aktiviteyi yenileyen iradeli bir duruştur. Sabreden mü'min yaşadığı sıkıntılardan sızlanmaz, zaaf göstermez, ruhsal çöküntüye düşmez. Karşılaştığı engel ve zorluklar karşısında kararlılık gösterir. Sabrı ile sorunları aşarak, büyük işler başarabilir, yüksek amaçlar gerçekleştirebilir (Necati, 2017: 269-271).

Yaşanılan zorlukların içinde müslümanca duruşunu koruyabilme iradesini gösterir. Sabır göstermesi gereken sorunların, zor durumların kendisi için bir imtihan olduğunun bilincindedir. Sabır, hedeflerini gerçekleştirebilmek için gayret sarfetmeyi öğretir.

“Muhakkak sizi biraz korku, biraz açlık ve mallardan, canlardan, ürünlerden biraz eksiltmekle deneriz, sabredenleri müjdele.” (Bakara 2/155-157)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GÖRÜŞME SONUÇLARI VE DEĞERLENDİRMELER

3.1. KATILIMCILARIN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ

Bu bölümde kendileri ile görüşme yapılan din görevlilerinden elde edilen bilgiler yer almaktadır. Bu bilgiler genelde tablolar halinde verilmektedir. Daha sonra bu bilgilerin yorumu yapılmaktadır.

Araştırmamıza katılan din görevlilerinin demografik özellikleri verilmiştir.

3.1.1. Katılımcıların Cinsiyet Durumu

Görüşmeye katılan din görevlileri 7 erkek, 28 kadın toplam 35 kişiden oluşmaktadır.

3.1.2. Katılımcıların Yaş Durumu

Araştırmaya katılan din görevlilerinin yaş durumları ve yüzde dağılımları Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1: Katılımcıların Yaş Durumu

Yaş Durumu	N	%
20-25	4	11
26-30	6	17
31-35	7	20
36-40	6	17
41-45	6	17
46-50	2	6
50-60	4	11
Toplam	35	100

Tablo 1’den katılımcıların yaşlarının 20 ila 60 yaş aralığında eşit dağıldığı görülmektedir. Katılımcıların yaş ortalaması 39’dur.

3.1.3. Katılımcıların Eğitim Durumu

Araştırmaya katılan din görevlilerinin eğitim durumları sayısal olarak ve yüzde olarak Tablo 2’de verilmiştir. Hafız grupları ayrıca belirtilmiştir.

Tablo 2: Katılımcıların Eğitim Durumu

Eğitim Durumu	N	%
İmam Hatip Lisesi	2	6
İmam Hatip Lisesi ve Hafız	2	6
Ön Lisans İlahiyat	10	29
Ön Lisans İlahiyat ve Hafız	8	23
İlahiyat Fakültesi	8	23
İlahiyat Fakültesi ve Hafız	1	3
Ön Lisans İlahiyat ve Ön Lisans Çocuk Gelişimi	2	6
İlahiyat Fakültesi ve Diğer Fakülte	1	3
Yüksek Lisans	1	3
Toplam	35	100

Araştırmaya katılan din görevlilerinin eğitim durumlarına Tablo 2’den bakıldığında hafızların varlığı göze çarpmaktadır. Hafızların tüm katılımcılar içindeki toplamdaki yüzdesi % 32’dir. Katılımcıların pek çoğu ön lisans, lisans ve yüksek lisans mezunudur veya eğitimlerine devam etmektedir. İlahiyat lisans mezunu iki kişinin aynı zamanda çocuk gelişimi lisans ve ön lisans mezuniyetleri vardır. Hafızlığın da ayrı bir eğitim kazandırdığı gerçeği göz önüne alındığında katılımcı din görevlilerinin eğitim seviyesinin yüksek düzeyde olduğu görülmektedir.

3.1.4. Katılımcıların Görev Süresi

Araştırmaya katılan din görevlilerinin iş tecrübelerini ve deneyimlerini gösterdiği düşünülen görev süreleri sayısal olarak ve yüzde olarak Tablo 3’de verilmiştir.

Tablo 3: Katılımcıların Görev Süresi

Görev Süresi	N	%
1-5	14	40
6-10	7	20
11-15	8	23
16-20	1	3
20-25	2	6
26-30	3	9
Toplam	35	100

Araştırmaya katılan din görevlilerinin görev sürelerine Tablo 3’den bakıldığında görevlerinde 1-5 yıl arasında görev yapanlar 14 kişi, görevlerinde 20 yıla kadar çalışan 10 yılı aşkın tecrübe sahipleri toplam 16 kişi ve 20 yıllık tecrübe sahipleri sayısı 5 kişidir. Katılımcıların görevlerinde ortalama çalıştıkları süre yaklaşık 10 yıldır.

3.1.5. Katılımcıların Medeni Durumu

Araştırmaya katılan din görevlilerinin medeni durumları Tablo 4’de verilmiştir.

Tablo 4: Katılımcıların Medeni Durumu

Medeni Durumu	N	%
Evli	25	72
Bekar	10	28
Toplam	35	100

Tablo 4’den bakıldığında katılımcıların çoğu evlidir. Yaş durumları ile birlikte bakıldığında sağlıklı evlilik ilişkisi yürütebildikleri görülmektedir.

3.2. KUR’AN’DAKİ PEYGAMBER DUALARININ BİLİNME DÜZEYİ

Bu bölümde, kendileri ile görüşme yaptığımız din görevlilerinin Kur’an’daki peygamber dualarını bilme düzeylerini araştırdık. Katılımcılarımıza, “Kur’an’daki peygamber dualarını biliyor musunuz?” sorusunu sorduk. Tamamını biliyorum,

çoğunu biliyorum, bir kısmını biliyorum, az biliyorum şeklinde cevaplar aldık. Araştırmaya katılan din görevlilerinin Kur'an'daki peygamber dualarını bilme düzeyi Tablo 5'de verilmiştir.

Tablo 5: Din Görevlilerinin Kur'an'daki Peygamber Dualarını Bilme Düzeyi

Kur'an'daki Peygamber Dualarını Biliyor musunuz?	N	%
Tamamını	7	20
Çoğunu	13	37
Bir Kısmını / Bazılarını	6	17
Az	9	26
Toplam	35	100

Tablo 5'de görüldüğü üzere görüşme yaptığımız din görevlilerinin içinde Kur'an'daki peygamber dualarını hiç bilmeyen kimse yoktur. Kur'an'daki peygamber dualarının tamamını bilen 7 kişinin toplam katılımcı içindeki oranı % 20'dir. Çoğunu ve tamamını bilenler ile bir kısmını ve azını biliyorum diye cevap verenlere birleşik grup olarak bakıldığında çoğunu bilenler ağırlıktadır.

“Kur'an'daki peygamber dualarını biliyor musunuz?” şeklinde yönelttiğimiz soruya 27 yaşındaki, 6 yıldır çalışan, ön lisans mezunu, evli, hafız bir kadın din görevlisi şu cevabı verdi:

“Kur'an'daki peygamber dualarından bir kısmını biliyorum, hepsini bilmiyorum.” Bildiği peygamber dualarını da çok okumadığını söyledi. “Hafızlık sürecinde sadece ezber yapıyorduk. Peygamber duası olan ayetleri ayrıca öğrenmedik. Bu nedenle hepsini bilmiyorum. Bildiklerimi verdiğimiz ders konularında olduğu için öğrendim.”

35 yaşında, ön lisans mezunu, hafız, evli, kadın din görevlisi ise şunları söyledi:

“Genelde hadislerde geçen duaları biliyordum. Zekeriya as. in duasını öğrendikten sonra kendim araştırdım Kur'an'daki peygamber dualarını. Hafızlık sonrası Diyanet sınavlarına çalışırken de tefsirlerle, peygamberler tarihi ile meşgul oldum. Bu sırada da öğrendiğim peygamber duaları oldu. Kur'an'daki peygamber

dualarının hepsini yine de bilmiyorum. Öğrenmeye, kendimi geliştirmeye çalışıyorum.”

25 yaşında, lisans mezunu, bekar, kadın din görevlisi peygamber dualarının tamamını bildiğini söyleyerek bu konudaki çalışmasını şöyle anlattı:

“Kur’an’daki peygamber dualarının tamamını biliyorum. Lisans sürecinde tefsir hocamızla gönüllü öğrencilerle birlikte peygamber duaları meal dersleri yapmıştık. Benim için güzel bir çalışma oldu. Duaların anlamlarını öğrenmek duaları daha iyi anlamamı sağladı. Çalışmaya peygamberimizin duaları olarak başladık. Hadislerde ve Kur’an’da olan peygamberimizin dualarını okuduk. Sonra da Kur’an’daki peygamber duaları şeklinde ayırarak meal çalışması yaptık.”

39 yaşında, 12 yıldır görev yapan, evli, yüksek lisans mezunu, kadın bir din görevlisinin konu ile ilgili söyledikleri aşağıdaki gibidir.

“Kur’an’daki peygamber dualarını biliyor ve okumaya gayret ediyorum. Kur’an’daki peygamber kıssalarını ve dualarını vaazlarımda, sohbetlerimde, derslerimde her zaman örnek olarak veriyorum. Ailevi sorunlar artıyor toplumda. Özellikle peygamberlerin aile yaşantılarından örnekler veriyorum. Peygamberlerimizin aileleri ile ilgili yaptığı duaları anlatıyorum.”

31 yaşında, İHL mezunu, evli kadın din görevlisi peygamber dualarını bilme düzeyini ve okuduğu peygamber dualarını bizimle paylaştı.

“Kur’an’daki Peygamber dualarından azı ezberimde. Eyüp peygamberin ve Yunus peygamberin duası çok okuduğum dualardan. Bir de peygamberimizin Rabbenâ etine duasını namazda okuyoruz. Namaz dışında da dua ederken okuyorum.”

35 yaşında, 13 yıldır görevde, İlahiyat ön lisans ve başka ön lisans, mezunu, evli, kadın bir din görevlisi peygamber dualarının çoğunu bildiğini ifade etti. Metin ve meal olarak okuduğu duaları peygamberlerin hangi durumlarda, neler yaşayarak yaptıklarını da bildiğini söyledi.

36 yaşında, ön lisans mezunu, evli, kadın din görevlisi peygamber dualarını bilme düzeyi ve okuma sıklığı ile ilgili şunları söyledi:

“Bir kısmını biliyorum. Kur’an’daki peygamber duaları ile dua etmek sürekli alışkanlığım değil. Kur’an’dan okuduğum duaları metin ve mealleri ile birlikte

okuyorum. Meal okumayı çok seviyorum. İnşirah suresini okuyorum sıkılınca, yorulunca. Çok iyi gelen, rahatlatan bir sure. “Her zorlukla beraber kolaylık vardır” ayeti insana müthiş bir güç veriyor.

Esmâ-ül Hüsnâ çok okuyorum. Esmalar ile dua ediyorum. Haftalık bir isim seçiyorum. O hafta o esma ile meşgul oluyorum. Her yerde yürürken, araçta giderken o esmayı okuyorum. O esma ile ilgili neler var internete bakıyorum, öğrenmeye çalışıyorum. Öğrendikçe daha çok seviyorum. Okumam sayılı değil. Duaya sınır koymamak lazım.”

34 yaşında, 11 yıldır görevde, hafız, evli, ön lisans mezunu din görevlisi şunları söyledi.

“Kur’an’daki peygamber dualarını biliyorum. Bize sabrı öğretiyor peygamber duaları. İmtihan dünyasındayız. Sabretmeyi bilmezsek hiçbir sorunumuzu halledemeyiz. Sabırsızlık en büyük eksikliklerimizden. Özellikle gençler, çocuklar sabrı bilmiyor. En küçük sorunda çöküyorlar, depresyona giriyorlar. Mukabelelerimde, hatimlerde peygamber dualarını belirtiyorum. İnsanlık hali unutursam diye küçük küçük işaretlidir Kur’an’ında. Hangi peygamberin duası olduğunu söylüyorum. Cüzümüz bitince de kısa bir sohbet yapıyorum. O zaman da okurken geçen dua ne için yapılmış onu anlatıyorum.”

Görüşmecinin ifade ettiği gibi en küçük olumsuz durum karşısında, psikolojik çöküntüler yaşayan, sorunlarına çözüm üretemeyen gençlerimize sabrı öğretmeliyiz. Sabır dini başa çıkma süreçlerinde başvurulan önemli bir yöntemdir. Sabır yalnız sorunla karşılaşıldığında aşmak için başvurulan bir yöntem olmanın dışında insanı psikolojik ve ruhsal olarak geliştiren ve güçlendiren bir eğitim, terbiye şeklidir.

Çocuklara, gençlere sorunları ile mücadele fırsatı vermeden onların yerine sorunlarını çözmek onlara iyilik yapmak değildir. Aksine gelişimlerine set vurmaktır. Bizim gölgemizde olmadıklarında karşılaştıkları zorlukları aşmakta zayıf kalmalarına, güçsüz hissetmelerine neden olmaktadır.

Rüzgar, yağmur ve fırtınaların kamçısı, bitkilerdeki saklı neşvünema yeteneğini ortaya çıkarır. Zayıf ağaçlar dayanamaz. Fanus içerisinde büyütülen ağaçlar hiç dayanamaz. Tıpkı aşırı korunarak büyütülen çocukların hayat zorluklarında kolayca depresyona girmesi gibi (Tarhan, 1998 b: 47).

Peygamber hayatlarındaki zor dönemler, bu dönemleri aşma süreçlerindeki

tutumları ile, yaptıkları dualar güçlü bir örneklığe sahiptir. Eğitim süreçlerinde bu örneklıklere yer vermeliyiz.

39 yaşında, 6 yıldır görevde, evli, lisans mezunu, kadın din görevlisi peygamber dualarını bilme düzeyini şöyle ifade etti.

“Kur’an’daki peygamber dualarını biliyorum. Hepsi ezberimde değil ama bildiklerimi okuyorum. Kursta da okuyoruz. Günlük okuduğumuz Kur’an’ı Kerimdeki yerlerin mealini mutlaka okuyoruz. Okuduğumuz yerde bir peygamber duası geçmişse hemen onu tahtaya yazıyorum. Öğrencilere ezberlemelerini tavsiye ediyorum. Kış döneminde kadınlardan ezberlemelerini istiyorum. Ezberliyorlar. Arapçasını da mealini de ezberliyorlar. Peygamber dualarını istekle ezberliyorlar. Canınız sıkıldığında, yemek yaparken, ev işi yaparken, otobüste giderken bu dualarla meşgul olun diyorum. Sayı hiç önemli değil. İlla sayı isterlerse hedef olsun diye bir tespah çekin diyorum.”

3.3. KUR’AN’DAKİ PEYGAMBER DUALARININ BİLİNME ŞEKLİ

Yaptığımız çalışmada din görevlilerin Kur’an’daki peygamber dualarını bilme şekillerini de araştırdık. Tablo 5’de gördüğümüz üzere katılımcılarımızın Kur’an’daki peygamber dualarını bilme oranları farklıdır. Bilme şekillerini de bildikleri peygamber duaları üzerinden cevaplamışlardır.

Katılımcılarımıza peygamber dualarını bilme şekillerini sorduk. “Metin olarak mı, meal olarak mı, içerik olarak mı biliyorsunuz?” sorusunu yönelttik. Katılımcılarımızın verdiği cevaplara dayalı sayı ve oranlar Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6: Peygamber Dualarının Bilinme Şekli

Peygamber Dualarının Bilinme Şekli	N	%
İçerik	11	31
Metin ve İçerik	35	100
Metin, İçerik ve Meal	21	60
Toplam	35	100

Tablo 6'dan gördüğümüz gibi metni bilinen peygamber dualarının tamamının içeriği de bilinmektedir. Duaları sadece içerik olarak bilenlerin sayısı olan 11 kişinin 35 katılımcı içindeki yüzdesi % 31 olup Tablo 5'deki az bilenler sayısı ile uyumludur. Katılımcıların yaklaşık üçte biri Kur'an'da geçen peygamber dualarını sadece içerik olarak bilmektedir.

Görüşme yaptığımız hafız din görevlileri hafızlık yaptıkları dönemde ezber yapmaya odaklandıkları için ayetlerin meali ve içeriğini öğrenmediklerini söylediler.

22 yaşındaki İHL mezunu hafız, kadın din görevlisi peygamber dualarını öğrenme şekli ve süreci ile ilgili şunları paylaştı.

“Hafızlık yaparken Kur'an'daki duaları peygamber duası şeklinde öğrenmedik. Meal ve anlamı ile çok meşgul olunmuyor, ezbere yoğunlaşıyor. Metin olarak okuduğum ezberlediğim duaların peygamber duaları olduğunu sonradan meal ve tefsir okudukça öğrenmeye başladım.

Hz. Ademin istiğfar duasını kursta ezberlediğimiz duanın içinde hep okuyormuşum ama bilmiyordum. Hastalık duası diye, sıkıntı duası diye öğrendiğimiz duaların Eyüp peygamberin, Yunus peygamberin duası olduğunu sonradan öğrendim. Ezberlerken hemen işaretler sadece ne için okunacağını yazardık.”

25 yaşında, ön lisans mezunu, bekar erkek din görevlisi peygamber dualarını bilme, öğretme metotlarında değişim yaşandığını ifade etti.

“Eskiden Arapça dualar ezberletilirdi bize kurslarda. Uzun Arapça dualar içinde peygamber duaları da oluyor. Peygamber duası olduğunu da bilmezdik aslında çoğu zaman. Ben hafız olmadığım için Kur'an'da geçtiğini de bilmezdim. Şimdi metin, meal birlikte öğretiyoruz. Okuduğumuzun anlamını içeriğini bilmemiz gerekiyor. Diyanet eğitim konusunda sürekli geliyor. Bizi de geliştiriyor. Görevdeki hocalar için de sürekli eğitimler oluyor.”

30 yaşında ilahiyat ön lisans ve çocuk gelişimi ön lisans mezunu, hafız, kadın din görevlisi şunları söyledi:

“Kur'an'daki peygamber dualarının tamamını metin ve içerik olarak biliyorum. Hepsinin mealini bilmiyorum. Çocuklarla işlediğimiz peygamber dualarının meallerini de biliyorum. Çocuklara da anlayacakları şekilde anlatıp öğretiyorum.

Mesela, Muharrem ayında peygamberlerin yaşadıklarını anlatan görsel köşemizi hazırlıyoruz. Peygamber duaları bu bölümde var. Peygamberlerin dualarının hepsini metin olarak ezberletmiyorum. İbrahim peygamberin, peygamberimizin bazı dualarını ezberletiyorum.

Aileler çocukların Kuran öğrenmesi, hatim etmesi konusunda çok aceleci ve ısrarlı. Kendi Kuran okumasını bilmeyen velim 4 yaşındaki çocuk için ne zaman Kur'an'a geçecek diyor. Biz öncelikle ahlak, edep konularını önemsiyoruz. Peygamber ahlakını öğrensinler, sevsinler okumayı öğrenmeleri kolay. Mesela İsmail peygamberin Kabe yaparken babasına yardım etmesi. Babasının da dua etmesi. İnananların Nuh peygambere gemi yapımında yardım etmesi, Nuh peygamberin duası gibi örneklerle yardımlaşma, yardımın önemi ve güzelliği konusunu peygamberler üzerinden işlemiş oluyoruz. Yardımlaşma ile ilgili hikayeler de anlatıyoruz ama peygamber hayatları ve duaları daha sağlam bir temel inşa eder diye düşünüyorum.”

Din görevlisi, peygamber dualarından ve peygamber kıssalarından okulöncesi öğrencilerinin ahlaki gelişimine katkı sunacak şekilde istifade ettiğini söylemektedir. Ahlaki gelişimi sağlıklı olan çocuklar, ruh dünyaları sağlıklı bireylerden oluşan bir toplum inşa edeceklerdir.

Araştırmalar, hayatında ahlaki kuralları uygulayan kişilerin beden ve ruhen daha sağlıklı bireyler olduklarını ortaya koymaktadır. Yapılan çalışmalar, yaşamında ahlaki kuralları dikkate alanların ruhsal problemlere yol açabilecek faktörlerle başa çıkmada daha başarılı olduklarını göstermektedir. Kişilerin ahlaki düzeyleri ile başa çıkma yöntemleri puanları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu da yapılan araştırmada gözlemlenmiştir (Yüksel, 2019: 71).

35 yaşındaki lisans mezunu erkek din görevlisi, peygamber dualarının içeriğinin bilinmesi gerektiğini şöyle ifade etti:

“Peygamber dualarının içeriğini bilmek gerekir. Hz. Yunus'un duasını ettiği ortamı düşündüğümüzde her yer karanlık. Karanlık içinde karanlık, sıkıntı içinde sıkıntı durumu var. Kıssada, gecenin, denizin ve balığın karanlıkları içindeki Yunus as anlatılır. Bunların anlatılmasının hikmetlerini anlamaya çalışmalıyız. Biz de birçok iç içe geçmiş sıkıntıyla mücadele etmeye çalışıyoruz. Bu mücadelemizde Kur'an'da ayet olarak bize nakledilen peygamber duasını hassaten önemsememiz

gerekiyor. İçeriğini bilmemiz, önemi üzerine düşünmemiz gerekiyor. Bu sıkıntılara nasıl düşmüş, sıkıntılar karşısında ne yapmış, nasıl dua etmiş, nasıl davranmış bunlara cevap arayarak duayı okursak bizim de sıkıntımıza çözüm olur inşallah.”

Yunus peygamber ve yaşadığı iç içe geçmiş sıkıntılara vurgu yapılmasında bir anlam arandığını görmekteyiz. Dini öğretiler yaşanan sıkıntıları ve acıları dini arınmaya, günahların yol açtığı suçluluk duygusundan kurtulma ve olgunlaşma için bir fırsat olarak açıklar (Hökelekli, 2013: 64). Yunus peygamberin de yaşadığı bu sıkıntılar karşısında af ve mağfiret duası ettiğini görmekteyiz. Yaşadığı sıkıntılar hatadan dönme ve bu hatanın affı için bir vesile şeklinde değerlendirilmiştir. Sürecin sonunda da verdiği doğru kararlar görevine geri dönmüştür.

44 yaşındaki lisans mezunu, bekar, kadın din görevlisi Kur'an'daki peygamber dualarının bilinmesini kıssalarla ilişkilendirerek şunları söyledi:

“Kur'an'daki peygamber dualarının dualar içinde daha ayrı bir yeri var. Duanın anlamı bilinmese bile kıssa biliniyor. Kıssada yaşananlar ile yaşadıkları arasında bağ kurabiliyor insan. Mesela hastaysa Eyüp as. ı hatırlayabiliyor, evladına üzüldüğünde Nuh as.ı, babasına üzüldüğünde İbrahim as.ı hatırlıyor. Şu anda bunlar geldi aklıma ama bildiğimiz tüm peygamber kıssaları ve duaları ile yaşadığımız, sevinçlerimiz, sıkıntılarımız arasında ilişki kurabiliriz. Aslında kıssalar ve dua ayetleri de bu ilişkiyi kurmamız için var.”

Peygamber duaları ve peygamberlerin yaşadıkları ile kendi yaşamlarımız arasında bir bağ kurabiliyoruz. Bu bağ empati kurarak çözüme yönelmemize neden olur. Karşılaştığımız zorlukları ya da benzer sıkıntıları bizim gibi yaşayanların varlığı psikolojik yalnızlık hissinden kurtarır. Yaşadıkları sıkıntıları aşabildiklerini görmek bize de umut ve sorunla mücadele gücü verir.

Umut son yirmi yıldır birçok bilimsel araştırmaya konu olmuştur. Bu araştırmalar umudun, iyi oluş, başarıma arzusu ve hedefi, öz düzenleme becerileri ve sağlıklı ruhsal işleyişle olumlu, duygusal stres ve ruhsal sorunlarla da olumsuz ilişkisini ortaya koymuşlardır. Araştırmalara göre umut düzeyi yüksek olanların belirlenen bir hedefe ulaşmada kararlılık ve başarı gösterme eğilimine sahip olduğu görülmüştür (Uysal, Göktepe, Karagöz ve İlerisoy, 2017: 142).

Ümit içinde olmak insanı kulluğa, kulluğunun gereğini yapmaya yöneltiyorsa anlamlı, doğru bir ümittir. Tembelliği ümit, ümidi tembellik olan kimse aldaniş

içindedir. Verimli bir arazisi olan kimsenin çalışmadan ürün beklentisi içinde olması gibi bir aldanıştır (Cevziyye, 2012: 104-105).

39 yaşında, ön lisans mezunu, evli kadın din görevlisi bizimle Kur'an'daki peygamber duaları ile tanışma ve bu duaları öğrenme sürecini paylaştı.

“13-14 yaşlarındaydım. Mehmet Paksu hoca bir TV. programındaydı. Furkan suresi 74. ayeti okudu. “Bize mutluluk getirecek eşler ve çocuklar bahşet; bizi günahattan sakınanlara öncü yap” mealindeki ayeti okudu. Duyunca çok etkilendim. Kur'an'da dualar da varmış dedim. Sonra Kur'an'daki dua ayetlerini araştırmaya başladım. Çok şaşırmıştım. O kadar çok dua ayetinin olması beni çok şaşırttı. Sonra konularına göre duaları ayırarak düzenlemeye başladım. Bunu yaparken bir yandan da ezberledim. Ayet ve meallerini birlikte ezberledim. Ayetlerin metinleri ile bilinmesini önemsiyorum. Ayetin lafzı Allah'a ait. Bu kelamın özel olduğunu, metnin de bilinerek okunmasının ayrı bir kıymeti olduğunu düşünüyorum. Kur'an'daki dualar benim için büyüyen bir çalışma oldu. Peygamber duaları da Kur'an'daki dualar içinde oldukça fazla. Bunları da ayet ve mealleri ile birlikte ezberledim. Peygamber dualarını ayrıca düzenlemeyi düşünüyordum. Fırsat olmadı ama yapacağım inşallah. Hafızlığım da yarım kaldı maalesef. O nu da tamamlarım inşallah. Benzer çalışma internette olsa da yapılan çalışmalardan istifade ederek kendim çalıştığımda benim için daha anlamlı oluyor.”

3.4. DİN GÖREVLİLERİNİN KUR'AN'DAKİ PEYGAMBER DUALARINI OKUMA SIKLIĞI

Görüşme yaptığımız din görevlilerinin Kur'an'daki peygamber dualarını okuma sıklığını araştırdık. Katılımcılarımıza peygamber dualarını hangi sıklıkta okuduklarını sorduk. Her gün, aklıma geldikçe, dua ile ilgili bir durumla karşılaştığımda, derslerde ve vaazlarda okuyorum şeklinde cevaplar aldık. Din görevlileri DİB tarafından verilen Kur'an kursu öğretim kaynaklarında ve hutbelerde yer alan peygamber dualarını okudukları için görüşmecilerimizin tamamı derslerde ve vaazlarda peygamber duasını okuduklarını söylemişlerdir.

Din görevlilerinin Kur'an'daki peygamber dualarını okuma sıklığı Tablo 7'de gösterilmiştir.

Tablo 7: Peygamber Dualarının Okunma Sıklığı

Peygamber Dualarının Okunma Sıklığı	N	%
Her Gün	10	29
Dua ile İlgili Bir Durumla Karşılaştığımda	17	49
Derslerde ve Vaazlarda	35	100
TOPLAM	35	100

Tablo 7’de her gün peygamber dualarından okuyan din görevlisi sayısı 10 kişi olup %29 dur. Yaklaşık 3 din görevlisinden biri her gün peygamber duası okuduğunu ifade etmiştir. Dua ile ilgili bir durum yaşandığında %50 oranında peygamber duaları kullanılmaktadır.

48 yaşında, ön lisans mezunu, evli, hafız, kadın din görevlisi, kendisinin de hafız talebelerinin de her zaman peygamber duaları ile dua ettiklerini söyledi ve şunları ekledi:

“(Rabbicalni...), (Rabbena heblene....) bu duaları her gün yapıyoruz. Biz hafızız, buradaki talebelerim de hafızlık pişiriyor. Bir yandan da Arapça eğitimi alıyorlar. Biz hep okuyoruz. Anlamalarını da biliyoruz. Eyüp as.ın duasını da çok okuyoruz. (Rabbi inni meseneddurri....) duası ile her türlü darlıktan bizi kurtaracak olan merhametli Allah’ımıza sığınyoruz. Halimizi ona anlatıyoruz. Kekeme çocuklara, sözlü sınava gireceklere mesela (Rabbişrahli...) duası okunur.”

“Sürekli anlatıyorum hocam. Hafız talebelerime, evlatlarıma, hanım kardeşlerime hep anlatıyorum peygamber dualarını. Dilinizi alıştırm diyorum. Dil söyler, kalp duyar, el değişir inşallah hocam.”

Din görevlisi, sürekli bu dualarla meşgul olmanın kişiyi bir süre sonra düşünce ve davranış değişikliğine götüreceğini düşünmektedir. *“Dilimiz bu duayı okuyunca en azından boş ya da günah bir işle meşgul olmuyor, bu bile büyük kazançtır. Böylece aklımız ve kalbimiz temiz kalıyor.”* diyerek düşüncesini ifade etmiştir.

Dua çok düşük seviyelere indiği, tabiri uygunsu papağan gibi tekrarlanan belirli formüller şekline girdiği zaman bile, kesinlikle gerekli olan ruhsal zemini bulmak için bir alıştırma sayılır ve beraberinde ahlak ve irfani duyguları güçlendirir

(Şeriati, 2012: 38). Burada önemli olan niyettir. Kulluk niyetini taşıyarak yapılan dua, en düşük seviyede bile olsa olumlu etkileri tezahür etmektedir.

Dua, ibadet, zikir, dini ritüel gibi yollarla yaşanan dini tecrübeler ve yerine getirilen dini görevler kişilerde huzur ve tatmin duygusu oluşturur. Kişiyi Allah'a yakın ve değerli hissettirir (Hökelekli, 2013: 68).

Din görevlileri ile görüşme yaptığımız Kur'an kurslarında öğrencilerle de sohbet etme fırsatlarımız oldu. Öğrencilere, kursta düzenli olarak yaptıkları duaları, kurs dışında yapıp yapmadıklarını; duaları sürekli okumanın ya da okumamanın kendilerine neler hissettirdiğini sordum.

Kursta birlikte yaptıkları duaları evde sürekli yapmadıklarını söyleyen öğrenciler, duaları yaptıklarında kendilerini daha huzurlu, koruma altında, Allah'a daha yakın hissettiklerini ifade eden cevaplar verdiler. Bu duaları evde yapamama nedeni olarak kurs dışında meşguliyetlerinin daha çok olduğunu, yalnızken üşendiklerini, zor geldiğini, birlikte yapmanın daha kolay olduğunu söylediler.

Bu duaları evlerinde de yaptıklarını ve yaşamlarında bir alışkanlık halinde yer verdiğini söyleyen öğrenciler de oldu. Bunu kendilerine güven verdiği için yaptığını söyleyen öğrenciler olduğu gibi; *“Kursta okuyup kurs dışında okumazsak kendimizi kötü hissediyoruz, Allah'a karşı samimiyezsiz hissediyoruz, günaha girmiş gibi ya da başımıza kötü bir şey gelecekmiş gibi düşünüyoruz.”* diyen öğrenciler de oldu. Bu konuşmalar, yapılan rutin ve ritüel duaların niyete ve duayı içselleştirmeye bağlı olarak farklı etkilerle insan yaşamında yer aldığını yansıtmaktadır.

Dinin motive edici yönleriyle bireyin yaşamında huzur ve dayanıklılık kaynağı olduğu bilindiğinden başa çıkmada dindarlığın ibadet boyutu olan dini ritüellerin önemli bir yeri olduğu düşünülmektedir. Araştırmalar dini ritüellere katılan bireylerde stresin olumsuz sonuçlarından doğan rahatsızlıklara da daha az rastlandığını göstermektedir (Tarhan, 2012: 22).

24 yaşındaki, bekar, hafız, ön lisans mezunu din görevlisi şunları söyledi.

“Ben belli duaları çok okumuyorum. Kendim dua ediyorum. İçimden geldiği gibi dua etmek daha hoşuma gidiyor.

Ders olarak işliyoruz kıssaları ve peygamber dualarını. Orada anlatıyoruz. Bu dualar ne için yapılmış, hangi peygamber yapmış anlatıyoruz. Duaları da metin

ve meal olarak yazıyorum kursta anlatırken. Yusuf as. duası iffet ve haya örneği olduğu için daha çok üzerinde duruyorum, anlatıyorum. İlla bu dua ile dua etmek gerekmez. Hz. Yusuf'un bu duayı ettiği zamanki duruşunu, duanın içeriğini bilmek önemli diye düşünüyorum. Asıl gerekli olan bu duanın verdiği mesajı kavramak.”

44 yaşında, hafız, İHL mezunu kadın bir din görevlisi, peygamber duası ile ilişkili bir durum yaşadığında o duayı çokça yaptığını şöyle anlattı.

“Her peygamber duasını her zaman yapmıyorum. Örneğin; evlat isterken ve hamileliğim sırasında Meryem suresini okurdum, Hz. Zekeriya'nın evlat isterken yaptığı duasını çokça okurdum. Evladımı yalnız dünya nimeti olarak isteme gafletinden Allah'a sığınurdum. Allah'ın emaneti olacak çocuğumu iyi bir insan, hayırlı bir kul olarak yetiştirmek isteğimi Allah'a dualarımla bildirirdim. Salih bir evlat yetiştirecek hayırlı bir anne olmak isterdim. Yalnız istemekle olmaz ki. İyi bir anne olmak için neler yapmalı, nasıl kendimi geliştirmeli diye de düşünür ve gayret ederdim. Gayretimiz devam ediyor, Allah yardımcımız olsun.”

Görüşmecinin dini inancı evlat isteme amacını belirlemiştir. Peygamber duaları ile de bu amaca uygun talebini Allah'a ifade ederek ona sığınmakta ve teslim olmaktadır. Bu teslimiyet annelik rolü ile ilgili endişelerinin gitmesine yardımcı olmaktadır. Evlada sahip olma ve annelik durumuna dair belirsizlik kaygılarını peygamber duaları ile kontrol etmeye çalıştığını söyleyebiliriz. Dini inançlar çerçevesinde alınacak manevi destek Tanrının yardım edeceği inancı, bireysel mutluluk ve huzurun elde edilmesinde merkezi bir rol oynamaktadır. Olumlu dini başa çıkma stratejileri kullanan, Tanrı'yı müşfik, merhametli, koruyan ve esirgeyen olarak algılayanlar daha mutlu hissetmektedir (Kayıklık, 2015: 295).

Duruma dair üzerine düşen sorumluluğu alama bilinci ile de işbirlikçi bir yaklaşım göstermektedir.

30 yaşında, 6 yıldır görev yapan, ön lisans mezunu, hafız, bekar din görevlisi bazı peygamber dualarını her zaman okuduğunu söyledi.

“Peş peşe çok sıkıntılar yaşayan Eyüp peygamber şükürün ve sabrın en güzel örneği benim için onun duasını her zaman okurum. Dilimin virdidir. Tüm peygamber dualarını böyle sürekli okumuyorum. O duayı hatırlatacak bir şey yaşadığımda okuyorum.” dedi.

25 yaşında, erkek, ön lisans mezunu din görevlisi en çok okuduğu peygamber

duasının Musa as. ın duası olduğunu şöyle anlattı:

“Rabbişrahli duasını okuyorum en çok. Musa peygamberin duasını okuyorum. “İşimi kolaylaştır, göğsüme genişlik ver, dilimi çöz, sözümü doğru anlatabileyim” duası tam benim ihtiyacım için. Çok konuşuyoruz görevimiz icabı. Doğru konuşmak; yanlış anlaşılmamak önemli. Bizim konuştuğumuz dini konular bir de. Sorumluluk büyük. Cami dışında da hocayız, hep toplum önündeyiz çok güzel ama zor. Sorular soruyorlar. Bazen camide bazen dışarda sorularla karşılaşyoruz. Cevap verirken dini sorumluluğumuz var.”

41 yaşında, 7 yıldır görev yapan, ön lisans mezunu, bekar, kadın bir din görevlisi, Kur’an’daki peygamber dualarını bilme ve okuma sıklığı ile ilgili şunları söyledi.

“Peygamberimizin sünnet olan, hadislerdeki dualarını okuyorum daha çok. Onları çocukluğumdan beri sürekli okuduğum için alışmışım. Kur’an’daki Peygamber dualarının da bazılarını biliyorum ama çok okumuyorum. Dediğim gibi herhalde alışkanlık.”

60 yaşındaki, evli, ön lisans mezunu, erkek din görevlisi peygamber dualarını okuma sıklığı ile ilgili şunları söyledi:

“Sıkıntı zorluk zamanlarında peygamberler geliyor aklıma. Eyüb peygamber gibi sabretmek gerek diye düşünüyorum. Yakup peygamber gibi sabretmek gerek diyorum. Bunları düşünüp nasıl davranacağımı örnek alıyorum. Ama dualarını her zaman okumuyorum. Peygamberler deyince dualarından çok kıssaları, hayatları geliyor aklıma.”

39 yaşında, ön lisans mezunu, evli kadın din görevlisi Kur’an’daki peygamber dualarını her zaman okuduğunu ifade ederek şunları söyledi:

“Peygamber dualarını her zaman okuyorum. Derslerimi, sohbetlerimi (Rabbi zidni.....), (Rabbişrahli sadri.....) duaları ile başlatırım her zaman.

Bakara suresi (128, 129) Hz. İbrahim’in muhteşem duası. Hayırlı evlat, hayırlı nesil duası. Bununla birlikte teslimiyet istiyor, bağışlanma istiyor, Allah’tan ibadeti, kulluğu öğretmesini istiyor. Hz. İbrahim yapıyor hocam bu duayı, biz ne kadar yapsak az.

Ahkaf suresi (15-16) yine şu anda aklıma gelen en çok yaptığım

dualardandır. Yaş kırka gelirken daha çok etkiliyor. İnsan gerçekten anne, baba kıymetini, ailenin değerini bu yaşlarda daha çok anlıyor. Evlatlar için dertleniyoruz. Çocuklarımızın ihtiyaçları bitmiyor anne babalarımızın bize ihtiyacı artıyor. Şahsi işlerimiz de çok fazla.”

Din görevlisinin görüşme esnasında her zaman okuduğunu ifade ettiği ayetlerin meali aşağıdaki gibidir:

“Ey rabbimiz! Bizi sana teslim olanlardan eyle, soyumuzdan da sana teslim olacak bir ümmet çıkar. Bize ibadet usullerimizi göster, tövbemizi kabul et. Şüphesiz tövbeleri kabul eden, merhameti bol olan yalnız sensin.” “Soyumuz içinden, onlara senin âyetlerini okuyacak, kitabı ve hikmeti öğretecek, onları temizleyecek bir elçi çıkar rabbimiz! Çünkü yalnız sensin kudret ve hikmet sahibi.” (Bakara 2/128-129)

“İnsana, anne ve babasına iyi davranmasını emrettik. Annesi onu zahmete katlanarak taşıdı ve zorluk çekerek doğurdu. Karnında taşıması ve sütten kesmesinin süresi otuz aydır. Nihayet çocuk olgunluğuna ulaşır kırk yaşına girince şöyle yakarır: “Rabbim! Bana ve anne babama lutfettiğin nimete şükretmeye, razı olacağın işleri yapmaya beni muvaffak kıl. Benden gelecek nesli hayırlı eyle, pişmanlıkla dönüp senin kapına başvuruyordum ve ben şüphesiz sana boyun eğenlerdenim!” “İşte cennetlikler arasında olan bu kimselerin, yaptıklarının güzelini kabul ederiz, kötülüklerini de görmezlikten geliriz. Bu kendilerine yapılagelen gerçek vaaddir.” (Ahkaf 46/15-16)

28 Yaşında bekar, ön lisans mezunu, kadın din görevlisi peygamber duaları ile çok dua etmediğini söyleyerek şunları ekledi:

“Peygamber dualarını çok düşünüp dua etmiyorum. Daha çok Felak, Nas sureleri, Ayetel Kürsi, İnşirah surelerini, Fatıha suresini dua olarak okuyorum. Bunlarla dua ediyorum genelde.”

3.5. DİN GÖREVLİLERİNİN KUR’AN’DAKİ PEYGAMBER DUALARINI OKUMA ŞEKLİ

Din görevlilerinin Kur’an’daki peygamber dualarını okuma şekilleri araştırıldı. Katılımcı din görevlilerinin tamamı, Kur’an kurslarında işlenen derslerde müfredat içinde Kur’an’daki peygamber dualarının bazılarının yer aldığını ifade

ettiler. Bu dualar ders kitaplarında, hutbelerinde metin ve meal şeklinde yer aldığı için derslerdeki öğretimlerde mutlaka metin ve meali birlikte okuduklarını söylediler. Usul gereği vaaz ve hutbelerde okudukları ayetleri de metin ve meal olarak okuduklarını söylediler.

Katılımcılara bireysel yaşamlarında, Kur'an'daki peygamber dualarını okurken ya da bu dualarla dua ederken, Kur'an'daki peygamber dualarını okuma şekillerini sorduk. Metin olarak, meal olarak, içerik olarak okuyorum cevaplarını aldık. Tablo 8' de bu cevapların sayısal değerleri yer almaktadır.

Tablo 8: Kur'an'daki Peygamber Dualarının Okunma Şekilleri

Peygamber Dualarının Okunma Şekli	N	%
Metin Olarak	26	74
Meal Olarak	5	14
İçerik Olarak	4	11
Toplam	35	100

Kur'an'daki peygamber dualarının okunma şekilleri Tablo 8'den incelendiğinde içerik olarak %10 metin olarak %74 ve meal olarak okunma oranının %14 olduğu görülmektedir.

39 yaşında, 5 yıldır görev yapan, evli, iki lisans okumuş bir kadın din görevlisi şunları paylaştı,

“Duanın gücüne çok çok çok inanıyorum. Hayatıma mutlaka olumlu bir dönütü olduğuna inanıyorum. Çünkü böyle hissediyorum. Dua ettiğimde yaşanan kötü şeyleri değiştiremesem de Allah'ın eninde sonunda bir hayır kapısı açacağına inanıyorum, rahatlıyorum. Bu hayrı fark etmeyi de nasip etsin Allah. Dua edince her şeyden önce ben iyi yönde değişiyorum. Yani rahatlıyorum, sakinleşiyorum, endişelerim azalıyor. En büyük etki bu zaten. Peygamber dualarını metin olarak okuyorum. İçeriklerini de biliyorum. Peygamberlerin hangi durumda hangi duayı yaptıklarını bilmek önemli. Duada süreklilik yani devam gerekli hocam. Sürekli okuyunca içselleşiyor, hale dönüşüyor.”

Görüşmeci dua etmenin kendisini rahatlattığı ve endişelerini azalttığını ifade

etti. Bunlar duanın psikolojik iyilik sunan, ruh sağlığını olumlu yönde destekleyici özelliklerindedir.

Dua etme sıklığı ile ruh sağlığı arasındaki ilişkiyi araştıran çok sayıda ilişki bulunmaktadır. Dua etme sıklığının daha yüksek düzeyde yaşam doyumu ve varoluşsal iyilik hali ile ilişkili olduğu saptanmıştır (Cirhinlioğlu, 2014: 100).

Ali Şeriatî de duanın insan üzerinde etkili olduğunu söylerken, bu etkiyi duanın niteliği, sıklığı ve içtenliği ile ilişkilendirmektedir.

Dua, ruhumuz ve bedenimiz üzerinde kesinlikle etkilidir. Bu etki, duanın niteliği, şiddeti ve sıklığı ile bağlantılıdır (Şeriatî, 2012: 38).

40 yaşında, ön lisans mezunu, erkek bir din görevlisi yalnızca metin olarak Peygamber dualarını okumanın bile kendisine olumlu katkılar sunduğunu anlattı.

“Peygamber dualarından bazılarını vird şeklinde çektiğim dönemler oldu. Yunus as. in, Eyüp as.in duasını okurdum akşam namazından sonra. Karanlık çökerken bir sıkıntı hali çöker. Akşam namazından sonra oturur okurdum bu duaları. Lisede, üniversitede öğrencilik yıllarımda çekerdim. Bunun verdiği manevi lezzetin yeri apayrıdır. Bunun bir izahı yok ama beni mutlu ediyordu. O yıllarda anlamlarını bile bilmiyordum ama okumak beni çok huzurlu kılıyordu. Allaha yakın hissettiriyordu, manevi anlamda daha yoğun dini duygular hissediyordum, diğer ibadetlerim konusunda da daha hassas davranıyordum. Allah rızası için nafîle bir ibadete devam etmek, sünnet ve farz ibadet hassasiyetini arttırıyor. Bu da kulluk bilincini arttırıyor.”

Allah ile kurulan ilişki, Allah’ı hatırlama kişide benlik saygısını arttırıcı bir etki oluşturur. Allah’a yakın olma, onunla ilişki içinde olma bu dünyada hiçbir şeyin sağlayamadığı bir tatmin kaynağıdır (Hökelekli, 2013: 68).

Allah rızası için gönüllü ritüel bir ibadet olarak peygamber dualarına devam etmesi din görevlisinin kendini Allah’a yakın hissetmesine, bireysel iyilik halini arttırmasına, mutlu ve huzurlu hissetmesine neden olmuştur.

Yapılan ibadet ve dualar kulluk niyeti ile yapılmalıdır. Bu niyetin dışında yapılan dua, ibadetler amaca hizmet etmeyecektir. Kulluk niyeti dışındaki ibadet ve dualar takıntıya dönüşen ritüeller olarak değerlendirilebilir (Tarhan, 2012: 100).

44 yaşında, hafız, İHL mezunu, evli, kadın bir din görevlisi peygamber

dualarını kıssalar içindeki yaşanmışlık bütünlüğü ile okuduğunu şöyle ifade etti:

“Peygamber dualarını yalnız dua metni olarak okumuyorum. Kıssalar geliyor aklıma. Yani kıssasını bildiğim peygamberlerin dualarını okuyorum. Yaşadıkları olaylar içinde dua etmişler. Ben de benzer durumları yaşadığımda onlar gibi sığınyorum Allah’a. Onlar gibi şükretmeye çalışıyor, onlar gibi sabretmeye gayret ediyorum. Peygamberlerin hali en güzel haldir, sözleri en güzel sözdür. Duaları da en güzel dua. Halimizle, sözümüzle, duamızla onlara ne kadar benzersek, o kadar güzel insan oluruz inşallah. Allah peygamberlerinin yolundan ayırmasın.”

60 yaşında, 27 yıldır görev yapan, ön lisans mezunu, evli, erkek din görevlisi peygamber dualarının okuma şekliyle ilgili şunları paylaştı:

“Kur’an’daki duaları okurken ortamlara, durumlara uygun duaları okumak lazım. Bir köye gitmiştik hoca arkadaşım. Yağmur duası yapılacakmış. Köyün imamı yaşça büyük ve hafız diye dua yapmayı arkadaşıma teklif etti. Arkadaşım istiğfarla duaya başladı. Sonra Kur’an’da “Rabbena” (Ey Rabbimiz) diye başlayan bütün duaları sıraladı. O okuyor, köylü amin diyor. Anlamını bilmek lazım yaptığımız duaların. Biz imamımız, bize güveniyorlar, bize uyuyorlar. Herkesin bilmesi lazım ama bizim daha çok dikkat etmemiz lazım.”

56 yaşında, lisans mezunu, evli erkek din görevlisi duaların ve ayetlerin enerji (etki) boyutuna değinerek, orijinal metninden okunmasının önemine dair şunları söyledi:

“Duaların bir enerji boyutu var. Ayetlerin enerji boyutu çok daha güçlüdür. Örneğin çocuklara nazar değer. Ayetler okuruz Felak, Nas sureleri mesela. Çocuk rahatlar. Okuyan kadınlar çoğu zaman manasını bilmez. Çocuk zaten bilmez. Ama ayetlerin okunması ile anlamları bilinmese bile bir rahatlama bir huzur olur. Yani ayetlerin orijinali ile dua etmenin etkisinin daha güçlü olacağını düşünüyorum. Türkçesini, anlamını bilelim ama bilsek bile orijinali ile dua etmeyi ihmal etmeyelim.”

41 yaşında ön lisans mezunu, erkek din görevlisi peygamber dualarını metin olarak okuduğunu; okuduğu duaların meallerini de bildiğini söyledi. Bizimle aşağıdaki duayı ve okuma şeklini paylaştı:

“Peygamberimizin bir duası var onu çok severim ve yaparım. “Allah’ım bildiğim ve bilmediğim bütün hayırları senden istiyorum. Bildiğim ve bilmediğim

bütün şerlerden sana sığıyorum. “Acilihu ve ecilihu.” Acelem varsa özellikle namazımın ardı duasız olmasın diye hemen bu duayı okurum. Hocamız “namazınızı tesbihi ve duası ile mühürleyin” derdi. Öyle alıştık. Tespih çekmeyince, dua etmeyince eksik gibi geliyor. Ben de kısaca bu peygamber duası ile dua ediyorum.”

30 yaşındaki hafız, ön lisans mezunu, kadın din görevlisi peygamber dualarını okuma şekli ile ilgili şunları söyledi:

“Peygamber dualarını metin olarak okuyorum. Hafız olmamın etkisi de olabilir. İçeriklerini biliyorum ama hepsinin mealini bilmiyorum.”

3.6. DİN GÖREVLİLERİNİN SORUN YAŞADIĞINDA PEYGAMBER DUALARINA BAŞVURMA DÜZEYİ

Din görevlilerinin sorun yaşadığı zaman Kur'an'daki peygamber dualarına baş vurma düzeylerini araştırdık. Katılımcılara, bir sorun yaşadıklarında peygamber dualarına hangi sıklıkla başvurduklarını sorduk. Din görevlilerinin verdiği cevaplara bağlı oranlar Tablo 9'da verilmiştir.

Tablo 9: Sorun Yaşandığında Peygamber Dualarına Başvurma Düzeyi

Peygamber Dualarına Başvurma Düzeyi	N	%
Çok	9	26
Orta	17	49
Az	9	26
Toplam	35	100

Tablo 9'dan Peygamber dualarına %50 oranında orta düzeyde başvuran, %25 oranlarında çok başvuran ve yine %25 oranlarında az başvuran katılımcılar bulunmaktadır. Katılımcıların dörtte birinin peygamber dualarına sıklıkla başvurduğu, dörtte birinin de az başvurduğu görülmektedir.

41 yaşında, ön lisans mezunu, evli, erkek din görevlisi peygamber dualarını çokça okuduğunu söyledi. Peygamber dualarını hayrı istemenin önemi ile ilişkilendiren din görevlisi şunları söyledi:

“Peygamber dualarını “İnsan hayra dua ettiği gibi şerre de dua eder” ayeti

üzerinden düşünüyorum. İnsanlar bazen olmadık dualar edebilir. Çocukluğumdan bir komşumuzu hatırlıyorum. Bir şeylere kızdıkça “Öleyim de kurtulayım, öleyim de kurtulun” diye dua ederdi. Korkardım ölüverecek diye. Çocuğuna bile beddua edenleri duydum. Bu yanlış dualar bilgisizlikten yapılıyor.

Diğer bir yanlış dua da geleceği bilmemekten kaynaklanıyor. İyi zannettiği şeyleri Allah'tan istiyor. Allah veriyor. İlerleyen zamanlarda bakıyor ki dualarında istediği şey kendisini mutlu etmiyor. Hayırlı değilmiş kendisi için. Bazı istediği şeylerin şer olduğunu dünyada değil de ahirette anlarsa o daha büyük bir kayıp olur. O yüzden hayrı istemek lazım. Biz bir sıkıntı ile karşılaşınca ısrarla kendimizce doğru olan çözüm için dua ediyoruz. Hayır dua etmek lazım. Duaların en hayırlısı da Kur'an'daki dualardır. Peygamber dualarıdır. Bu yüzden Kur'an'daki duaları, peygamber dualarını çok kıymetli buluyorum. Bize hayrı istemeyi, hayra yönelmeyi öğretiyor. Kendim de peygamber duaları ile dua ederim. Dualarıma mutlaka salavatla, istiğfarla başlarım. Rabbena duaları ile ve yine salavatla tamamlarım duamı. Başı ve sonundaki salavat ve peygamber duaları hürmetine duamın eksiklerini Allah'ın tamamlanacağını; duamın bunlar hürmetine hayırlısı ile kabul olacağını düşünürüm.”

Din görevlisi, peygamber dualarını hayra yönelme, hayrı talep etme, Allah'tan hayırlısını istemenin önemi ile ilişkilendirerek hayırlı dua yapmaya bir araç olarak gördüğünü ifade etmiştir. Hayır algısı kişinin Allah'a olan güvenini yansıtır. Yaşanan olayın hayra yorulması, Allah'ın kendisi için hayrı nasip edeceğine inanması da zor durumları ve sıkıntılı süreçleri anlamlandırmasına yardımcı olacaktır. Anlamlandırma durumlar karşısındaki duruşumuzu da belirleyecek ve sorunla mücadelede bize en büyük adımı attıracaktır.

25 yaşında, ön lisans mezunu, erkek din görevlisi peygamber dualarına başvurma düzeyi ile ilgili şunları paylaştı:

“Mesleki anlamda en büyük derdim gençler. Onları camiye, Kur'an Kurslarına yaklaştırmada sevdirmede çok başarılı olduğumuzu düşünmüyorum. Gençlerimiz camiye gelse kötü işlerden, yanlış alışkanlıklardan uzaklaşacaklar. Bizde not yok, başarısızlık yok aslında daha kolay olmalı camiye hocaları sevmeleri. Sevmiyorlarsa eksikimiz ne diye düşünmeliyiz. Düşünüyorum Peygamber ne yaptı da gençler onun etrafını sardı diye. Peygamber hayatlarını, dualarını en iyi okuması

öğrenmesi gereken biziz. Mealini okumalıyız, tefsirini okumalı anlamalıyız. Kendimizi geliştirmeliyiz. Çok okumadığımı düşünüyorum, bu konuda kendimi eksik görüyorum.”

Gençler camiye sürekli geldiğinde dini bir sosyal ortamın parçası olacaklardır. Görüşme yaptığımız din görevlisi bu dini ortamın gençler için olumlu katkıları olacağını düşünmektedir. Gençleri camiye yaklaştırma konusundaki eksiklerini gidermek için peygamber örneğinin önemini dile getirmiştir.

Dini grubun sağladığı sosyal destek hem sorunlarla başa çıkmada hem de olumsuz yönelimlerin önüne geçilmesinde engelleyici bir faktör olarak bilinmektedir. Başkalarından destek alan insanlar her şeyden önce kendilerini yalnız hissetmezler. Başlarına bir sıkıntı geldiğinde onların desteğini alacakları düşüncesi kendilerini güvende ve mutlu hissetmelerini sağlar (Hökelekli, 2013: 68).

41 yaşında, ön lisans mezunu, bekar, kadın bir din görevlisi geçirdiği bir kazası ve okuduğu peygamber duası ile ilgili şunları anlattı:

“Sürekli okuduğum peygamber duaları, bir sıkıntım olduğu zaman da ilk önce aklıma gelen dualar oluyor. Çok ciddi bir trafik kazası yaşadım. Arabayı ben kullanıyordum, yalnızdım. Arabam pert oldu düşünün. O kaza anında arabanın içinde evden çıkarken okuduğum dua yankılandı. “Bismillah, tevekkeltü alallah la havle ve la kuvvete illa billah”. Kulaklarımla duyuyordum. Belki o anda da okuyordum ama duyduğum kendi sesim değildi sanki. Şok hali deseniz o da değil. Şunu düşünüyordum. “Senin üstünde hiçbir kuvvet yok Allah’ım, ecel vaktimse imanla al emanetini, ömrüm varsa selametle çıkar buradan”. Allah’ın izniyle hurda olmuş arabadan hafif yaralarla kurtuldum. Bu benim için büyük bir mucize. Duada teslimiyet ve samimi iman gerekiyor. Ben buna tüm kalbimle inanıyorum.”

Peygamber duasına yönelim burada “kararı Tanrıya havale ederek dini baş etme” ya da “yakararak dini baş etme” şeklinde olmuştur. Kararı Tanrıya havale ederek dini baş etme, durumu kontrol etmesi için pasif şekilde Tanrıyı beklemeyi ifade eden baş etme biçimidir. Yakararak dini baş etme de bireyin kendi yaşamı üzerindeki kontrolden kendini çektiği baş etme biçimidir. Problemi gidermek için Tanrı direk olarak müdahale etmekle yükümlü görülür (Cirhinlioğlu, 2014: 118).

Aniden gelişen ve çaresiz kalınan kaza gibi durumlarda, kişinin kendisini ölüme yakın hissetmesi ile fitri bir dışavurum olarak dua edilmektedir.

Görüşmecimizin kaza anında “*duayı duyuyordum bir yandan da dua ediyordum*” ifadesi bu durumun bir neticesi olabilir. İnsanların bir kaza anında bir hastalık sırasında, ya da ölüme yakın anlarda, insanı bunaltan hayati bir tehlike durumunda duaya yönelmesi, yalvarmalar dile getirmesi, ruhi kendiliğindenlikle sürüklenerek Allah'a başvurması, insan yaratılışının bir özelliği olarak gözükmektedir. Çaresizlik durumlarının uyandırdığı dua ihtiyacı, şuurlu benliğin bir alçalması, zayıflaması, buna karşılık ruhi bütünlüğün bir çağrısı, başvurusu olarak yorumlanabilir (Kula, 2002: 246).

Burada ifade edilen duadaki samimiyet ve Allah'a teslimiyet kişinin Allah ile kurduğu dua ilişkisinin derinliğini ifade eder. Bu da kişinin sahip olduğu dindarlık tipi ile yakından ilgilidir. İç güdümlü/içe dönük ya da dış güdümlü/dışa dönük dindarlık tipleri, ayrıca kişinin sahip olduğu Tanrı tasavvuru/Tanrı imajı da dua süreci ve dua sonunda, duanın kişi üzerindeki etkilerinde önemli rol oynamaktadır (Horozcu, 2015: 179).

39 yaşında, ön lisans mezunu, evli kadın din görevlisi şunları paylaştı:

“Peygamber dualarını da Kur'an'daki diğer duaları da her zaman okuyorum. Örneğin Mü'mininun 29.daki Hz. Nuh'un duasını tayin zamanlarımda çok okudum. “Rabbim beni bereketli bir yere indir. En uygun şekilde indirip yerleştiren sensin.” Belirsizlik içinde olmak insana sıkıntı veriyor. Geleceğimiz adına ailecek bir değişiklik yaşamak endişe oluşturuyor. Kendinizi düşünüyorsunuz, çocukları düşünüyorsunuz. Çok dua ettim bu süreçte. Çok şükür her seferinde de hayırlı yerlere atandık, güzel yerlere yerleştik. Doğu görevinden Kütahya'ya gelmemiz neredeyse imkansız gözüküyordu. Ben hep ümitvar şekilde bu duayı okudum. Nasip oldu çok şükür. Sınav tercihi yapacak, askere gidecek, atanacak kişilere de tavsiye ediyorum bu duayı.”

Din görevlisi tam teslimiyetçi yaklaşımla peygamber duasını okumuştur. Allah'ın güzel sonuçlara ulaştıracağını ümit ederek Allah'a sığınmıştır. Durumla ilgili yapacağı aktif bir şey olmadığı için süreç ve sonuçla ilgili her şeyi Allah'a havale eden pasif dini başa çıkma şekline yönelerek Nuh peygamberin duası ile dua etmiştir.

Dinsel inanç, ibadet ve dua pratiklerinin geleceğe umutlu ve iyimser bakabilmede belirleyici bir etkiye sahip olduğu söylenmektedir. Dini inanç, genel

dini dünya görüşü bireyi olumlu yönde etkilemektedir.

42 yaşında, evli, ön lisans mezunu, kadın din görevlisi çocuk yetiştirme konusunda yaşanan sorunlar ve peygamber duaları konusunda şunları söyledi:

“Kadınlar en çok çocuklarından şikayetçi. Bezmiş anneler geliyor. Ne yapacağımı şaşırırım diyor. Hepimiz için evlat yetiştirmek çok zor bu zamanda. Çocukları ile sevinçten mutluluktan çok; sorun, sıkıntı yaşıyor aileler. Çocuklar eve şenlik, anneye babaya göz aydınlığı denirdi eskiden. Şimdi külfet, zahmet geliyor hocam maalesef. Kötü alışkanlıklar çok fazla. Ahlak zafiyeti var. Okulda öğretmen anlatsa da kursta biz anlatsak da yaşayan aileye ihtiyacı var çocukların. Allah’a itaat etmeyen, Allah’a isyan içindeki anne babalar, çocukları kendine itaat etsin istiyor. Kendine değil Allah’a itaati öğreteceksin. Allah zaten diyor “Anana babana öf bile deme”. Allah’ın kuralları, öğütleri en güzeli zaten. Bizim en büyük gücümüz duamız. Neler istiyoruz can parelerimiz için ne dualar ediyoruz? Hz. İbrahim ne duası yapıyor evlatları için salih insanlar olsun istiyor. Peygamber duasından öğreniyoruz çocuğumuz için asıl ne istememiz gerektiğini. Allah’a hayırlı kul olsun diye dua etmeliyiz öncelikle. Bugün ne istiyor anne babalar aman okusun doktor olsun, mühendis olsun, zengin olsun. Bunları olsun güzel de insan olsun, müslüman olsun, salih kul olsun duamız eksik. Anneler babalar sıkılıyor çocukları ile uğraşmaktan. Gençlere, çocuklara kızan anne babaların elinden telefon düşmüyor. Güzel işleri evlatlarımızla yapalım. Onlarla vakit geçirelim. Sorumluluk verelim, sorumluluk paylaşalım. Sevgimizi söyleyelim. Taktir edelim. Anne duası kalkandır diyorum annelere. Duasız bırakmayın evlatlarınızı diyorum.”

“Çocuklarımın önlerinden ardından dua ederim. Çocuklarıma da Yusuf peygamberin duasını okuyun derim her zaman. Yusuf peygamber gibi Allah’a sığınırım derim. Kanlarının deli aktığı zaman. Şeytan uğraşır, Allah şeytana uydurmasın. Uyurken, üzerlerini örterken dua ederim. Çok şükür evlatlarımdan memnunum. Allah doğru yolundan ayırmasın. Allah’a emanetler hocam. Biz de öyle. Yine İbrahim peygamberin (Rabbicalni) duasını söylüyorum annelere. Kendim de her zaman okuyorum. “Allah’ım bizi namaz kılanlardan eyle. Soyumuzdan gelenleri de namaz kılanlardan eyle. Dualarımızı kabul eyle Allah’ım. Namaz kılalım, namaz kılan çocuklarımız olsun inşallah.”

3.7. DİN GÖREVLİLERİNİN SORUN YAŞANDIĞINDA PEYGAMBER DUALARINA BAŞVURMA ŞEKLİ

Kişilerin aynı dine mensup olsalar bile dini tutum ve davranışları farklılıklar göstermektedir. Kişinin dini inançları, din anlayışı, ibadet davranışı ve Tanrı tasavvuru birçok faktörün etkisi ile şekillenmektedir. Bu nedenle dinin insana sundukları ile insanın sunulan dini içerik ve yoğunluk itibari ile “nasıl”, “ne düzeyde” içselleştirdiği ve yaşadığı meselesi birbirinden tamamen farklı olabilmektedir (Kayıklık, 2015: 285).

Din görevlilerinin de peygamber dualarına yöneliminin, bu dualara başvurma şeklinin farklılıklar göstermesi doğaldır. Bu nedenle din görevlileri ile yaptığımız görüşmelerde peygamber dualarına başvurma şekillerini araştırdık. Katılımcılara bir sorun yaşadıklarında peygamber dualarına nasıl başvurduklarını sorduk. Metin olarak okuyorum, mealini okuyorum, içeriğini düşünüp dua ediyorum şeklinde cevaplar aldık. Tablo 2’de din görevlileri tarafından metin olarak bilinen duaların içerik olarak da bilindiğini söylemiştik. Burada da metin olarak okunan duaların içeriğinin bilindiğini tekrar hatırlatalım. Din görevlilerinin verdiği cevaplara bağlı sayı ve yüzdeler Tablo 10’da verilmiştir.

Tablo 10: Peygamber Dualarına Başvurma Şekilleri

Peygamber Dualarına Başvurma Şekilleri	N	%
Metin Okuma	21	60
Meal Okuma	4	11
İçeriğini Düşünme	10	29
Toplam	35	100

Araştırmamıza katılan din görevlilerinin peygamber dualarına başvurma şekilleri metin okuma %60, içeriğini düşünme %29 ve meal okuma %11 şeklinde sıralanmaktadır. Metin okuma ve içeriğini düşünme şeklindeki duaya başvuru ağırlık kazanmaktadır. Meal okuma biçimindeki duaya başvuru düzeyi düşüktür.

35 yaşında, 11 yıldır görev yapan evli ve lisans mezunu bir din görevlisi şunları paylaştı.

“Peygamberlerin dualarını metin olarak okumak güzel ama bizim için eksik

olabilir. Lafzen okunan o kısa duanın anlamını bilmek lazım. Arka planını bilmek lazım. Dua vesilesi ile o duayı yapan peygamberin sıkıntısından nasıl kurtulduğuna bakmak lazım. Bu duanın davranış boyutunu da iyi değerlendirmek lazım. Yalnız kavli dua olarak okumak bu duaları eksik anlamak olur. Peygamberler bize öncelikle gayretleri ile örnek olmaktadır. Peygamberlerin dualarını tebliğ gayretleri, mücadele ve sabır yönleri ile birlikte değerlendirmeliyiz. Bu nedenle o peygamberlerin hayatlarını da bilmek dualarını anlamak ve uygulamak adına daha doğru olacaktır.”

Sabır ve mücadele var olan potansiyelin açığa çıkması için gerekli bir yaşam kanunudur. Kozasını delmek için kelebeğin, yumurtanın kabuğunu kırmak için yavrunun gösterdiği sabır ve gayret onları güçlendiren ve geliştiren süreçlerdir.

Sisal bitkisi de konumuza güzel bir örnektir. Sisal bitkisi Amerika kıtasının sert topraklarında, geceleri soğuk rüzgarların estiği, sıcak güneşinde yetişen bir bitkidir. Yaprakları elyaflı olduğu için dokuma sanayiinde kullanılır. Elyafın kıymeti nedeniyle bu bitki daha fazla ürün almak için daha verimli topraklarda ve daha yumuşak şartlarda yetiştirilmeye çalışılır. Bitki yetişir ve büyükçe yaprakları çıkar. Fakat, yaprakların içinde elyaf yoktur. Sonra anlaşılır ki bitkinin kötü toprak, soğuk rüzgar, sıcak güneşle mücadelesi onun lifli yapısının nedenidir. Yani içindeki cevheri geliştiren bu zorlu koşullardır (Taktak, 2019).

Sabır kişinin psikolojik dayanıklılığını da güçlendirmektedir. En genel anlamıyla psikolojik dayanıklılık “kişinin herhangi bir olumsuzlukla karşılaştığında dahi yaşama dair umudunu yitirmemesi ve yaşamında anlam bulabilme becerisi” şeklinde ifade edilmektedir.

Dini inançların da bireylere yaşamın zorlukları ve acıları karşısında sabırlı olma ve umudunu yitirmeme gücü verdiği; anlam ve amaç duygusunu güçlendirdiği belirtilmektedir. Hatta pek çok psikolog dinin önemli bir anlam kaynağı olduğunu ifade etmiş; yapılan araştırmalarda da insanların hayatı, din ve maneviyat aracılığıyla anlamlandırdığı bulgulanmıştır (Batan, 2016: 61).

30 yaşında, ön lisans ilahiyat ve ön lisans çocuk gelişimi mezunu, hafız, bekar din görevlisi çocuklara yönelik gördüğü sorunu ve çözüm için peygamber kıssa ve dualarını kullandığını şöyle anlattı.

“4-6 yaş gurubu çocuklarla birlikteyim 3 yıldır. Kahramanlara, süper

kahramanlara çok ilgi duyuyorlar. Medyadaki, gündemdeki süper kahramanlar bizim kültür ve inanç değerlerimizle bağdaşmıyor. Olumsuz etkileri oluyor çocuklar üzerinde. Kuran kıssalarını, peygamber dualarını onlara anlatınca ilgilerini çekiyor. Hz. İbrahim'in örnekliği benim için çok özel. Dini konuları anlatırken çocukların yaşlarına bağlı özellikleri dikkate almak önemli. Mesela Hz. İbrahim'i anlatıyorum. Düşünen çocuk İbrahim'i. Allah'ı arayan, sorgulayan, gök yüzüne bakan İbrahim. Hz. İbrahim'in duasını öğretiyorum. Peygamberimizin Rabbena dualarını öğretiyorum. Meallerini anlatıyorum. Peygamberimizin anne babası için, tüm müslümanlar için dua ettiğini anlatıyorum. Merhameti öğretmeye çalışıyorum peygamber duaları ile. Babası için dua eden İbrahim'i tanıtıyorum. Peygamber dualarını konuşuyorum ben çocuklarla. Duaların anlam ve içeriği üzerinde duruyorum.”

44 yaşında, 17 yıldır görevde, bekar, lisans mezunu kadın bir din görevlisi okuduğu peygamber dualarını ve bu duaların yardımını şöyle anlattı.

“Duanın gücüne ve insanı dönüştürdüğüne inanıyorum. En çok Musa peygamberin inşirah duasını okuyorum. Sabah evden çıkarken mutlaka okurum. İnsanlarla birlikteyiz sürekli. Öğrencilerimiz, sohbet ortamlarındaki insanlar, hoca arkadaşlarımız, idarecilerimiz var. Diğer kişiler için de din görevlisiyiz, hocayız. Sürekli insanlarla iç içeyiz. Güne bu duayla başlamak Allah'a dayanarak, O'nun yardımını alarak başlamış hissettiriyor. Günümüzde iletişim hem çok kolay hem de çok zor. Bu zorluğun farkında olarak bu duayı okuyorum. Musa peygamberin duası üzerinden Allah'ın insanlarla iletişim konusunda hassas olmamıza dikkat çektiğini düşünüyorum. Konuşurken, bilgi paylaşırken, sohbet ederken sözlerimize dikkat etmemiz gerektiğini düşündürüyor bu dua. Peygamberimizin yumuşak sözlü oluşunu öven ayeti de hatırımda tutmaya çalışırım. Kendimizi iletişim anlamında geliştirme sorumluluğumuzu hatırlatıyor bu ayetler. Sözü doğrudan söyleyen, üslubu, mizacı sert birisiydim. Bu dualarla çok törpüledim sivri köşelerimi. Daha da törpülenecek çokook köşeler var. Bu ayetler rehberliğinde Allah'ın işimi kolaylaştıracağına inanıyorum.”

41 yaşında, ön lisans mezunu, bekar, kadın bir din görevlisi, peygamber dualarının bize dua adabını da öğretiyor olmasına değinerek şunları söyledi:

“Duada Allah'tan hayırlısını istemeyi bilmiyoruz. Biz sadece istiyoruz. İsteme

adabımız da yok. Nuh as. ın duası bize bunu çok güzel öğretiyor. Allah' tan iman etmeyen oğlunu da azaptan kurtarmasını istiyor. O benim ehlimden diye bir nevi imtiyaz istiyor. Ama Allah hemen ikaz ediyor. Hz. Nuh ta hatasını hemen fark ediyor. Bu bizim için ne kadar anlamlı bir örnek. Kurtuluşa ermenin şartlarını yerine getirmek lazım, iman etmiş olmak lazım o gemiye binmek için. Bizim için de öyle. Sebepleri yerine getirmeden yalnız dua ile istediğimiz sonuca ulaşmak mümkün değil. Sebep ve sonuç ilişkisinde Allah'ın sünnetullahı çok açık. Sonuçların bizim istediğimiz şekilde olmasını talep ediyoruz. Ama istediğimiz şekilde sonuçlanmazsa isyan ediyorsak bu en büyük sorun. Böyle davranmak Allah'la pazarlık olur. Alışveriş olur. "Ben dua ettim Allah vermedi. Allah beni sevmiyor mu?" gibi sorularla imani bir sıkıntı içine düşeriz, Allah muhafaza etsin. Böyle sorunlarla, sorularla da karşılaşırız. Peygamber duaları bize böylesi ciddi imani bir konuda yol gösterici. Bu konuda doğru düşünmezsek Allah'la ilişkimiz bozulur, Allah'a güvenimiz sarsılır.

Bakara 128, 129 Hz. İbrahim'in muhteşem duası. Hayırlı evlat, hayırlı nesil duası. Bununla birlikte teslimiyet istiyor, bağışlanma istiyor, Allah'tan İbadeti, kulluğu öğretmesini istiyor. Hz. İbrahim yapıyor hocam bu duayı, biz ne kadar yapsak az.

Ahkaf 15-16 yine şu anda aklıma gelen en çok yaptığım dualardandır. Yaş kırka da gelirken daha çok etkiliyor. İnsan gerçekten anne, baba kıymetini, ailenin değerini bu yaşlarda daha çok anlıyor. Evlatlar için dertleniyoruz.

Derslerimi, sohbetlerimi (Rabbi zidni.....), (Rabbişrahli sadri....) duaları ile başlatırım."

3.8. DİN GÖREVLİLERİNİN SORUN YAŞAYAN KİŞİLERE PEYGAMBER DUALARINI TAVSİYE ETME ORANI

Din görevlilerinin, sorun yaşayan kişilere peygamber dualarını tavsiye etme oranını araştırdık. Katılımcılara, sorun yaşamakta olan kişilere peygamber dualarını tavsiye edip etmediklerini sorduk. Din görevlilerimizin tamamı sorun yaşayan kişilere peygamber dualarını tavsiye ettiklerini söylediler. Din görevlilerinin verdikleri cevaplara göre, sorun yaşayanlara peygamber dualarını tavsiye etme oranları aşağıdaki Tablo 11' de verilmiştir.

Tablo 11: Din Görevlilerinin Sorun Yaşayan Kişilere Peygamber Dualarını Tavsiye Etme Düzeyi

Peygamber Dualarını Tavsiye Etme Düzeyi	N	%
Çok	9	26
Orta	17	48
Az	9	26
Toplam	35	100

Araştırmamıza katılan din görevlilerinden peygamber dualarını sıkıntıları olan kişilere çok tavsiye edenlerin yüzdesi %26, az tavsiye edenler %26 olarak çıkmıştır. Katılımcıların yarısı orta düzeyde tavsiye ettiklerini ifade etmişlerdir. Peygamber dualarının başa çıkmada çok tavsiye edilmediğini görmekteyiz.

22 yaşında, hafız, kadın din görevlisi Peygamber dualarını çok tavsiye etmediğini ve nedenini şöyle ifade etti.

“Peygamber dualarını derslerde yeri geldiğinde okuyor ve tavsiye ediyorum. Bunun dışında tavsiye etmiyorum. Kursuma gelen öğrenciler genelde sıkıntılarına okuyunca hap gibi iyi gelecek dualar istiyor. Bir duayı anlatırken hemen ne zaman okuyalım, kaç kere okuyalım, suya mı okunacak vs... sorular geliyor. Bu sorularına cevap istiyorlar. Ayet bunlar sayı uyduramam ki? Yaşım da küçük. Çoğu talebemin yaşı benden büyük. Ben köyde görev yapıyorum bunun da etkisi olabilir. Hepsi böyle değil ama genel böyle. Yılların Kur'an ve dua algısı daha çok böyle gelmiş.”

Görüşmecimiz talebelerinin sorunlar karşısında aktif şekilde sorumluluk olarak çözümün içinde olmak yerine, sadece belli sayıda belli duaları okuma şeklindeki pasif dini başa çıkma yöneliminde olmalarından duyduğu rahatsızlığı dile getirmiştir. Ancak okunan dua ile Allah'a yakın olma ve güven duygusunun kişi üzerindeki olumlu etkisi göz ardı edilmemelidir. Kursta gelen ve din görevlisine danışan kişiler sorunları ile başa çıkma konusunda dini bir destek arayışındadırlar. Kursun sağlayacağı dini sosyal destek te başa çıkma süreçlerine katkı sunacaktır.

Dindar insan, içinde bulunduğu dini gurubun desteğini yanında hissederse yalnızlaşmayacaktır. Sıkıntılarına çözüm ararken de bu sosyal desteğin yardım ve güvenini yanında bulacaktır. Allah'a yakın olma hissi de kişiye psikolojik destek ve

ruhsal bir güven sağlamaktadır. Zor ve sıkıntılı anlarında Allah'ı yanında ve yakında hissetmesi kişiye moral ve motivasyon kaynağı olmaktadır (Kayıklık, 2015: 296).

44yaşında, hafız, İHL mezunu, kadın din görevlisi peygamber dualarını her zaman tavsiye ettiğini söyledi. Özellikle aile içi sıkıntıların çok olduğunu ifade eden din görevlisi şunları ekledi: *“Aile içi sorunlarda sık sık Hz. Yakup’u, Hz. Yusuf’u anlatırım. Dualarını söylerim.”*

“Çok zor bir durum aile içi dertlerle mücadele. Aile içinde yaşanabilecek kötü durumlar karşısında Yakup gibi sabrı cemil dileyebilmek kolay değil. Evlatlarının yaptığı kötülükleri bile bile onlara yine kucak açmak. Aile içinde tutmak, dışlamamak. Baş edemediğimiz zaman başımızdan atmak kolay Yakup gibi olmak zor. Sabricemil duasıyla, Allah’ın yardımı ile güç buluyor Yakup peygamber. Çocuklarından dert yanan annelere tavsiye ediyorum.

Kardeşlerinden, çevresindekilerden nice kötülük gören Yusuf gibi affedici olmak ve iyi insan olarak kalabilmek çok zor. Dua ile Allah’a sığınıyor, yardım istiyor, günaha girmekten, yanlışla düşmekten korkuyor. Kardeşler arası problemler de çok.

Karşılaştığım aile içi sorunlarda bunları hatırlıyorum. Aile içi sorunlarını benle paylaşanlara da bunları anlatıyorum. Yakup ve Yusuf peygamberin yaşadıklarını ve dualarını anlatıyorum.”

30 yaşında ön lisans ilahiyat ve ön lisans çocuk gelişimi mezunu bekar kadın din görevlisi şunları paylaştı:

“Çocuklar çok masum oluyor. Her şeylerini paylaşıyorlar bizi sevince. Onların da sıkıntıları, dertleri oluyor kendince. Somut olarak anlatabildiğimiz için peygamberlerden, dualarından örnek vererek çözüm arıyoruz beraber.

Bir kız öğrencim vardı. 7-8 yaşlarında. Karanlık korkusu, gece korkusu vardı. Hz. Yunus kıssasını konuştuk onunla. Gece karanlığı içinde deniz karanlığı, onun içinde balık karanlığı. Dua etmiş, Allaha sığınmış. Konuştuğumuz gibi gecenin sahibine, her şeyin sahibine, dua etmiş.

Hz. Yunus duasını okumasını tavsiye ettim. Sonra eskisi kadar korkmadığını söyledi, dua ettiğinde karanlıktan korkularının azaldığını söyledi.”

25 yaşında, bekar, ön lisans mezunu erkek din görevlisi bize tecrübesini

anlatarak katkı sundu.

“Aileler çocuklardan, gençlerden dertli. Gençler de ailelerinden dertli. Bir gün derste Hz. Lokman’ı anlatıyorum. Oğluna nasihatini anlatan ayetleri yansıttım tahtaya okuyoruz. Oğulcuğum sözü üzerinde duracaktım. Başladı bizim çocuklar “hocam bu nasıl nasihat oğulcuğum, canım, cicim. Bizde nasihat küfürle başlar, küfürle biter, arada da bir şeyler derler. İki tokatsız nasihat mi olur?” ve benzeri ifadelerle gülüşüyorlardı ama dertlerinin büyüklüğünü anlatıyorlardı.

Daha çok önem verir oldum bu tecrübeden sonra peygamber dualarına, peygamber kıssalarına. Karşılaştıkları yanlış davranışların aileden, öğretmenden, hocadan, kimden olursa olsun kişiye, insana ait olduğunu anlatmaya çalışıyorum. Din güzelleştirir ama biz yaşarsak.”

35 yaşında, 13 yıldır görevde, ilahiyat ön lisans ve başka ön lisans, mezunu, evli, kadın bir din görevlisi şunları söyledi:

“Peygamber dualarını kursta öğrencilerime öğretiyorum. Sevgi evlerine gidiyorum. Oradaki çocuklarla da benzer bir çalışma yapıyoruz. Haftanın duası çalışması yapıyoruz. Bu çalışmada Kur’an’da yer alan peygamber dualarını öğretiyorum. Bir hafta boyunca her gün o duayı okuyoruz, dua üzerinde konuşuyoruz. Bu dua ile birlikte duayı yapan peygamberi de tanıyorlar. Duanın Arapçasını ve mealini birlikte yazıyor ve asıyoruz panomuza. Defterlerine yazıyorlar. Vaazlarda, toplu dualarda da peygamber dualarını paylaşıyorum. Peygamber dualarıyla dua etmek, peygamberler neler istediye Allah’tan onları istemek, nelerden Allah’a sığındıysa onlardan Allah’a sığınmak demek.”

24 yaşında, hafız, bekar, ön lisans mezunu kadın din görevlisi belli duaları çok tavsiye etmediğini ifade ederek, şunları söyledi:

“Hastalıkları için dua istiyor, ne okuyayım diyor insanlar. Allah’ın şafi ismi var onu söylüyorum. Şafi ismini anlatmaya çalışıyorum. Kaç kere okuyacağız diyorlar. Sayılara takılmayın Allah’ın şifa veren olduğunu bilin buna güvenin, inanarak kendiniz dua edin diyorum. Derdini veren dermanını da verir bunu unutmamak gerekir. Hastalığın sıkıntılarına sabredebilsek Allah günahlarımızı affetmeye vesile kılar. Allah bazen maddi hastalıkla, maddi sıkıntıyla bizim kötü huylarımızı iyileştirir, manevi iyilik kazandırır. Sonra maddi iyilik de gelir, hastalık da şifa bulur inşallah. İyiyken fark edemediğimiz duygularımızı fark ettirir

hastalıklar sıkıntıları.”

Görüşmecinin hastalıkla dini baş edebilme sürecine dair birçok öneride bulunmuştur. Hastalığın sıkıntılarını yok saymadan sabredebilmenin süreci bizim için mükafata dönüştüreceğini söylemesi duruma farklı bir dini anlam yükleyerek baş etme yöntemidir. Sorunu hayra yorma, manevi gelişimimize katkı sunacağını düşünme de yine olumlu dini başa çıkma yöntemlerindedir (Ayten, 2012: 65).

“Allah’tan umut kesilmez”, “Her işte bir hayır vardır”, “Derdini veren dermanını da verir” gibi ifadeler hem bireylerin kutsala olan inançlarını, güvenlerini hem de gelecekle ilgili olumlu, umut içeren bakışını yansıtır. Dini inancın bu olumlu yönü başta hastalıklarla mücadelede ve gündelik hayatın pek çok sorunu ile başa çıkmada bireyler tarafından sık sık kullanılmaktadır (Ayten, 2012: 62).

Hastalıklar için dua ederek Allah’tan şifa isteme, ya da başkalarından dua talep ederek şifa arayışı hastalık durumlarında en çok karşılaşılan dini başa çıkma yöntemlerindedir. Hastalık durumlarında en çok Eyüp peygamberin duasına başvurulmasının nedeni, onun en amansız hastalıklardan bile iyileştiğini hatırlattığı için hastaya güç moral ve iyileşme sürecinde olumlu motivasyon kazandırmasıdır.

Her türlü hastalığın tedavisinde gerek hasta gerek se hekim açısından hastanın maneviyatının ve moralinin güçlendirilmesi önemli bir husustur. Özellikle başka insanların hasta kişi için dua etmesi ve bunun hasta tarafından bilinmesinin iyileşme sürecine olumlu katkıları olduğu gözlemlenmektedir (Hökelekli, 2013: 232-233).

Bu görüşme bana “*Hastalık içinde de nice şifalar vardır*” diyen bir teyzenin sözlerini hatırlattı. Kızımın rahatsızlığı dolayısıyla bayramda hastanede kalıyorduk. Kızımın hastalığından dolayı da bayramı hastanede geçirdiğimiz için çok üzgündüm. Üzüntüm dışarıya çok yansımış olacak ki ziyaret için orada bulunan bir teyze: “*Üzülme kızım*” diyerek, benzer cümlelerle şunları söyledi: “*Bizim şer bildiğimize nice hayırlar gizleyen var. Hastalık içinde de nice şifalar vardır biz bilmeyiz. Eyüp peygamber en zor hastalıklara bunu bildiği için sabretti.*” Allah kendisinden razı olsun. Teyzenin sözlerinden sonra Eyüp as. ın, yaşadığı sıkıntıları düşünürken kendi derdim küçüldü. Eyüp as.ın ezberimde olan duasını o ana kadar okumamıştım. Akıl etmemiştim. Duayı okurken “Merhamet edenlerin en merhametlisinin dediğimde zihnimde birçok düşüncenin içinden şu düşüncelerin öne çıktığını hatırlıyorum. Allah’ın kuluna merhameti, benim evladıma merhametimden kat kat fazla. Mukayese

bile edilemez. O rahmetten şüphem varmış gibi yaşadığım elemenden utandım. Bu halimden dolayı istiğfar ettim.

Şimdi her bayram, bayramı hasta geçiren, hastanede geçirenleri düşünüyorum. Onlar için sabır ve şifa duası ederken, halimize de şükrediyorum. Bu, yaşadığım dar zamanın bana kazandırdığı farkındalıklardan birisi oldu. Teyzenin sözleri de sıkıntılı olduğunu fark ettiğimiz insanlara iki cümle ile de olsa gönülden dokunmanın ne kadar iyileştirici olduğunu gösterdi.

Din olumsuz bir olayı, olumsuz etkisini inkar etmeksizin olumlu bir çerçevede yeniden yorumlanması için insanlara yardım etmektedir (Cirhinlioğlu, 2014: 126). Sıkıntıları yeniden anlamlandırmamıza yardım eden bir bakış açısı kazanarak sorunla daha kolay başa çıkabiliriz. Hastalığı ya da karşılaştığımız sorunu bizi geliştirici ve potansiyelimizi ortaya çıkarıcı bir fırsat olarak değerlendirebiliriz.

28 yaşında, hafız,5 yıldır görevde ön lisans mezunu evli erkek din görevlisi, tavsiye ettiği Hz. Yusuf'un duasını farklı bir açıdan değerlendirerek şunları paylaştı:

“Hafızlık talebelerim var. Gençlerle Hz. Yusuf'un nasıl günahlardan uzak kalmaya çalıştığını konuşuyoruz. Gençlere tavsiye ediyorum. Orada Yusuf peygamberin Allah'a sığınması çok güzel. Ancak duasında bir hata mı desem, eksik mi desem. Duasında “Rabbim Zindan bana bunların davet ettiğinden daha hayırlıdır” dedi. Neden? Çünkü zihninde zindan var. Onu zindanla tehdit ediyor kötülüğe çağıran kadınlar. O da Allah'tan kurtuluş isterken beni bunlardan, davet ettikleri yanı sıra düşmekten kurtar da zindan bile bana sevimli demiş. Aynen duası gibi oluyor. Günahattan kurtuluyor ama zindana düşüyor. Bu duada Yusuf Peygamber vesilesi ile dua ederken dikkat etmemiz gerektiğini de öğretiyor Allah. Tam kurtuluş, tam selamet istemek varken böyle dua etmiş. Dua ederken ağzımızdan çıkanlara dikkat etmeliyiz. Dua ederken, isterken Allah'tan istediğimizi unutmadan istemeliyiz. Ne istersek isteyelim, istediğimizi vermesi kendine güç olmayan Allah'tan istiyoruz. Duayı tam yapmak lazım diyorum. Ben Yusuf as.ın duasında bir de bunu görüyorum.”

3.9. DİN GÖREVLİLERİNİN SORUN YAŞAYAN KİŞİLERE PEYGAMBER DUALARINI TAVSİYE ETME ŞEKLİ

Din görevlilerinin sorun yaşayan kişilere peygamber dualarını tavsiye etme şeklini araştırdık. Katılımcılara sorun yaşayan kişilere peygamber dualarını ne şekilde tavsiye ettiklerini sorduk. Peygamber dualarını, metin şeklinde okuma, anlamını okuma, içeriğini düşünme şeklinde tavsiye ettiklerini ifade ettiler. Verilen cevaplara göre din görevlilerinin sorun yaşayan kişilere peygamber dualarını tavsiye etme şekli Tablo 12’de verilmiştir.

Tablo 12: Din Görevlilerinin Sorun Yaşayan Kişilere Peygamber Dualarını Tavsiye Etme Şekli

Tavsiye Şekli	N	%
Metin	6	17
Metin ve İçerik	15	43
Metin ve Meal	10	29
İçerik	4	11
Toplam	35	100

Din görevlilerinin sorun yaşayan kişilere peygamber dualarını tavsiye etme şekillerinde “Metin ve İçerik” yüzdesinin en fazla olduğu görülmektedir. Din görevlilerinin mealden ziyade içeriğe yöneldikleri görülmektedir. Metninin okunması ile birlikte içeriğinin düşünülmesini tavsiye etmektedirler.

44 yaşında, hafız, kadın bir din görevlisi hafızlık yaptıran hocasının kendilerine tavsiye ettiği peygamber duasını bizimle paylaştı.

“Hafızlık yaparken Adem (as) in istiğfar duasını okuturdu hocamız. “Hafız oluyoruz, hafızız diye böbürlenmeyin, bakın Adem (as) bile bir anlık vesveseye kulak vererek hata yapmış. Hafızlığınız amel ederseniz fayda eder. Siz Kur’an’ı taşıdığınız için şeytan sizinle daha çok uğraşır bu duayla Allah’a sığının” derdi. Allah kendisinden razı olsun. Bu tavsiyesini unutmam, kulağıma küpe ederim. Şimdi hafızlık yaptırdığım öğrencilerime de tavsiye ediyorum. Allah talebelerimizi de bizi de kibirden, şeytanın vesveselerine kapılmaktan korusun.”

Din görevlisi kötü bir duygu olan kibirden ve kibir duygusu ile yanlış davranışlar yapmaktan Adem peygamberin duası ile Allah'a sığınmaktadır. Burada sorun oluşmadan önce sorun oluşturabilecek duygu ve davranışlar bir peygamber duası ile önlenmeye çalışılmaktadır. Önleyici tarzda dini başa çıkma yöntemi uygulanmaktadır.

49 yaşında, hafız ve lisans mezunu erkek din görevlisi İbrahim as.ın duasını tavsiye ettiği bir hatırasını şöyle anlattı:

“Emet'te bir teyzemize İbrahim as. duasını tavsiye ettim. Sonra görüştüğümüzde güzel dönütünü aldım. Oğlu vardı. Çok severdi oğlunu. Namaz kılmıyor, düzenli bir hayat yaşamıyor diye üzülürdü. Ne yapayım ne okuyayım diye sorduğunda Hz. İbrahim'in duasını söyledim. Çocukluğundan ezberinde olan bir duaymış zaten. Duayı anlattım, İbrahim peygamber ailesi için çocukları için bu duayı yapmış dedim. Çok sevindi. Güzel anne kalbi ile okumuş, duası kabul olmuş. Ehli namaz hanım bir kızla evlenmiş, hayatı düzene girmiş. Bize de dua ediyordu bu duayı öğrettiğimiz için. Allah kendisinden razı olsun. Teyzemiz gerçekten dertlenmişti. Allah İbrahim peygamberin duasını vesile kılarak derdine derman verdi. İnanarak okuduğumuzda sıkıntılarımıza deva olacak en etkili vesilelerdir peygamber duaları. Bu vesilelere sarılmayı ihmal etmemeliyiz.”

Burada oğlu ile ilgili güzel isteklerinin gerçekleşmesi için samimi şekilde bir arayış görmekteyiz. Sorunların çözümü için “ne yapayım” “ne okuyayım” sorularını bir arada sormaktadır. Bu, sorumluluk almakla birlikte oğlu için İbrahim peygamberin duası ile Allah'a yönelmesi, teslimiyetle yardım istemesi şeklinde iki yönlü çözüm arayışı içinde olduğunu göstermektedir. Ebeveyn olarak oğlu için fiili çözüm sürecini Allah'ın destek ve yardımını içe güçlendirmektedir.

60 yaşında, ön lisans mezunu, evli, erkek din görevlisi bizimle şunları paylaştı:

“Bir gün bir hanım kızımız gelmiş camiye arkadaşıyla. Hocam rızık bolluğu, zenginlik için bu ayetleri söylediler diyor. Kaç kere okuyacağını da söylemişler ancak ne kadar süre okuyacağını söylememişler. O zaman yok böyle cep telefonları herkese hemen ulaşılamıyor. O da cami hocasına gelmiş. Baktım ayetler ticaret hukuku ile ilgili ayetler, faiz ile ilgili ayetler. Mü'minlerin ticarete, kazançta nasıl davranması gerektiğini anlatan ayetler. Doğru bunlara dikkat edersek temiz ve

bereketli bol kazanç sahibi oluruz. Ama bu ayetleri lafız olarak okur, uygulamazsak kazancımıza nasıl etkisi olsun? Bunları anlatmaya çalıştım. Hem okuyalım hem yaşayalım inşallah.

Bazen okuma niyeti ile hiç bağdaşmayan anlamdaki ayetler de okunuyor halk arasında. Hanımlar daha çok okuyor ayetleri bu şekilde. Çok karşılaşıyoruz. Bize de soruyorlar. Ev sahibi olmak için, araba almak için ne okuyayım diye soran insanlarla karşılaştım.”

İhtiyacın giderilmesi için işi Allah’a havale etmek, süreçte ve sonuca yönelik durumlarda sorumluluk almamak, sorumluluğu bütünü ile Allah’a havale etmek pasif bir dini başa çıkma yöntemidir. Din görevlileri genel olarak pasif dini başa çıkma yöntemlerini uygun görmemektedirler.

“Dua, Allah’a iş yaptırmak değil, iş yapmak için Allah’tan güç talep etmektir.” (Güler, 2009)

22 yaşındaki İHL mezunu, hafız, bekar kadın din görevlisi kendilerine hocalarının peygamber dualarını tavsiye etme şeklini şöyle anlattı.

“Hatim yaptırırken, mukabele okurken hocalarımız genelde dua ayeti gelince hemen dururdu. Ne için okunacağını söylerlerdi. Biz de işaretlerdik. Sıkıntımız, sorunumuz olduğunda kaç kere okuyacağımızı da söylerdi bazı hocalarımız. Peygamber duası olduğu söylenmezlerdi ama çoğu peygamber duasıymış.” Aynı görüşmeciler sözlerine şunları da ekledi.

“Diyanette hizmetçi eğitimler alıyoruz. Meal ve Kur’an’ı anlamaya, ahlaki konulara önem vermemiz gerektiği vurgulanıyor. Diyanetin tefsir ve hadis kitapları çok güzel. “Hadislerle İslam” kitabı mesela. İmkan ve fırsatlar arttı. Öğretim için hazırlanan kitaplarımız da bu yönde çok güzel. Hafızlık yaptığım dönemle bu günkü Kur’an’a yaklaşımı karşılaştırdığımda bu konuda gelişme görüyorum, seviniyorum.”

35 yaşında, İlahiyat ön lisans ve başka ön lisans, mezunu, evli, kadın bir din görevlisi kendisi ile paylaşılan bir sorunu ve Hz. Meryem’in duasını şöyle anlattı:

“Genç bir kızımız bir sıkıntısını paylaşmıştı. “İnsanlara kendimi anlatmaktan çok yoruluyorum. Burada (sevgi evi) büyüdüğüm için ne çok yargılıyor insanlar. Suçluyorlar. Bazen bakışları, sözleri ile bazen de yapıyorlar bunu. Kendimi anlatmaya çalışmak çok yoruyor” dedi. Bunları dinleyince Hz. Meryem’in insanların

soruları ve kınamaları karşısında yaşadığı sıkıntılar geldi aklıma. Hz. Meryem'i anlattım. Allah'ın Meryem'e tavsiye ettiği susma orucunu anlattım. "Kim ne derse desin, Rabbim beni biliyor duası" ile iyilik ve vakarını koruyan Meryem. Kur'an'da adı ile anılan tek kadın Meryem. Nasıl etkilendiğini anlatamam. Göz yaşları ile içinin kederi boşaldı, rahatladı. Sonra düşündüm de biz de çok yapıyoruz hocam bunu. Bizi anlamak gibi bir derdi olmayan insanlara kendimizi anlatma derdine düşüyoruz. Bu gerçekten yorucu ve yıpratıcı."

Görüşmeci burada Hz. Meryem'in örnekliliğini ve duasını içeren Meryem suresi 22-26. Ayetlerine atıf yapmıştır. Allah'ın kendisini gördüğüne ve her durumuna şahit olduğuna inanan ve buna göre yaşamaya çalışan bir mü'min için vicdanının ve Allah'ın şahitliği en değerli şahitliklerdir. İnsan bu şahitlikler karşısında dik durabiliyorsa toplumun, çevrenin bireysel anlamda insanların olumsuz eleştirileri ve yargıları karşısında daha az yıpranır, daha az üzülür. Bu da zorlu süreci daha kolay atlattırma için dini bir destek olmaktadır.

39 yaşında, ön lisans ilahiyat ve ön lisans çocuk gelişimi mezunu, evli, 4-6 yaş grubu öğreticisi, kadın din görevlisi çocuklarla peygamber dualarını nasıl paylaştığını bizlere anlattı.

"Eğitime dualarla başlıyorum. Duanın bereketine gönülden inanıyorum. Rabbiyessir duası, Rabbena duaları ilk öğrettiğim dualar. Peygamberimizin Rabbena duasını çok önem veriyorum. Hz. İbrahim'in duası olan Rabbicalni kısmını da öğretiyorum. Anlamları üzerine konuşuyoruz. Etkinlik yapıyoruz. Doğru ve güzel verebilirsek, sevdirebilirsek bu iki peygamber duasının tohumları yeter onlara hocam. Dertlerine deva olur inşallah bu dualar."

Bu dualarda dünya ve ahireti anlatıyoruz. Yalnız dünya için istememeyi öğreniyoruz bu dualarda. Kötü sonuçlardan Allah'a sığınıyoruz. Bu peygamber duaları annemiz, babamız tüm mü'minler için dua etmeyi öğretiyor, sevgiyi öğretiyor. Herkesin iyiliğini istemeyi, affı, bağışlamayı öğretiyor. Namazı, kulluğu öğretiyor. Ailemiz, çocuklarımız için de namaz duası ediyoruz. Namazın önemini ve herkes için gerekliliğini vurguluyoruz. Sonunda çocuklar Rabbena ve takabbel dua deyince gönlümüz iyilikle doluyor hocam. Bunları, etkinliklerle resimlerle, kıssalarla, hikayelerle anlatmaya çalışıyoruz."

52 yaşında, hafız, ön lisans mezunu, kadın din görevlisi şunları söyledi.

“Hafız talebelerim var. Onlara Musa as.ın duasını tavsiye ediyorum. Allah sıkıntımızı alır, işimizi kolaylaştırır diyorum. Göğsümüzü genişletir diyorum. Çok zor hafızlık yapmak, yaptırmak bu zamanda. Sıkılıyolarlar, yoruluyorlar. Akranları eğlenceli dünya içinde. Dualarla, peygamber kıssaları ile motive oluyoruz hep birlikte.

Her biriniz Yusuf gibisiniz diyorum. Zamanın çekici her şeyine rağmen Allah’ın rızası için ilimle, hafızlıkla meşgul oluyorsunuz diyorum. Hz. Yusuf’un duası çok samimi. Allah’a nasıl içten sığıntıyor. Kendini samimi ifade ediyor. Sen yardım etmezsen ben tuzaklarına düşerim diyor. Biz de öğrencilerimizle okuyoruz bu duaları her zaman. Gayretle çalışıyorlar. Sabır gösteriyorlar.”

44 yaşında, lisans mezunu, bekar, kadın bir din görevlisi, Yusuf peygamberin duasını yaparak sorunuyla başa çıkmaya çalışan birisi ile yaşadığı olayı bizimle paylaştı.

“Nişanlı bir kızımız vardı. Nişanlılık dönemi sorunlu geçiyordu. Uzak durmaya başlamış nişanlısı. Ayrılmaktan korkuyordu. Nişanlısını çok seviyordu. Hocam sürekli dua ediyorum “Allah’ım Züleyha’yla Yusuf peygamberi kavuşturduğun gibi bizi de kavuştur diyorum. Onlar da ayrılıklar yaşamışlar ama kavuşmuşlar.” dedi. Sübhanallah dedim içimden. Anlattığı aşk filmi hikayesiydi. Kıssaları filmlerden öğrenmek te sıkıntılı. Kur’an’da olmayan kısımlar ekleniyor. Sanki sevenler ayrı kalmış Yusuf peygamberin hayatında. Kur’an’da kavuşmaları yok, evlenmeleri yok. Kıssada Züleyha’nın adı bile yok. Neresinden doğrultayım, ne tavsiye edeyim diye düşündüm. Biz doğru İslami bilgiyi vermezsek, insanların ihtiyaç duydukları dini bilgiyi vermezsek böyle sonuçlar ortaya çıkabiliyor. Hiç olmazsa Kur’an’dan mealini okusaydı bu kızımız ya da mealini kendisine okunsaydı böyle olmazdı.”

35 yaşında, 10 yıldır görev yapan, evli, ön lisans mezunu kadın din görevlisi peygamber dualarını tavsiye ile ilgili şunları paylaştı.

“Hastalıklarından, sıkıntılarından bunalıp anlatanlara Eyyüp as. ın hastalandığında yaptığı duayı anlatıyorum. İyiyken fark edemediğimiz duygularımızı fark ettirir hastalıklar sıkıntılar. Hastalandığında yaptığı duada ne hastalık diyor ne iyileştir diyor. Rabbinin merhametli olduğunu biliyor ve bunu söylüyor duasında. Rabbi kuluna zulmetmez. Verdiğinde bir hikmet vardır. Darlık da, bolluk da bizim

için imtihandır. Fecr suresinde ne güzel anlatıyor Allah bizi bize. Allah insana imtihan için nimet verince Rabbim bana ikram etti der, sevinir; imtihan edip rızkını daralttığına ise Rabbim beni unuttu, bana haksızlık ediyor diye düşünmeye başlar, üzülür.” Peygamberler hayatını her zaman kul olarak geçirmiştir. Her şeyi imtihan olarak düşünüp, o şekilde yaşamışlardır. Duaları da bu yaşamlarının bir parçasıdır. Kur’an’da yer alıyor olması da bizim için değerini daha çok arttırmaktadır. Hz. Peygamber’in kendisi hastalandığında Muavvizeteyn sûrelerini okuyarak kendisini tedavi ettiği, hastalığı ağırlaşmış okuyamaz halde olduğunda ise Hz. Ayşe ‘ye bu sureleri okutup kendi elleriyle bedenini mesh ettiği rivayet edilir. Ayrıca Muavzeteyn sureleri genel olarak tüm şerhlerden Allah’a sığınmak için okunan dualardandır. Hz. Peygamberin yatarken Felak, Nâs ve İhlâs surelerini okuyup, tüm vücudunu mesh ederek yattığı rivayet edilmektedir.”

Peygamber duası olarak en çok Eyüp peygamberin duasını okuduğunu söyleyen görüşmecimizin olayları anlamlandırmada “hayra yorma” ve “imtihan” vurgusunu öne çıkardığını görmekteyiz. Eyüp peygamber duası ile Fecr suresi ayetlerini imtihan ve zorlu olayın içinde barındırdığı hikmet boyutu ile ilişkilendirmektedir. Eyüp peygamberin duasındaki rahmet kavramı ile kuluna zulmetmeyeceğine güvendiği Allah düşüncesini vurgulamıştır. Peygamberimizin hastalandığında yaptığı duaları da Allah’a sığınma duaları olarak değerlendirmiştir.

Eğer bireyin hayata karşı genel yöneliminde din önemli bir yer tutuyorsa bireyin zorluklarla mücadele sürecinde dua etme, yaşadıklarını kutsal bir alanla ilişkilendirme, hayra ya da şerre yorma, imtihan edildiğini düşünme, cezalandırıldığı fikrine kapılma, ibadet etme, Tanrı’nın kudretine ve merhametine sığınma tutumları gözlenebilir (Batan, 2016: 68).

36 yaşında, ön lisans mezunu, evli, kadın din görevlisi, Peygamber dualarından ziyade Esmâül Hüsna ile dua ettiğini söylemişti. Esmâül Hüsna dualarını öğrencileriyle paylaşmasını şu sözleriyle anlattı:

“Kendi haftalık Esmâül Hüsna çalışmamı öğrencilerimle de yapıyorum. Onlara da Allah’ın isimlerini öğretiyorum. Öğrendiklerimi onlara anlatıyorum. Her gün ders biterken Allah’ın isimleri ile birlikte dua ediyoruz. Güzel düşünmeyi öğretmeye çalışıyorum gençlere. Her şeye olumsuz yaklaşmak moda galiba. Allah’ın isimlerinin çoğunda müjde ve rahmet var. Allah’ın vereceğine inanarak, halis niyetle

dua etmeliyiz. Dua ile Allah olmazları olur yapar diye inanmak lazım. “Allah hırslara değil, ihtiyaçlara cevap verir” derdi bir hocam. Bu da dua deyince aklıma geldi. Kabul olmadığını düşündüğümüz dualarda ne istediğimizde bakmak lazım. Hangi duygularla, ne için istediğimize bakmak lazım galiba. Kabul olmayan dua yoktur. Verilmediyse ya zamanı değildir ya da hayırlı değildir. Her duanın ahirete dönük bir de sevabı var. Dua her hali ile rahmettir.”

39 yaşında, 6 yıldır görevde, evli, lisans mezunu, kadın din görevlisi sorunlar karşısında peygamber dualarını okuma ve birlikte dua etme ile ilgili şunları paylaştı.

“Hasta olduğunuzda Eyüp as. ın duasını okuyun diyorum, okuyalım diyorum. Büyük, ciddi hastalığı olanlar için birlikte okuyoruz, birlikte dua ediyoruz. Birlikte dua etmenin feyzi, bereketi de çok güçlü. 15 Temmuz döneminde de birlikte toplu dualar yaptık. Fetih suresini okuduk, Hz. İbrahim’in

رَبَّنَا عَلَيْكَ تَوَكَّلْنَا وَإِلَيْكَ أَنبْنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ

“Rabbimiz! Yalnız sana güvenip dayandık, sana yöneldik ve sonunda da senin huzuruna varacağız.” (Mümteherine 60/4)

رَبِّ هَبْ لِي حُكْمًا وَأَلْحِقْنِي بِالصَّالِحِينَ

“Rabbim! Bana hikmet ver ve beni salihler arasına dâhil eyle.” (Şuara 26/83)

dualarını yaptık.”

Hoca hanımın paylaştığı Eyüp as. ın, İbrahim as. ın dualarını birlikte yapma örneği, ilişki merkezli, empatiye ve karşılıklı sosyal dayanışmaya dayalı başa çıkma yöntemine güzel bir örnektir. Kuraklık yaşanan bölgelerde yöre halkı tarafından yapılmakta olan toplu yağmur duaları; deprem, sel gibi büyük çaplı genel hasarlara yol açan afetler ya da sınav gibi bireysel bir durum için bile birlikte dua etme, Allah’tan yardım isteme örneklerine her zaman şahit olmaktayız.

Dua, dua grupları alternatif tedavi arayanlar için önemli bir ilgi alanıdır (Tarhan, 2012: 103).

Başta çıkma ile ilgili olarak ilk çalışmalarda problem merkezli ve duygu merkezli başta çıkma tarzlarından bahsedilirken, özellikle 2000’li yıllardan sonra ilişki merkezli başta çıkma tarzları bunlara ilave edilmiştir. Bu çerçevede başta çıkma sürecinde tek kişinin çabalarının ötesinde grup dinamizmini de hesaba katan, toplulukçu başta çıkma tarzlarından da bahsedilmiştir (Ayten, 2012: 18).

Aynı görüşmeci, sorun yaşayan kişilere tavsiye ettiği peygamber duaları ile ilgili şunları ekledi:

“Evladı olmayan kardeşlerimiz için Zekeriyya as. in duasını tavsiye ediyorum. İsimlerini belirtiyorum ki daha can alıcı olsun. Hangi dua ne için okunmuş belirtiyorum ki herkes ihtiyacı olanı okusun. Herkes ihtiyacına binaen geliyor buraya hocam. Kursa gelenler değil sadece dışarıdan, halktan insanlar da geliyor. Benim şu derdim var diyeni öncelikle Kur’an’a yöneltiyorum. Kur’an’da ne dua varsa bildiğim kadarı ile söylüyorum. Yine araştırayım, bakayım diyorum. Yazıyorum duaların Arapçasını, Türkçesini ellerine veriyorum. Sohbet ediyoruz. Konuşuyoruz. Yardımcı olmaya çalışıyorum.”

3.10. DİN GÖREVLİLERİNİN SORUNLARLA BAŞA ÇIKMADA PEYGAMBER DUALARINDAN ETKİLENME DURUMLARI

Değişik sebeplerle ortaya çıkan fitri bir eğilim olan dua, genel olarak insanın bütün ruhi faaliyetlerine bir güç ve canlılık sağlamaktadır. Dua vasıtasıyla Allah'la kurulan ilişki ve iletişim sayesinde ilahi enerjinin etkisi, ruhun ihtiyaçlarını karşılamaya, korkularını yatıştırmaya ve bu yolla dış dünyayı değiştirmeye koyulmaktadır. Böylece dua, normal bir durumda kişinin gücünü artırmakta, şuur düzeyinin yükselmesine ve idrak kapasitesinin keskinleşmesine imkan vermekte, olağanüstü işleri başaracak güç, kuvvet ve yeterlilik kazandırmaktadır (Kula, 2002: 246).

56 yaşında, lisans mezunu, erkek din görevlisi sorunları ile başa çıkmada peygamber dualarından nasıl destek aldığını bizimle şöyle paylaştı:

“Kur’an okuyan birisi olarak Kur’an’a baktığında şunu görürsün hocam. Eyüp peygamber için her şey bitmiş dersin. Her şeyini kaybetmiş dersin. Nasıl bir güvenle dua ediyor Eyüp peygamber. Bir bakarsın yeniden başlar her şey. Ümitsizlik yok. Ümit veriyor, umut veriyor peygamber duaları. Bir nefes kalmış Eyüp as.da ümitsizlik yok. İsyân göremezsin. İsyân yok. Doğru anlatırsan, en amansız hastalıklar yaşayanlar için bile ümit verir Eyüp as. in duası. İşte bu ümidi canlı tutmak müthiş bir pozitif güçtür.”

İnsanlar bazı bilgilere dayanarak tahminler yürüterek, gelecekle ilgili iyi yorumlara ulaşarak kendini rahatlatır ve sıkıntılardan kurtulacağını düşünür. Din,

karamsarlığa ve umutsuzluğa engel olarak kişinin olumsuz olay karşısında kontrol sağlamasına yardımcı olmaktadır (Ayten, 2012: 62). Eyüp peygamberin çok ağır hastalıkları ve zorlukları aştığı bilgisini Kur'an'dan alan kişi için bu bilgi güçlü bir umut kaynağıdır. Bu sağlam bilgiye dayanarak peygamber duası etmesi hastalığı ile mücadele sürecinde kendisine olumlu katkı sunmaktadır.

Ağır bedensel rahatsızlıklarda, uzun tedavi süreçleri gerektiren hastalıklarda, uzuv ve organ kaybı yaşanan durumlarda, farklı düzeylerde stres ve depresyonlar yaşanabilir. Bu süreçlerde Eyüp as.'ın duası ile dini başa çıkma süreci desteklenebilir.

Stresle başa çıkma tutumları bedensel hastalıklarda önem arz eden bir kavramdır. Organ yetmezliği gibi kronik, yeti yitimine neden olan tıbbi hastalıklarda kendini suçlama veya davranışsal olarak boş verme yüksek depresyon düzeyleri ile ilişkilidir (Özarslan ve Fıstıkcı, 2013: 132).

Aynı din görevlisi sözlerine şöyle devam etti:

“Zekeriya as.a bakarsın. Çocuğu yok. Kendisinin yaşı ilerlemiş. Hanımının yaşı ilerlemiş. Duası üzerine Allah çocuk müjdesi veriyor. Tıbben çocuğu olması mümkün olmayan mü'min kişi, ben Allah'a Zekeriya peygamberin duası ile yalvarayım der. Allah dilerse, hayırlısı ise verir der. Bu rahatlatır insanı. Verirse şükreder. Vermezse bilir ki Allah kulu için hayır murad eder. İsyân etmez. Mutsuz olmaz.

Hz. Musa'ya bakıyorsun inananlarla birlikte sıkışmış. Arkada Firavun ordusu. Önde Kızıldeniz. Hz. Yusuf'a bakıyorsun kuyularda, zindanlarda. Sonunda hepsi için bir kurtuluş kapısı açılıyor. Bütün peygamber dualarına baktığında hepsi için böyle. Sürece bakıyorsun ne görüyorsun. Süreç boyunca çok çalışıyorlar. Allah'ın hükümlerinden sapmıyorlar. Sabrediyorlar. Hepsi de dua ediyorlar. Sonunda ulaşmak istenilen kurtuluş için bu süreci yaşamak gerekiyor. Dua selamet sürecinin önemli bir bölümü. Ama tek başına dua yeterli değil.”

3.10.1. En Çok Etkilenilen Kur'an'daki Peygamber Duaları

Din görevlileri ile yaptığımız görüşmelerde, sorunlarla başa çıkmada bazı peygamber dualarından daha çok etkilendiğini gördük. Sorunlarla başa çıkmada en çok etkilenen peygamber dualarına Tablo 13'de yer verdik. Görüşmeciler birden

fazla duayı söyledikleri için toplam cevap sayısı 35 değil 75 çıkmıştır.

Tablo 13: En Çok Etkilenilen Kur'an'daki Peygamber Duaları

En Çok Etkilenilen Peygamber Duaları	N	%
Adem Peygamberin Duası	7	9
Eyüp Peygamberin Duası	8	11
Yunus Peygamberin Duası	10	13
Yusuf Peygamberin Duası	5	7
Zekeriyya Peygamberin Duası	4	5
Şuayb Peygamberin Duası	2	3
Süleyman Peygamberin Duası	4	5
Hz. Muhammed (SAV)	9	12
İbrahim Peygamberin Duası	9	12
Nuh Peygamberin Duası	6	8
Musa Peygamberin Duası	4	5
Yakup Peygamberin Duası	2	3
Lokman Peygamberin Duası	5	7
Toplam	75	100

Tablo 13'e göre katılımcılar en çok Yunus peygamberin, Hz. Muhammed (sav) ve İbrahim Peygamberin duasından etkilendiklerini ifade etmişlerdir. Görüşme yaptığımız din görevlileri arasında peygamber dualarından etkilenmediğini ifade eden olmamıştır.

Görüşmelerden edindiğimiz bilgiler ışığında din görevlileri tarafından en çok etkilenilen duanın Yunus peygamberin duası olmasının birkaç yönü vardır. Öncelikle Yunus peygamberin duası sıkıntılı durumlarda okunması en yaygın olan, en çok bilinen duadır. Çokça okunuyor olması etkilenme düzeyini arttırabilir. Din görevlilerinin metnini bildikleri duaları içerik olarak da bildiklerini göz önünde bulundurduğumuzda bu duanın, Hz. Yunus'un iç içe geçmiş, kurtuluşu neredeyse imkansız sıkıntılardan kurtuluşuna vesile olması, kabul olunmuş bir dua olduğunun ayette ifade edilmesi duanın bir diğer etkileyici yönüdür. Hz. Yunus'un tebliğ vazifesinin zorluğu, insanlara faydalı olamadığı düşüncesi ile kavminden ayrılması süreçleri ile din görevlilerinin kendi mesleklerinde karşılaştıkları zorluklarla mücadele arasında ilişki kurmaları din görevlileri için bu duayı daha etkili kılan

faktörlerdendir.

28 yaşında, 5 yıldır görev yapan, evli ve lisans mezunu kadın din görevlisi en çok Hz. Eyüp'ün duasını okuduğunu şu sözlerle ifade etti.

Hz. Eyüp'ün duası en çok okuduğum duadır. İlk aklıma gelen duadır her zaman.

“Hz. Eyüp'ün duasında acısından, sıkıntısından bir şikayet yok. Hastalığından dert yanma yok. Duada dünyevi ve maddi bir boyut olmaması beni çok etkiliyor. Kendisinin içinde bulunduğu darlıktan dolayı kulluk görevlerini, ibadetlerini layık ile yapamamanın mahcubiyet ve sıkıntısını hissettiği ifade edilir rivayetlerde. Diline hastalık ulaşınca Allah'ı dili ile zikredememiş denir. En çok buna üzüldüğü söylenir. Bunca zorluk içinde kulluğunu öncelmesi ve umudunu koruması çok güzeldir. Yalnız hastalık değildir sıkıntısı. Evlat kaybı yaşamıştır. Bir baba için en büyük kayıp. Malını kaybetmiştir. Maddi darlık ta ne kadar zordur. Kendisine darlık ulaştığını ifade ediyor duasında. Bununla birlikte duasında Rabbinin rahmet ve merhametine tam bir güven içinde olduğunu dile getiriyor. En çok bu güveni anlamaya ihtiyacımız var. Allah'a ve rahmetine güvenimiz tam olunca aşamayacağımız zorluk yok aslında. Darlık ve sıkıntı yaşanabilir ama bu sıkıntıdan ve zorluktan daha büyük bir rahmet ve merhamet içindeyiz. Çoğu zaman büyük olan rahmetin enginliği içinde sıkıntıya hapsediyoruz kendimizi. Bir sıkıntı sebebiyle birçok güzelliği, birçok fırsatı, birçok çözümü göremiyoruz. Hz. Eyüp duası ile bunları hatırlatıyor bana. Allah'a güvenimi tazeliyor, güçlendiriyor, umudum artıyor. Rahmet içinde bir çözüm vardır mutlaka diyorum. Rahatlıyorum. Gücüm, enerjim artıyor çok şükür.”

Kişinin rahmet merkezli Tanrı tasavvuru burada önemlidir. Kişi yaşadığı elem, sıkıntı ve acının merhametli olan Tanrının iradesi dahilinde olduğunu düşünür ve ona güvenir (Kayıklık, 2015: 310). Bu da kişinin sorunları ile başa çıkmasına yardımcı olur.

İlahi dinler başta olmak üzere dinlerin büyük çoğunluğu bir Tanrı tasavvuruna sahiptir. Dinin öngördüğü Tanrı tasavvuru ile birlikte insanlar öncelikle ailenin, sosyal çevrenin etkisi, eğitim, kültürel ve tarihi etkiler gibi birçok faktörün etkisi ile öznel Tanrı tasavvurlarını oluştururlar. Bu tasavvur bireyin düşünce ve davranışlarını etkilemektedir (Mehmedoğlu, 2011: 15).

Burada Eyüp peygamberin duası ile merhametli Allah düşüncesi canlı tutulmaktadır. Bu düşünce de kişinin Allah'la ilişkisini sevgi, bağışlayıcılık, koruyuculuk gibi güven içerikli duygularla temellendirmesine neden olacaktır. Görüşmecimiz, “sorunlarımızdan daha büyük bir merhamet içindeyiz” ifadesi ile sıkıntılarını aşmada Allah'a olan güvenini açık şekilde ifade etmiştir. Rahmet sahibi Allah tasavvuru, olumlu dini başa çıkma yöneliminde Allah'a sığınma, güvenme, teslimiyet şeklinde kendini göstermiştir.

28 yaşında, hafız, 5 yıldır görevde ön lisans mezunu evli, erkek din görevlisi kendisini en çok etkileyen duaları ve etkilenme yönünü anlattı:

“Kur'an'daki peygamber dualarının çoğunu biliyorum. Bildiklerimi metin olarak, meal olarak, içerik olarak biliyorum. Peygamber duaları içinde tövbe duaları en çok ilgimi çekiyor. Hz. Yunus'un, Hz. Adem'in tövbeleri mesela. Vesveseye kapılarak günaha girmelerinin anlatılması bizim için örnektir. Bu yaşadıkları imtihanlar bize anlatılıyor. Bunları güncellememiz gerekiyor. İkisini de hataya düşüren vesveseler ashında ne kadar da akılcı.

Biz de herhangi bir süreçte yaptığımızı haklı ve akılcı bularak hataya düşebiliriz. Yanlış yapabiliriz. İşte böyle bir durum yaşadığımızda ne yapmamız, nasıl davranmamız gerektiğini Allah peygamberlerine yaptırdığı tövbe dualarıyla göstermiş bize. Hz. Ademin, Hz. Yunus'un dualarına bakınca nasıl tövbe etmemiz gerektiğini öğreniyoruz. Hatada ısrar etmeden tövbe etmeliyiz. Tövbemizde hatamızdan dolayı gerçek bir pişmanlık duymalıyız. Yanlışımızdan vazgeçmeliyiz. Bu yanlışla nefsimize, kendimize zulmettiğimizi anlamalıyız.”

H. Aydemir'in konu ile ilgili aşağıdaki yorumunu burada eklemeyi uygun gördüm:

“Şeytan Adem as. a yasağı çiğnemesi için yaklaşırken neler söylemişti? Ben size nasihat için geldim. Siz burada güzel bir yerdesiniz ama ne kadar kalacaksınız? Sonsuza kadar mı? Allah sizi buraya yerleştirirken bu güvenceyi verdi mi? Yasaklandığınız meyve ya sonsuzluk meyvesi ise? Allah, size bu ağaca yaklaşmayın demedi mi? Sahte de olsa çeldirmek için şeytan hikmetle, güzel sözle, öğütle, tartışarak davette bulundu. Yanlışı, hak gibi gösteriyor. Kötüye çağrışı, iyiliğe çağrı ve güzele davet gibi gösteriyor Şeytan, ikna süreçlerinde insanları çeldirebilecek yöntemleri kullanıyor. Bu örnek bize şeytan size böyle yaklaşır, böyle çeldirebilir

demektedir. Sizi yanışsa, günaha davet edenler de benzer yöntemleri kullanacaktır.”
(Aydemir, 2019)

35 yaşında, evli, lisans mezunu erkek din görevlisi, Hz. Süleyman’ın duasının kendisini şükür yönü ile etkilediğini ifade etmiştir.

“Hz. Süleyman’ın duası çok etkiler beni. Hükümlük içinde en büyük zenginlik talebinde bulunuyor ama burada büyük bir şükür var. Şükür aynı zamanda nimeti artırır. Biz nimetlere şükrettikçe Allah da nimetlerini arttıracakını söylüyor Kur’an’da. Bu şükür nimetlerin sahibini bilmektendir. Varlıkta Allah’ı hatırlamak da önemli. Bugün nimetler içinde şikayetleyiz, şükürümüz az. Bu yüzden herkes mutsuz. Kimsenin ihtiyacı, borcu, kredisi bitmiyor. Zenginlik için, maddi genişlik için dua istiyorlar. Şükredin diyorum. Peygamber dualarında hiç şikayet yok. Hep şükür var. Peygamber duaları bize şükür konusunda da en iyi örnektir.”

Şükür sözlü bir ifade olmanın ötesinde çalışma ve emeği de kapsayan bir davranıştır. Şükürün fiili boyutunu da yine Allah’ın Davut peygambere olan hitabında görmekteyiz.

“Ey Dâvûd ailesi, şükretmek için çalışınız.” Kullarımdan gereği gibi şükredenler azdır.” (Sebe 34/13) Bu ayette insanlara nimet ve fırsatlar verildiğinde bunların gereğini yerine getirmeleri konusunda bir uyarı yapılmıştır. İmkan ve nimetleri verenin Allah olduğunu bilerek kalben ve dil ile teşekkür ederken, bu imkanları değerlendirerek çalışmanın gerekliliği de şükre dahil edilmiştir.

Ayrıca kişinin darlık zamanları dışında Allah’la kurduğu dua ilişkisi, şükür, kişinin psikolojik iyi oluşuna katkı sunacaktır. Karşılaşacağı zorluklara karşı da önceden kişiye mukavemet kazandıracaktır.

Duanın psikolojik yararının en çok belirginleştiği zaman ise kişinin hasta ya da muhtaç olmadığı vakitlerde de dua etmesidir. Hasta ve muhtaç iken yapılan dua mum ışığı ise, genç ve güçlü iken yapılan dua güneş değerinde bir anlam taşır. Böyle bir insanın duası hayranlık ve saygı uyandırmalıdır. Çünkü bu kişi kulluk bilinci içindedir ve gelecek zorluklara da şimdiden manevî yatırım yapıyor demektir (Tarhan, 2012: 103).

49 yaşında, hafız ve lisans mezunu erkek din görevlisi Peygamberimizin Kur’an’da geçen Rabbena dualarının kendisi için özel olduğunu şöyle ifade etti.

“Rabbena duası peygamberimizin yaptığı en güzel dualardan biri olarak benim için çok özeldir. Anlamı, içeriği çok muhteşemdir. Peygamberimiz her namazda boşuna okumamıştır. Demek ki çok hatırlamamız gereken öğütler var bu duada. Hem de Kur’an’da ayet olarak geçiyor. Duanın devamında İbrahim Peygamberin duası da var. Düşünmeliyiz bu duaların içeriğini.”

44 yaşında, hafız, İHL mezunu, kadın din görevlisi aile teslimiyetine dikkat çektiği için Hz. İbrahim’in duasının kendisi için ayrıcalıklı olduğunu ifade etti

“Hz. İbrahim’in oğlunu ve eği Hacer annemizi Kabe yakınlarına Allah’ın emri ile bıraktığı zaman yaptığı dua beni çok etkiler. Hz. İbrahim’in bu duasını, Hz. Hacer’in bu durum karşısındaki söz ve davranışlarını aile teslimiyeti içinde değerlendirmek lazım.”

25 yaşında, bekar, ön lisans mezunu, erkek din görevlisi aile çocuk ilişkisi olan duaları daha çok önemsediniğini şu sözleriyle anlattı.

“Hz. Nuh, Hz. İbrahim, Hz. Lokman kıssalarına ve dualarını daha çok önemsiyorum. Hepsi önemli tabi de özellikle aile çocuk ilişkisi olanlar daha önemli. Kışın yetişkinler geliyor daha çok kurslara okul dönemi olduğu için. Yazın gençlerle birlikteyiz ama sekiz hafta çok kısa oluyor. Gençlerle çocuklarla bağ kurmak önemli bu sürede. Yaz kursu bizim için çocuklara camiye sevdirmek, ahlaki değerleri vermek için önemli. Gençler bizi severse sonra da geliyor, sohbet ediyor. Başta namaza gelmese de derneğe geliyor, bahçeye geliyor çay içiyoruz, konuşuyoruz. Kendilerini dinleyecek kişilere ihtiyaçları var. Bazen sadece dinliyorum, anlatıyor rahatlıyor. Anlatırken yüzleşiyor aslında kendisiyle. Kendi kabahatlerini görüyorlar biliyorlar gençler. Onların güzel yanlarını dile getirmek, yaptıkları iyi ve hayırlı şeyleri vurgulamak çok iyi geliyor gençlere. Hep eleştiriliyorlar. Nasihat etmek yerine peygamberler üzerinden sohbet etmek daha etkili oluyor. Yaşımın genç olması onlarla anlaşmam için iyi oluyor. Benim de kendimi geliştirmem lazım. Peygamber hayatlarını çokça bilmek faydalı burada.”

60 yaşında, ön lisans mezunu, evli, erkek din görevlisi kendisini etkileyen yönüyle Süleyman peygamberin duasını paylaştı:

“Süleyman peygamberin duası geldi aklıma. Süleyman as. in duasını da zenginlik duası diye okuyorlar. Bir de Vakıa suresi var zenginlik niyeti ile okunan. Süleyman peygamber sultan, devlet başkanı. Hükümranlık istiyor, güçlü bir yönetim

istiyor. Dikkat edelim, bunlar şahsi zenginlik isteği değil. Halkı için, müslümanlar için, ümmet için bir duadır bu aynı zamanda. Bir ideal duasıdır. Bunları bilerek okumalıyız. İdeallerimizi âli tutmak için güzel bir örnek Süleyman Peygamber. Hedefimiz en iyisi olsun. Hedeflerimiz ve niyetlerimiz Süleyman peygamberinki gibi Allah rızasını gözetir olsun.”

3.10.2. Kur’an’daki Peygamber Dualarının En Çok Etkilenilen Yönü

Çalışmamızda Kur’an’daki peygamber dualarının en çok etkilenilen yönünü araştırdık. Din görevlilerine Kur’an’daki peygamber dualarının hangi açıdan kendilerini etkilediğini, sorduk. Verilen cevaplar Tablo 14’de verilmiştir.

Tablo 14: Kur’an’daki Peygamber Dualarının En Çok Etkilenilen Yönü

Peygamber Dualarının Etkilenilen Yönleri	N	%
Peygamberlere ait olması Peygamber örnekliliği	9	26
Kur’an’da yer alması, ayet olması	8	23
Peygamberle benzer durumu yaşamış olmak	6	17
Her şartta peygamberlerin umutlarının var olduğunu görmek	4	11
Her durumda peygamberlerin Allah’a güvenmeleri, isyan etmemeleri	5	14
Peygamber dualarının dua adabını gösteriyor olması	3	9
Toplam	35	100

Yaptığımız görüşmeler neticesinde Kur’an’daki peygamber dualarını bilen ve bu dualarla Allah’a yönelmeyi tercih eden kişiler için bu tercihin birçok psikolojik nedeni vardır. Bu duaların Kur’an’da yer alıyor olması, ayet olması, aynı zamanda peygamberlerin bu duaları yapmış olması kutsala verilen değerden dolayı daha özel görülmekte ve bu duaların daha makbul, etkili olacağı düşünülmektedir. Peygamber dualarının yalnız sözlü duadan ibaret olmayıp, davranış modeli de sunuyor olması “bu sorun karşısında nasıl davranmalıyım?” arayışındaki insana örnek sunması da bu duaların tercih nedenlerindedir. Peygamberlerin dualarında görülen sabır, şükür, isyandan uzak tavır, umut halinin her zaman korunması, insanın sorunlar karşısında dayanıklılığını arttırmakta, güç ve moral vermekte, çözüme dair ümidini canlı

tutmaktadır. Aynı zamanda olumsuz olaylar karşısında insana yapıcı, onarıcı davranış modeli sunmaktadır.

32 yaşında, 8 yıldır görev yapan, evli, lisans mezunu erkek bir din görevlisi şunları ifade ediyor.

“Hz. Yunusun duası okuduğum peygamber dualarındandır. Çok severim bu duayı. Balığın karnından kurtuluşuna vesile oluyor. Üniversite yıllarımda öğrendim Yunus peygamberin duasını. Çok disiplinli olmasa da özellikle bu duayı vird edindim. Günlük olmasa da belli sayılarda olmasa da okuyorum. Metin olarak okuyorum. Anlamını biliyorum. Genel manada beni rahatlattığı gibi bir dua ve niyaz adabı içinde olduğumu hissettiriyor. İlla sıkıntı olmasına gerek yok bu duaları okumam için. Dua paratoner gibidir zaten. Hiç mi sıkıntı yaşamıyorum? Elbette yaşıyorum. İnsanız her şey bizim için. Ama dua insanı sıkıntıdan boğulmaktan kurtarıyor. Derdin içinde kaybolmaktan kurtarıyor. Tıpkı Yunus peygamberi denizin içinde boğulmaktan, balığın karnında boğulmaktan kurtardığı gibi. Müslüman bu deritten de çıkılmaz ki diyemez. Bu peygamber örneklerini Allah Kur’an’da boşuna mı vermiş? Bizim için var bu dualar. Kurban olduğum Allah Yunus peygamberi ne sıkıntılardan duası hürmetine selamete erdirmiş. Beni de selamete erdirir derim her zaman. Dua eden selamete erer.”

Yunus peygamberin duasının rahatlatma, Allah’ın huzurunda olma mutluluğu yaşattığını ifade eden din görevlisi için bu dua aynı zamanda Allah’a güven, geleceğe ve sorunların aşılacağına dair ümit de vermektedir.

35 yaşında, 11 yıldır görev yapan, evli, lisans mezunu erkek bir din görevlisi şunları paylaştı.

“Peygamber duaları ile dua edersek daha makbul olacağına inanıyorum. Peygamberlerin yapılması gereken en güzel şekilde o duaları yaptığına inanıyorum. Kur’an’da yer alan peygamber duaları ayrıca özel. Allah kelamı olarak bize vahiy edilmiş. Vahyolunduğumuzla emrolunuyoruz. Yani bu duaları bilmek, okumak, uygulamakla yükümlüyüz. Peygamberimizin Kur’an’da yer almayan sünnet olan pek çok duaları da var. Bunları da okumaya öğrenmeye çalışıyorum. Peygamber duaları ile dua etmeye çalışıyorum. Öğrencilerime, yakınlarıma öğretmeye çalışıyorum. Tavsiye ediyorum.”

49 yaşında, hafız ve lisans mezunu erkek din görevlisi peygamber dualarının kendisini etkileyen yönlerini şöyle ifade etti.

“Bu dualar Kur’an’da geçiyorsa bir hikmeti vardır diye düşünüyorum. Bir peygamberin ağzından çıkan kelimelerle dua etmenin ayrı bir feyzi ve bereketi olduğuna inanıyorum.

Üniversitede hadis dersi hocamız peygamberimizin dualarını ezberletmişti Allah razı olsun. O duaları okuduğumda duamı daha anlamlı, daha makbul hissediyorum. Bunları öğrenmek ve öğretmek lazım. Anlamalarını bilmek, peygamberlerin hayatlarını bilmek bildirmek gerekir. Bu bizim vazifemiz.”

25 yaşında, ön lisans mezunu, bekar, erkek din görevlisi peygamber dualarının ve hayatlarının gençler üzerindeki etkileyici yönlerini bizimle paylaştı.

“Gençlerin önder, lider arayışlarına cevap oluyor peygamberler. Açıklanması kolay. Peygamber davranışları ve duaları temel inşa ediyor bana göre. Anlatması kolay. Hayatlarımızda karşılığı var. Bir de peygamber saygısı canlı bizde. Peygamber duası, peygamber hayatı deyince dinliyorlar.”

31 yaşında, İHL mezunu, evli kadın din görevlisi peygamber duaları ile dua etmesini tercih sebeplerini şöyle anlattı:

“Duanın öneminin ve etkisinin tam olarak farkında olmadığımızı düşünüyorum. Dua ederken tam bir güven lazım. Bizde bu güven eksik hocam. En azından kendi adıma konuşayım ama genel olarak ta gördüğüm bu. Peygamberlerin Allah’a imanı, güveni tam. Bu nedenle peygamber duaları ile dua etmeye çalışıyorum. Benim kul olarak eksiklerim var, bu eksiklikle dua ediyorum. Ama Esmâül Hüsnâ ile, peygamber duaları ile dua edersem daha makbul olacağına inanıyorum. Duanın mucizevi bir etkisi var. Dua da başlı başına bir mucize. Allah’la konuşuyoruz. Siz dua edin, ben icabet edeyim diyor Allah. Allah’a her yöneldiğimizde konuşabiliyoruz. Bu inanılmaz bir şey aslında.”

35 yaşında, 13 yıldır görevde, İlahiyat ön lisans ve başka bölüm ön lisans, mezunu, evli, kadın bir din görevlisi

“Peygamber dualarını okumayı çok seviyorum. Arapçalarını okuyorum. Bu duaların etkisinin çok büyük olduğunu düşünüyorum. Kuşatıcı, kapsamlı olduğunu düşünüyorum. Hem Allah’ın kelâmı hem peygamber sözü. Böyle düşünüp te

okuyunca çok iyi hissettiriyor. Edinmemiz gereken tutumları Peygamberlerle onların duaları ile eşleştiriyorum. Sabrı Eyüp peygamberle, dirayeti affetmeyi Yusuf peygamberle, liderliği Süleyman peygamberle, merhameti Hz. Muhammet'le ve duaları ile eşleşiyor zihnimde.”

39 yaşında, evli, lisans mezunu, kadın:

“Özellikle Kur'an'daki dualara, peygamber dualarına yönlendirmemin bir sebebi de Kur'an'da varmış bu dua, peygamberler böyle dua etmiş diye daha bir inanç duyuyorlar. Allahü teala bize öğretmiş diyorum. Bakın Allah peygamberine öğretmiş. Bize de böyle dua edelim diye böylelikle yol göstermiş. Dua ederken bile en güzel yönelişlerden örnekler vermiş. Allah öğrettiğine göre en doğru olan yol bu olmalı. Bu duaları yapma konusunda daha istekli oluyorlar. Seviyorlar, daha hoşlarına gidiyor. Esmail hüsna ile duayı da tavsiye ediyorum. Yine sayıya takılmayın diyorum.

Sıkıntılarımız sorunlarımız için başka dualar, hocalar aramaya gerek yok diyorum. Kur'an'la peygamberlerle bize Allah yol göstermiş. Dilimiz döndüğünce yaptığımız her duaya da icabet edeceğini söylüyor. Hocalara, büyücülere meyledilmemesi konusunda da uyarıyorum, bunlar da soruluyor. İyilik için, bozdurmak için gidilir mi diye soruyorlar. Bu kapıyı tamamen kapayın diyorum. Şeytanın kapısı bu. Biz gönülden dua edip Allah'a güvenelim diyorum.”

3.10.3. Kur'an'daki Peygamber Dualarını Okurken Hissedilen Duygular

Çalışmamızda görüşme yaptığımız din görevlilerine Kur'an'daki peygamber dualarını okurken neler hissettikleri soruldu. Peygamber dualarının kendilerine hissettirdiği duygular, duygusal değişimlerine de yön vereceği için bu soruya verilen cevaplar bu çalışma için oldukça önemlidir.

Din görevlilerinin peygamber dualarını okurken hissedilen duygulara verdiği cevaplar ve yüzde değerleri Tablo 15'de verilmiştir.

Tablo 15: Peygamber Dualarını Okurken Hissedilen Duygular

Peygamber Dualarını Okurken Hissedilen Duygular	N	%
Rahatlıyorum, içim ferahlıyor	8	23
En doğru duayı yaptığıma inanıyorum, duamın kabul olacağına güveniyorum	5	14
Peygamber duaları ile hayırlı sonuca ulaşacağıma inanıyorum	5	14
Allah'a yakın hissediyorum, Allah'ın yardımı ile sıkıntımın geçeceğine inanıyorum	9	26
Peygamberlere yakın hissediyorum, onlar gibi zorluğu aşacağıma inanıyorum	4	11
Kendimi daha güçlü hissediyorum	4	11
Toplam	35	100

Tablo 15'den Allah'a yaklaşma ve rahatlama hislerinin öne çıktığı görülmektedir.

22 yaşında, ön lisans mezunu, hafız, bekar kadın din görevlisi şunları paylaştı:

“Ailemiz içinde miras olayları yaşanıyor. Annem ve kardeşleri arasında sıkıntılar oluyor. Çok ailede oluyor bu sorun. Kıskançlık, küslük, zarar verme neler yaşanıyor aileler içinde bu nedenle. Yusuf as kıssası ve duaları bana iyi geliyor bu sorunlarda. Aile içinden en yakınlarından, kardeşlerinden birçok zarar ve kötülük görüyor. Onlara kin gütmüyor, intikam duygusu yaşamıyor. Başına gelen olumsuzluklardan dolayı hayata karşı olumsuz bir tavır geliştirmiyor. İnsanlara küsmüyor. Zindan da bile yine insanlara güzeli doğruyu anlatmaya çalışıyor. Bunları düşünerek Yusuf peygamberin dualarını okuduğumda içim rahatlıyor. Dayılarım, kuzenlerimle ilişkiyi sürdürmeye çalışıyorum. Sade miras değil aslında. Ailemizle, akrabalarımızla birçok sorun yaşıyoruz. Yusuf peygamber gibi doğruluktan ve iyilikten ayrılmazsam sonunda kazananlardan olurum inşallah diyorum.”

30 yaşındaki hafız, ön lisans mezunu, kadın din görevlisi şunları söyledi:

“Sıkıldığımda, daraldığımda, yüküm ağırlaştığında İnşirah suresi okurum, Eyüp as. in, Yunus as. in duasını yaparım en çok. İçim ferahlar, gönlüm genişler. Rabbimle ayetlerle, peygamber duaları ile dertleşmek iyi gelir. Allah'a halimi

peygamber duaları ile arz ederim. Allah'a çok yakın hissederim. Sonra bismillah der huzurla işlerime dönerim.”

Dini tecrübeler esnasında kişi ile Tanrı arasında ruhsal bir bağ kurulmaktadır. İnsanın kendini mutlu hissetmesini sağlayan da bu bağdır. Bu bağ kişinin öz saygısını besleyen, içsel huzurunu artırıcı fonksiyona sahiptir (Kayıklık, 2015: 297).

39 yaşında, başka lisans ve ilahiyat lisans, evli, kadın din görevlisi şunları paylaştı:

“İsra suresindeki peygamber duası. Çok okurum. Misyonumu hatırlatır. Aslında sadece görev olarak değil müslümanca duruşu hatırlatır. Bu duayı okudukça dosdoğru ol der her zaman içimden bir ses. Hiçbir şey için, hiçbir yerde doğruluktan vaz geçme der. (28 Şubat sürecini yaşadık biz hocam, biliyorsun dünyevi çok şeyden vazgeçtik o zaman.) Peygamberimizin bu duayı yapmış olması beni çok etkiler. “El emin” olan bile bu duayla Allah'a sığınmış. Kendimize, nefsimize biz nasıl güvenelim. Doğruluk bilincimi canlı tutmaya çalışırım bu duayla. Dilim söylemese de bazen kalbimden geçer, aklımdan geçer. Çok şükür derim böyle zamanlarda mutlu oluyorum, beni yalnız bırakmıyor Rabbim diyorum. Ben yeter ki doğru olmaya çalışayım. Ayet bilmek, Kur'an'dan dualar bilmek önemli. Bilmek derken yalnız metin değil, mealini bilmek, üzerinde düşünmüş olmak önemli. Bin insanın nasihati etkilemez, bir ayet doğrultur bizi. Bu nedenle ayetler, Kur'an'daki ayet olan peygamber duaları çok önemli.”

44 yaşında, lisans mezunu, bekar, kadın din görevlisi en çok okuduğu peygamber dualarını ve kendisine hissettirdiklerini şöyle anlattı:

“Şuayb peygamberin duası ile “Hasbünallah ve ni'mel vekil” (Allah bize yeter o ne güzel vekildir) derim evden çıkarken. Peygamberimizin evden çıkarken okuduğu duayı da mutlaka okurum. Her işime Allah vekil ve kafidir derim. İçim genişler. Sanki koca bir deniz olur. Sonra günlük sıkıntılar, stresler denize düşen damla gibi olur. Güler yüzlüyümdür her zaman. Ben de üzülürüm, dertlerim sıkıntılarım oluyor elbette. Ama dertlere gark olmam. Allah'la dertleşirim, Allah'la konuşurum. Kur'an okurum. İnşirah suresi okumak da çok rahatlatır.

Daha da erken öğreneydim diyorum bu duaları. Biz öğrenciyken anlamı üzerinde çok durulmazdı. Kur'an'ı öğreten, duaları ezberleten hocalarımızdan, büyüklerimizden Allah Razi olsun. O zaman peygamber duasını hiç bilmeseydik,

duymasaydık, bugün anlamı üzerine düşünüyor konuşuyor olmayacaktık. Dualar bizi değiştiriyor, güzelleştiriyor. Anlamı bilinince çok daha güzel ama bilmeden okununca bile gönle huzur, ferahlık veriyor. Allah'a yakınlaştırıyor. Anlamını bilmesen de Allah'ın kelamını okuduğunu biliyorsun.”

Peygamber dualarını okuma şekli Allah'la dertleşme, konuşma, halini ve sıkıntısını ona anlatma şeklindedir. Allah'ın her işine yeteceğini ifade eden ve Allah'ın kudretini hatırlatan duaları yapıyor olması kendisini sorunlar karşısında güçlü hissetmesine yardımcı olmaktadır. Allah'ı her durumuna vekil kılması, görüşmecimizin her durumunu Allah'ın bildiğine olan şüphesiz inancını ve Allah'a güvendiğini göstermektedir.

Dua eden bireye göre Allah her şeye gücü yeten, her şeyi yapabilecek dolayısıyla insanın her ihtiyacını da karşılayabilecek bir varlıktır. İnsan istek ve ihtiyaçlarının, taleplerinin kabul edileceği ümit ve beklentisi içerisinde Allah'a güven besler (Peker, 2000: 120-121). Bu güven sorunlar karşısındaki dayanıklılığını, direnme gücünü arttıracaktır.

Hayatlarında din ve dine ait değerler önemli yer tutan, Tanrı ile vasıtasız, içten bir diyalog kurabilen, Tanrı ile ruhsal ilişkisini sürdürebilen kişilerin yaşam memnuniyetinin yüksek olduğu görülmektedir. Çünkü böyle dindar kişiler hayatlarında meydana gelen tüm değişikliklerin Tanrının iradesine bağlı gerçekleştiğini düşünmektedirler (Kayıklık, 2015: 299).

41 yaşında, ön lisans mezunu, bekar, kadın bir din görevlisi peygamberimizin günlük okuduğu duaları okumanın kendisine hissettirdiklerini şöyle anlattı:

“Dualar bizim Allah'ı hatırlamamızı sağlıyor. Kulluğumuzu hatırlatıyor. Çok hızlı yaşıyoruz. Bir telaş, bitmeyen işler, koşuşturma. Evden çıkarken, eve girerken, araca binerken okunacak peygamberimizin dualarını mutlaka okuyorum. Bu duaları talebelerime de öğretiyorum. Anlamları üzerinde duruyorum. Allah'a sığınma ve güvenme konusunda eksikiz diye düşünüyorum. Tedbirler, çalışma zaten olmalı. Allah da bunu emrediyor. Çalışmamız ve tedbirlerimiz olsa da sonuç Allah'tan. Biz üzerimize düşeni yaptıysak sonuç ne olursa olsun hayırdır. Dua bize bunu hatırlatır. Mutlaka okuyorum Peygamberimizin günlük okuduğu duaları. Bu duaları okuduğumda güvende ve huzurlu hissediyorum. Olumsuz bir şey yaşasam da elimden

geleni yaptım, duamı da ettim, Allah'a sığındım diyorum. Demek ki bu başıma geleni bir sebepten yaşamam gerekiyormuş diye düşünüyorum.”

3.11. SORUNLARLA BAŞA ÇIKMADA PEYGAMBER DUALARININ OLUMLU KATKISI

Din görevlilerimizle yaptığımız görüşmeler sonucunda en çok karşılaştıkları sorunları dört başlık altında topladık. Bunlar; ailevi sorunlar, ekonomik sorunlar, sosyal ilişkilerde karşılaşılan sorunlar ve kişisel sorunlardır. Bu sorunlarla başa çıkmak için peygamber dualarının sunduğu olumlu katkıları ayrı ayrı başlıklar altında ele aldık.

Yapılan araştırmalara göre strese neden olan farklı durumlar üç grupta değerlendirilmektedir. Güçlü stres faktörlerinin birçoğu aniden ortaya çıkan veya bizim onları önceden tahmin edemediğimiz sebeplerden kaynaklanır. Stresin kaynaklarını üç başlık altında almak mümkündür: Birincisi travmatik olaylar; deprem, sel, savaş, yangın, ağır hastalıklar vs. ikincisi önemli hayat olayları; evlenme, boşanma, ölüm, hapis cezaları ve diğerleri. Üçüncüsü, günlük sıkıntılar; tartışma, sınavlar, bazı görevleri zamanda yetiştirememe, zaman kısıtlılığı vs. (Hökelekli, 2008: 213).

Türkiye’de en üst düzeyde stres yaratan önemli hayat olaylarından çocuğun ölümü, eşin ölümü, eş tarafından aldatılma, anne veya babanın ölümü ve hapse mahkûm olma gibi durumlar ön sırada gelmektedir (Cüceloğlu, 1991: 323).

39 yaşında, lisans mezunu, evli, kadın din görevlisi kendilerine birçok sorundan dolayı gelen kişiler olduğunu belirtti. Kendileri ile sorunlarını paylaşan insanların çözüm önerisi de beklediklerini ifade ederek şunları söyledi:

“Yetişkinlerde en çok ruh sıkıntısı, iç sıkıntısı, huzursuzluk hali var. Çocuğumu eğitemiyorum, yol gösteremiyorum, çocuğum çok asi bu konuda ne yapabilirim diye soranlar çok oluyor. Eşler arası sorunlar çok. Hastalık sıkıntıları ile danışanlar var. Çocuğu olmayan hanımlar. Takıntı vesvese, titizlik hastaları da çok arttı. Maddi sıkıntısı olanlar soruyor “Ne okuyalım borcumuz var diyorlar.” Zenginlik için, rızık genişliği için dua isteyenler oluyor. Bizim de kendimizi çok yönlü geliştirmemiz gerekiyor aslında. Kur’an’da sünnette tüm sıkıntıların çözümü var. Dinimizi güzelce yaşarsak sorunlarımız daha az olacak, daha mutlu yaşayacağız

inşallah. Yardımcı olamıyorsak bu bizim şahsi eksikliğimiz. İnsanlar bize dertlerini anlattıklarına danıştıklarına göre inançlarından bir çare arıyorlar. Bize güvenip derdini açan, sorunu paylaşıp yardım isteyen insanlara karşı sorumluluğumuz büyük.” Görüşmeci “Allah yardımcımız olsun işimizi kolaylaştırsın” diyerek Rabbiyessir ... (Allah’ım işimi kolaylaştır, zorlaştırma, hayırla tamamla) duasını okudu.

Din görevlisi çözümü inançlarında arayan insanların farklı nedenlerle en çok ta ruhsal sıkıntı ve bunalımla kendilerine danıştığını ifade etti. Dini yaşantının, Kuran ve sünnete uygun olarak yaşamının sorunlarımızı azaltacağını, bizi daha mutlu kılacağını paylaştı.

Din insanda güvenlik duygusu oluşturduğu için sıkıntılı zamanlarda dine sığınma, dindarlaşma insanın emniyet içinde olma duygusunu beslemektedir. Dinin başa çıkma sürecinin etkin bir parçası olması da bundan kaynaklanmaktadır (Kayıklık, 2015: 301).

Dindarlık düzeyinin artması ve dini değerlerin yükselmesi ile psikolojik açıdan ruh sağlığı arasında anlamlı ilişkiler vardır. Dindarlık ile yaşamdan memnuniyet, mutluluk ve pozitif duygulanım arasında olumlu anlamlı ilişkiler vardır (Kayıklık, 2015: 289).

56 yaşındaki, lisans mezunu, evli erkek din görevlisi sorunlarla başa çıkmada peygamber dualarının olumlu katkısı üzerine genel olarak bizimle şunları paylaştı:

“Kur’an’ın üslubu çok ilginç. Bir bakıyorsun Eyüp as. ı örnek veriyor. Her şeyi tükenmiş bitmiş. Bir bakıyorsun Süleyman as. ı örnek veriyor. Dünyanın en zengin insanı olmuş kişi. Bazen babadan örnek veriyor Yakup’tan, İbrahim’den; bazen çocuktan örnek veriyor Yusuf’tan, İsmail’den. Bu, şu demektir. Zengin de olabilirsin fakir de olabilirsin. Baba olursun, evlat olursun; genç olursun, ihtiyar olursun. Hasta da olabilirsin, sağlıklı da olabilirsin. İdareci de olabilirsin. Bazı peygamberler öldürülmüş, bazıları krallık yapmış. Bunlar önemli değil. Senin için önemli olan nedir? Allah’la bağı, irtibatını koparmayacaksın. Her durumda Allah’a gidecek yolu bulacaksın. Bu yolu dualarla arayacaksın. Yolu şaşırdıysan dualarla yola döneceksin. Yolda kalmaya çalışacaksın. Dualar ile yönümüz Allah’a doğru olursa yoldan çıkmayız. Fatih dualarında ne diyorsun, nasıl dua ediyorsun “ihdinessıratı müstektım” (Bizi dosdoğru yola yönelt)”

39 yaşında, evli, iki lisans okumuş kadın din görevlisi de peygamber dualarının sorunlarla başa çıkma konusunda sunacağı katkılarla ilgili şunları paylaştı:

“Her peygamberin duası ile öne çıkan başlıklar var aslında bunları ne kadar çok anlarsak, bu dualar hayatımızda o kadar çok yer bulur. Anlam kazanır.

Dualar belki fiziksel boyutlar da açıyor biz fark edemiyoruz. Örneğin Nemrut, İbrahim'i ateşe atınca İbrahim'i ateşte sananlar onun hangi fiziksel ortamı yaşadığını bilmiyorlardı. Ateş İbrahim'e serin ve selametli bir yer olmuştu. Bunu fark edebilmek için peygamberi anlayarak duasını yapmaya çalışmak, tam iman ve güven gerekiyor sanırım. Bu peygamber dualarının gücü ile belki de en sıkıntılı gibi görünen zamanlarımızda nice güzellikleri yaşayacak imkanlara da sahibiz.”

3.11.1. Ailevi Sorunlarla Başa Çıkmada Kur'an'daki Peygamber Dualarının Olumlu Katkısı

Görüşme yaptığımız din görevlilerinin tamamı en çok karşılaştıkları sorunun ailevi problemler olduğunu ifade ettiler. Özellikle bayan din görevlilerimiz eşler arasındaki sorunlarına çözüm bulmak için kendisine danışan, yardım isteyen, sorununu paylaşan birçok hanımın olduğunu söylediler. Din görevlilerimizin çoğu ailevi sorunlarla başa çıkmada özellikle somut örneklerle ihtiyaç olduğunu ifade ettiler. Peygamber kıssalarının ve dualarının da bu konuda örneklik sunduğunu ve yardımcıları olduğunu belirttiler.

44 yaşında, 17 yıldır görev yapan lisans mezunu bir kadın din görevlisi şunları söyledi.

“Hz. Yunus'un duasını çok okurum. Her gün okuduğum dualardan. Anne olarak, eş olarak, evlat olarak, komşu olarak vs...kendi sorumluluklarımızı bilip yerine getireceğiz. Ama haddimizi, sınırlarımızı da bilecek ve durmamız gereken yerde duracağız. Bu yüzden ne kadar çok sorun yaşanıyor. Özellikle aile içi ilişkilerde. Sonra “Ama ben iyi olsun diye yaptım” diyoruz. Yunus Peygamber de kendince iyi olsun diye yapmıştı. “Yıllardır bu kavmin içindeyim. Anlattıklarımın kulak veren yok. Başka yere gideyim, başka insanlara faydalı olayım diye düşünmüştü.” Ancak ona görevi verenin rızasını ve iznini almamıştı. Kendi sorumluluk alanının dışına çıkmıştı. Önce Allah'a karşı bilmeden haddimi aşmaktan Allah'a sığınırım. Sonra tüm muhatap olduğum insanlara karşı. Yunus peygamber, başına gelen sıkıntıda

kendi yanlışını, hatasını fark etti. “Ben nefsim zulumettim” dedi. Biz de düşünmeliyiz yaşadığımız sorunlarda iyi niyetle bile olsa yaptığımız yanlışlar neler. Bunu düşünürsek yanlış düzelir, sıkıntı, sorun halledilir inşallah. İnşallah bu dualarla terbiye edersek kendimizi, sorunları daha az yaşarız.

İyi niyetle de olsa sınır ve sorumluluk ihlali dengeyi bozar. Dengeleri koruyarak yaşamaya çalışmalıyız. Ama bozulduysa ne yapacağız? Yunus peygamber gibi dengenin bozulmasında benim etkim ne diye düşünmeliyiz. Varsa kusurlarımızla yüzleşmeliyiz. Kusurlu olduğumuz kişilere karşı da bunu itiraf etmeliyiz. Yunus peygamberin duası aile içi ilişkilerde saygı, sorumluluklar ve sınırlar konusunda bana ölçü verir. Aslında tüm ilişkiler konusunda bir mizandır. Bu ölçüyü unutmamak adına çokça okurum. Ders ve sohbetlerimde anlatırım.”

Hız Yunus’un duasından ve dua sürecindeki tutumundan kendisi için ilkeler ve davranış modeli ürettiğini görmekteyiz. Ailesi ve çevresi ile yaşayabileceği muhtemel sorunları, ilişkilerdeki sınır ve sorumluluk bilinci ile önleyebileceğini, aşabileceğini düşünmektedir. Hata ile yüzleşebilme, hatayı itiraf edebilme gibi ilkelere de yine Yunus peygamberin duası ile ulaşmıştır.

40 yaşında, ön lisans mezunu, erkek bir din görevlisi tevekkül eksikliğinin birçok sorun gibi aile ilişkilerinde de soruna neden olduğunu ifade ederek şunları söyledi:

“En mütevekkil insanlar peygamberlerdir. Bu dualar da bize tevekkülü öğretiyor. Tevekkül eksikliğimiz bizi mutsuz ediyor. Aile içinde çok sorunlar var. Her şey istediğimiz gibi olsun istiyoruz. Zahmet zorluk olmasın, nimet her zaman bol olsun istiyoruz. Hani hayrı isteyecektik. Unutuyoruz. İşte peygamber duaları bize bu tevekkülü öğretiyor. İbrahim, ailesini çöle bırakırken Allah’a tevekkül ederek dua etmiş. Çöle bırakıyor hiçbir şey yok. Hacer Annemizde de aynı tevekkülü görüyoruz. İsmail peygamber kurban mevzuunda nasıl Allah’a tevekkül içinde. Ne muhteşem bir aile bu İbrahim ailesi. Allah’ın emri ise herkes her haline razı. İbrahim as. da her zaman ailesi için dua eden bir baba. Bu duaları anlatıyoruz vaazlarda, sohbetlerde. İnşallah biz peygamberleri ve ailelerini örnek alırız. Biz de toplumda iyi örnek oluruz.”

Sorunların çözümü için elinden gelenin en iyisini yaparak kaygı ve umutsuzluktan uzak kalacak şekilde tevekkül etmek, her insanın zor anlarının

olabileceği ve sıkıntılar yaşayabileceği bilincine varmak kişiye, sorunların neden olduğu stresle başa çıkma ve olgunlaşma sürecini desteklemektedir (Aytan, 2012: 66).

39 yaşında, evli, yüksek lisans mezunu, kadın din görevlisi Kur'an'daki peygamber dualarını gençlerin ibadet duyarlılığı ile ilişkilendirerek şunları söyledi:

“Ailelerden çocukları ile ilgili çokça şikayet duyuyoruz. Örneğin çocuklarımız namaz kılmıyor diyorlar. İbadetlerini yapmıyor diyorlar. Hz. İbrahim'in duası bize güzel bir örnek ve nasihattir. Rabbicalni mukimessalate... diye başlar duasına. Beni namazı ikame edenlerden kıl diyor önce. Sonrasında nesli, evlatları için de namaz konusunda dua ediyor. Önce kendimizi olumlu anlamda değiştirmeye, dönüştürmeye çalışmalıyız. Biz güzel örnek, rol model miyiz diye düşünmeliyiz.”

Hz. İbrahim'in duasını, aktif problem çözmeye dayalı dini başa çıkma yöntemi için örnek vermektedir. Hz. İbrahim'in duasında yer alan Allah'a sığınmakla beraber vurgu yaptığı sorumluluk kısmı önemlidir. Rol modellik gibi bir sorumluluğumuz olduğunu hatırlatan bu dua ile çözüm için dini bir başa çıkma şekli önermektedir. Bu tutumu aktif dini teslimiyet şeklindeki dini başa çıkma etkinliklerinde görmekteyiz. Allah'a teslim olarak kontrolü aktif şekilde Allah'a vermekle beraber sorumluluk üstlenmektir (Aytan, 2012: 50). İş birlikçi dini başa çıkma tutumudur.

“5 yaşındaki öğrencinin velisi, öğretici arkadaşımızla görüşmeye geliyor. “Siz eve çalışma kağıtları yolluyorsunuz ama ben çalıştıramıyorum. Kur'an okumayı bilmiyorum, kurstaki öğretim yeterli olur mu öğrenmesi için?” diyor. Bu velimiz öğretmen. Eğitim öğretimin içinde olan bir velimiz bile böyle davranabiliyorsa ailelerin din öğretimine yaklaşımını varın siz düşünün. Bilmemesini eleştirmiyorum. Yanlış anlaşılmasın. Ama beş yaşında çocuğunun öğrenebileceğine inandığı Kur'an'ı kendisi çok daha kolay öğrenebilir. Kurs imkanları, İnternet imkanları çok artık. Bahanemiz yok. Önemsemek, öncelemek gerek. Çocuklarımız, gençlerimiz dini konuların önemini, uygulamasını, kimi örnek alarak öğrenecek. Hayatında nasıl sürekli kılacak. Ailelere çok sorumluluk düşüyor. Bizim de bu konuda hem aile hem çocuk ve genç eğitimlerini birlikte sürdürmemiz gerekmemekte.”

Aynı görüşmeci aşağıdaki örneği de bizimle paylaşarak sözlerine şöyle devam etti:

“Hocamızın Cuma namazı dışında cemaatte görmediği bir baba hocamıza gelerek şöyle diyebiliyor “bizim oğlan bir aydır kursa geliyor hala namaza alışmadı”. Hocamızdan Allah razı olsun. Sabırla cevap veriyor “Birbirimize yardımcı olalım diyor. Kursta da namaz konusuna daha ehemmiyet vereyim. Camiye birlikte gelin ben sizin imamınız olayım. Ama unutmayın siz onun her zaman imamısınız, size bakıyor, sizi örnek alıyor” demiş.

Hz. İbrahim’in duasını öğrenmeliyiz, öğretmeliyiz, yaşamalıyız. Çocuklarımızın İsmail olmasını istiyoruz ama biz İbrahim olabiliyor muyuz?

Televizyon karşısında otururken, çocuğuna ders çalış diyen aileler; telefon elinden düşmezken çocuğuna telefonun, tabletin zararlarını anlatan ebeveynler, (örnekler çoğaltılabilir) İbrahim peygamberin duasını gerçekten bilseler bu tavırlarını değiştirirler diye düşünüyorum.”

İbrahim peygamberin dualarından ebeveyn olarak alınması gereken örneklige dikkat çekmektedir. Hayır ve iyilik konusunda rol model bir baba görmekteyiz. Kabe inşasında çocuk yaştaki oğlunu da yanına alarak ona sorumluluk veren, oğluna güvenini gösteren bir baba görmekteyiz. Yine oğlu ile birlikte dua ve ibadet etmesi bize güzel örneklikler teşkil etmektedir. Bu dua ve davranışları çocuklarımızla yaşadığımız sorunları aşma konusunda bize yardımcı olacaktır.

34 yaşında, 11 yıldır görev yapan, hafız, evli, ön lisans mezunu kadın din görevlisi ailevi sorunlarla başa çıkmada peygamber dualarının olumlu katkısına dair bize şunları anlattı:

“İki tane öğrencim vardı. Aileleri ile sorunları vardı ikisinin de. Birinin eşi ile problemleri vardı. Diğersinin daha çok kayınvalidesi ile problemi vardı. Köyde anlatılan arkadan duyuluyor, küçük yer diyorlardı. Benimle paylaşıyorlardı. Görev yaptığımız yere göre değişiyor öğrencilerinizle ilişkimiz. Köylerde daha yakın, daha samimi oluyor. Merkezde biraz daha resmi. Mahallesine göre bile değişiyor. İnşirah suresini tavsiye ettim. Salavat çekin bol bol diye söyledim. Namaza başlamalarının kendilerine çok iyi geleceğini, huzurlarının artacağını anlattım. “Sabır ve namaz ile Allah’tan yardım isteyin” (Bakara 2/153) ayetini herkese söylerim. Kendim de secdede dua etmeyi çok severim. Namazlarının arkasından, secdede dua edin dedim. Hz. Yunus’un, Hz. Eyüp’ün dualarını verdim.” Çok güzel dönüşler alıyordum. Birisi içtiği depresyon haplarının dozunun düştüğünü söylediğinde çok mutlu oldum.

Diğeri artık eşiyle eskisi gibi çok tartışmadığını söylüyordu.

Namaz kılmak, bu dualarla meşgul olmak insanı rahatlatıyor. İnsana huzur veriyor. İnsanlar, iç huzursuzluğundan sinirli, öfkeli çoğu zaman. Aile içinde de böyle. İki taraftan birinin sakinleşmesi bile sorunların aşılmasında çok etkili. Sürekli öfke ve kızgınlık arada uçurum açıyor. Ya küslük oluyor konuşulmuyor. Ya kimse kimseyi dinlemeden bağırıp çağırılıyor. Huzura, sakinliğe ihtiyacımız var. “Kalpler ancak Allah’ı anmakla mutmain olur, huzur bulur” (Rad 13/27-28) diyor ayette.”

Gerçekten de dinin ve inanç ritüellerinin kriz anlarında yatıştırıcı bir rol üstelendiği ve bu yüzden kriz alanlarında insanların dine yöneldiklerini gösteren çalışmalar olduğu gibi; ayrıca dinin korku ve stres durumlarında bir güvenlik üssü olarak fonksiyon gördüğünü gösteren birçok araştırma da bulunmaktadır (Karaca, 2007: 179).

Bireysel ya da toplu yapılan ibadet ve dualar özellikle gelişmesi muhtemel depresif semptomlara karşı koruyucu olabilmektedir (Kayıklık, 2015: 302).

Yapılan araştırmalar depresyon yaşayanların, depresyonun meydana getirdiği olumsuz sonuçların üstesinden gelmede dini başa çıkma yöntemlerine sıkça başvurduğunu göstermektedir. Olumlu dini başa çıkma yöntemlerinin depresyonun azalmasına katkı sağladığını gösteren araştırmalar vardır (Ayten, 2012: 82).

Görüşmecimizin tavsiye ettiği dua, ibadet, sabır ile Allah’a yönelme gibi olumlu dini başa çıkma şekilleri öğrencisine yardımcı olmuştur. Psikolojik açıdan önemli bir dışavurum ve rahatlama sağlayan dua, ruh ve beden sağlığını etkilediği düşünülen önemli dini unsurlardandır (Horozcu, 2015: 178).

48 yaşında, evli, ön lisans mezunu, kadın din görevlisi ailevi sorunlarla başa çıkmada peygamber dualarından nasıl destek sunduğunu şöyle anlattı:

“Eşim aldatıyor diyerek geliyor hanımlar. Hocam çevir gel duası var mı? Diyorum ki sen mi onu gönderdin, o mu gitti? Kendi gittiyse giden gelmez diyorum. Sen gönderdiysen çevir gel duası yok. Sen evrileceksin, çevrileceksin diyorum. Ben niye göndereyim diyor? Zamanında eşe evliliğe sahip çıkılmıyor. Kendine bakmıyor, üstüne başına bakmıyor, güler yüz tatlı dil herkese var eşe dır dır. Erkek evinden dışarı çıkınca çiçek açıyorsa, şenleniyorsa hanım bir düşünecek. Dua destektir, kuvvettir. Dualar gönlümüzü güzelleştirir, evimizi güzelleştirir. Hanemize huzur verir. Dualar ibadetler mü'minlerin evlerinde eksik olmamalı. Hz. İbrahim'in

dualarını, İnşirah, Duha surelerini, Allah'ın güzel isimlerini bol bol okumalı hanımlar. Yemek yaparken bunları okuyun diyorum. Yiyenlere huzur olsun, şifa olsun. Namazlarınızı bırakmayın diyorum. Hanelerimizde Kur'an okunmazsa viraneye döner diyorum. Amaaaa bir de sorumluluk kısmı var. Çalışmadan tevekkül etmek olmaz. Yalnız dua ile dönüşüm istiyorlar. Olmaz diyorum. Peygamberler dua etmişler. Bu duaları gayret ederken etmişler. Eş olarak, anne olarak ne yapıyorum ne yapmalıyım diye düşünün diyorum. Hacer annemizi anlatıyorum. Allah rızası için gösterdiği sabrı anlatıyorum. Hadislerle İslam Kitabından, fetvalar kitabından dersler yapıyorum. Peygamber dualarını sabır yönüyle anlatıyorum, teslimiyet yönüyle anlatıyorum. Nasıl çalışmışlar, gayretlerini ve tevekküllerini anlatıyorum. Bunları birlikte uygulayan hanım kardeşlerden olumlu dönüşler geliyor çok şükür. Bir haneye bile iyilik katkımız olursa ne mutlu bize.”

Sorunlarıyla kendisine danışan kişilere manevi destek arama ile birlikte iş birlikçi dini başa çıkma yöntemlerini birlikte sunduğunu görmekteyiz. Duanın ve ibadetlerin manevi güç ve desteğini kuşanarak üzerimize düşen sorumluluğu da yerine getirmenin gerekliliğini vurgulamaktadır.

Görüşmecinin çözüm için danışanların taleplerinden daha çok pasif dini başa çıkma yönelimleri içinde oldukları anlaşılmaktadır.

İnsanlar çevrelerindeki diğer insanlarla sorun yaşadıkları zaman, ilişkiyi tıkanıklıktan kurtaracak gerçekçi bir seçim yapmaya yönelmelidirler. Bu nedenle, bu bireylerin seçim kuramını öğrenmeleri gerekir. Genellikle bireyler başka biriyle ilgili bir sorun yaşadığında kendi davranışlarını denetim altına alıp değiştirmek yerine, karşısındakinin davranışlarını denetim altına alarak değiştirmek istedikleri için, iletişimde bir şeylerin yanlış gitmesine neden olurlar. Oysa seçim kuramına göre; birey, ancak kendi davranışlarını denetleyebilecek bir donanıma sahiptir (Özmen, 2006: 176).

Aile içinde dinin canlı bir şekilde yaşanması, eşlerin Tanrıya inanmaları, yaşadıkları sorunların çözümü için birlikte dua ederek Tanrı'dan yardım istemeleri, dini pratikleri paylaşmaları evlilikte mutluluğu arttıran temel faktörler arasında yer almaktadır (Kayıklık, 2015: 203).

3.11.2. Ekonomik Sorunlarla Başa Çıkmada Kur'an'daki Peygamber Dualarının Olumlu Katkısı

31 yaşında, İHL mezunu, evli kadın din görevlisi, yaşadığı sıkıntılı süreci

“Maddi açıdan çok sıkıntılı bir dönem yaşadık. İşsizlik, üzerine borçlar. Çocukların ihtiyaçları var, ev masrafları var. Çok bunalmıştık. İmtihan diyordum. Gececek diyordum. Allah'tan yardım istiyordum. Bir de boşanma süreci başladı o darlık zamanında. Talak suresi 2-3 ayetlerle, Süleyman peygamberin duasıyla, “Ya Rezzak” (Ey rızık verici), “Ya Fettah” (Ey kapılar açan) isimleriyle çokça dua ettim. Umudumu hiç kaybetmedim. Çocuklar görmesin diye geceleri ağlaya ağlaya Yunus peygamberin duasını, Eyüp peygamberin duasını okudum. İmanım olmasa, dualar olmasa o dönemde üzüntümden aklımı kaçırdırdım herhalde hocam. Fahri olarak çalışıyordum. Kadrolu göreve atandım. Çok şükür maddi zorluklarımız geçti, feraha çıktık. Evliliğimiz de devam ediyor.”

Görüşmecii maddi sıkıntılar için dua ederek Allah'a sığınması ile fahri görevden kadrolu göreve geçme mücadelesini bir arada verdiğini görmekteyiz. Bu tutumu aktif dini teslimiyet şeklindeki dini başa çıkma etkinliklerinde görmekteyiz. Allah'a teslim olarak kontrolü aktif şekilde Allah'a vermekle beraber sorumluluk üstlenmektir (Ayten, 2012: 50). İş birlikçi dini başa çıkma tutumudur.

Görüşmecimiz yaptığı peygamber duaları ile umudunu canlı tutmuştur. Peygamber dualarının örnekliliği sonuca dair iyi yorumlara vesile olmuş, hayırlı sonuçlara ulaşacağı konusunda görüşmecimizi rahatlatmıştır. Din, dua ve ibadetlerle, karamsarlığa ve umutsuzluğa engel olarak kişinin zorlu olaylar karşısında kontrolü sağlama sürecine yardımcı olmaktadır (Ayten, 2012: 62).

41 yaşında, ön lisans mezunu, evli erkek din görevlisi Süleyman peygamberin duasına maddi imkanlarla imtihan olunması ile ilişkilendirerek şunları söyledi:

“Ben Süleyman peygamberin duasını çokça hatırlıyorum. Vaazlarımda da okuyorum, anlatıyorum. Maddi sorun yalnızca maddiyat eksikliği olmuyor. Mal, zenginlik De imtihan. Süleyman peygamber Allah'tan kendinden sonra kimseye nasip olmayacak nimetler, zenginlikler bahşetmesini istiyor. O kadar büyük zenginlikler ve meziyetler veriliyor ki kendisine ancak bir peygamber taşıyabilir. Sahip olduğu her şeyi Allah'ın bahşettiğini unutmadan kul peygamber, hükümdar peygamber olabiliyor. Süleyman peygamber insanların karşısına çıktığında da şöyle diyor. “Ey

insanlar bana kuş dili öğretildi. Ve bolca nasip verildi.” Ben zengin oldum demiyor. Ben öğrendim demiyor. Şımarıyor, kibirlenmiyor, büyüklenmiyor. Ters olarak Karun örneği verilir Kur’an’da. Karun’un hazinesinin anahtarlarını bir topluluk taşıyor der Kur’an’da. Öyle zengindi. Ama malı kendisini şımarttı. Dua ederken malı, makamı, şöhreti isterken bunları unutmamalıyız. Bunlara sahip olduğumuzda da unutmamalıyız.”

Görüşmecimiz Süleyman peygamberin duasını zenginlikle imtihan yönünden değerlendirmiştir. Olaylara dini içerikli atıflarda bulunma anlam arama, sonuçları kontrol altına alma ve öz saygı ihtiyaçlarına cevap vermektedir (Kayıklık, 2015: 303).

Konumuz bağlamında değerlendirdiğimizde zenginlik ve mal sahibi olmanın sebep olabileceği sorunlar var mıdır? Bu duanın o sorunların yaşanmamasına ya da aşılmasına dair bize sunduğu ipuçları nelerdir?

Hz. Süleyman’ın dua örneğinde bir insanın talep edebileceği en zirve hükümlerlik, zenginlik talebini görmekteyiz. Dünya malı ve zenginlik sebebi ile haddi aşan ve bu sebeple helak olan Firavunların örneklerinin verildiği Kur’an’da, Süleyman peygamberin duası ve bu duanın ayetle bize bildirilmesi ayrıca önem arz etmektedir.

Hz. Süleyman’ın duasının yer aldığı Sad suresinin 1-10. ayetlerinde sahip oldukları güç nedeni ile gurura kapılan, hak ile mücadele için ordular kurarak güçlerini birleştiren, sahip oldukları gücü kötülük üzere kullanan kavim ve yöneticiler anlatılmaktadır. 10. ayette de Allah, göklerin ve yerlerin asıl hükümlerliğini hatırlatmıştır. Ellerindeki zenginlik ve gücün, kendilerini zulme götürdüğü, yeryüzünde bozgunculuğa ve fesada hizmet ettiği insanların ve toplumların yaşadıkları elim hezimetleri ve helakleri tarihten birçok örnekle de bize göstermektedir.

Süleyman peygamberin duasının ardından da Sad suresi (40-50) ayetlerde de örnek hayatlarıyla, yaptıkları güzel işlerle hayırla anılan peygamberler anılarak hatırlanmıştır.

Hz. Süleyman bir hükümdardır. Yeryüzünde zulüm ve kötülük üzere çalışanların, güçlerini birleştirenlerin karşısında doğru inanç ve iyilikle birlikte maddi güçle de durulması gerektiğini bilmektedir. Bu duası ile bize de bunu

göstermektedir.

Mülk ve hükümlanlık isterken kullandığı “bahşet” ifadesi de kendi kulluk makamının farkında olduğunu göstermektedir. (Sad 38/10) ayetine de atıfla adeta şöyle demektedir “Yerlerin ve göklerin hükümlanlığı senindir. Tüm mülk senindir, tek Malik sensin. Mülkünden bize ikram ettiklerin, senin ne kadar bahşedici ve lütufkar olduğunu göstermektedir. Bana da mülk ve hükümlanlık bahşet”

Bu ifadeler, kişinin sahip olacağı zenginlik ya da güçle kibire, gurura kapılmasının önüne geçecek bir bilinç oluşmasına yardımcıdır. Kibirten ve gururdan arınmış güç, gerek kişi için gerekse çevresindekiler için zulme dönüşmeyecektir.

Hız. Süleyman’ın duası ile her türlü dünyevi zenginliğin insan hayatında nasıl anlam bulması gerektiği gösterilmiştir. Maddi varlığı ve gücü doğru anlamlandırmayan insanların yaşayacağı ve yaşatacağı sorunların çözümü var olan yanlış anlamı yeniden gözden geçirerek doğru şekillendirmektir. Bu sorunlarla başa çıkma yönelimleri içinde hayatta dönüşüm elde etmek amacı ile yapılan dini başa çıkma etkinlikleri içinde değerlendirilebilir. Hayatına kattığı yeni anlamla yaşamına yeniden yön vermede dini yardımcı görerek bir istikamet belirlemektir. Radikal bir değişim için dine yönelmedir (Ayten, 2012: 52).

Hız. Süleyman’ın duası öncesi ve sonrasındaki ayetlerle birlikte okunduğunda doğru bir güç ahlakının nasıl şekillenebileceğini göstermektedir. Bunları ana hatları ifade edersek;

- Sahip olunan gücün asıl kaynağının farkında olmak. Güce ve zenginliğe emanet bilinci ile bakabilmek.
- Gücün kaybedilebilir olduğunu unutmamak. En nihayetinde kendi faniliğimizin farkında olmak.
- Güç elimizdeyken onunla güzel işler (hayırlı ameller) yeşertmeye çalışmak. Gücü, paylaşarak çoğaltmak.
- Elimizde olan güç ve zenginliği nasıl kullandığımızın hesabını vereceğimizi unutmamak.

Güç ahlakımızın doğru şekillenmesini sağlayacaktır.

Dua ayetlerinde dünya hayatı ihmal edilmez; ancak dünyalık isteklerin Allah için olması gerektiği vurgulanır. Örneğin konu ile ilgili dua tavsiyelerinde ve peygamberlerin çocuk talepleri dile getirilen ayetlerde; Allah’ın dinini dert ve dava

edinmesi için çocuk istendiği görülmektedir. Hz. Zekeriyâ, kendinden sonra akrabalarının peygamberlik mirasına sahip çıkmayacaklarını anlayınca, bu görevi üstlenecek, dinde önder olacak bir evlat istemiştir.

Ayetlerin ışığında şunu söyleyebiliriz ki maddi güç ve dünyevi zenginliklere sahip olmak bir sorun teşkil etmemektedir. Sorun, sahip olunan zenginlik ve gücün doğru kullanılmamasıdır. Sorun, zenginliği ve makamı ile var olduğunu sanan insanın, bunu kaybetme korkusu ile gücünü zulme dönüştürmesidir. Zenginliğinin, varlığının önüne geçmesi ile benliğini saran kibir ve gururdur.

Hz. Süleyman'ın duası ve dua üzerinden yaptığımız çıkarımlar, günümüzde dünyevi zenginlik ve makamların amaç haline geldiği düşünülürse evrensel ve durumsal anlam açısından dini başa çıkma konusu ile de ilişkilendirilebilir. Evrensel anlam hayattaki genel anlama işaret eder. Evrensel hedefler insanların hayatta en çok önem verdikleri ve gerçekleştirmeyi hedefledikleri ideallere ve durumlara işaret eder. Durumsal anlam ise yaşanan olaylara yapılan nedensel yüklemelerin kişinin evrensel anlam sistemine ne kadar muhalif olduğunu ve olayla başa çıkmada neler yapabileceğinin temel kararlarını içeren değerlendirmedir (Ayten, 2012: 58).

3.11.3. Sosyal ilişkilerdeki Sorunlarla Başa Çıkmada Kur'an'daki Peygamber Dualarının Olumlu Katkısı

28 yaşında, 5 yıldır görev yapan, evli, lisans mezunu bir kadın din görevlisi şunları söyledi.

“Taif dönüşü peygamberimizin yaptığı dua çok ayrıcalıklı benim için. Diğer insanlardan kaynaklı sıkıntılarım olduğunda çok iyi gelir bu duayı hatırlamak. Taifte kendisine nice sıkıntılar yaşatan insanlar için, nesilleri için hidayet duası etme erdem ve yüceliğini gösteriyor. Küçük olaylar karşısında kırılabiliriz, gönül koyuyoruz. Peygamberimiz Mekke'de hem kendisinin hem Müslümanların yaşadığı sıkıntılara çözüm aramak için Taif'teki akrabalarının yanına gidiyor. Ancak umutla gittiği akrabaları tarafından reddediliyor, kovuluyor. “Halimi bir tek sana arz ederim” diyor peygamberimiz. “Bana karşı bir gazabın yoksa yaşadığım mihnetler bir yana Allah'ım” diyor. Rahmetinden uzak kalmaktan, gazabına uğramaktan korkarım, rızanı dilerim; Allah'ım Taiflilere iman nasip et diyor. Çok duygulanırım. Belki yakın akrabalarımla yaşadığım sıkıntılardan dolayı bu dua bana ayrıca

anlamli geliyor. Bu duayi ve peygamberimizin tutumunu düşünerek ilişki küslük, kızınlık, ilişki kesme boyutlarına taşıyorum. Müslümanca ve insanca bana düşeni yaptığımı hissediyorum. Doğru davranışı yaptığımı hissediyor ve Rabbimin bu davranışından razı olacağını ümit ediyorum. Peygamberim öyle yapmış diye sabırla onların da iyiliği için dua ediyorum. Bu başlarda bana zor geliyordu. Çok ilginç ki onlar için dua ettiğimde onlara kızgınlığım da gidiyor. Öfkem gidiyor. Kızdığım insanların iyiliğini isteyebilmek aslında en çok bana iyi geliyor. Akrabaları ile yakınları ile sorun yaşayanlara mutlaka anlatırım peygamberimizin Taif yolculuğunu, yaşadıklarını ve duasını.”

Dini ve manevi başa çıkma tarzı kişinin hem iç huzurunu artırıcı hem de ona sıkıntı ile mücadelede ilave bir güç sağlayıcıdır. Dini başa çıkma yöntemi öfke ve kızgınlığın kontrol edilmesinde önemli bir yere sahiptir. Ruhsal çöküntüye karşı da koruyucu etki yapabilmektedir (Hökelekli, 2013: 73).

Görüşmecinin yaptığı peygamber duası, hayatta dönüşüm elde etmek için yapılan dini başa çıkma etkinliği şeklinde kabul edilebilir. Bu başa çıkma şeklinde dini bağışlama, öfke, incinme, barışa zarar veren korkudan kurtulmaya yardımcı olarak dine yönelme vardır (Ayten, 2012: 52).

39 yaşında, ön lisans ilahiyat ve ön lisans çocuk gelişimi mezunu, evli, kadın din görevlisi 4-6 yaş grubu öğreticisi olarak yaşadığı sosyal ilişki sorununu ve bu sorunu aşmada kendisine yardımcı olan peygamber duasını şöyle anlattı.

“Peygamber hayatları ve kıssalar bizim için çok kıymetli. Çocuklara anlayabilecekleri somut örnekler anlatmış oluyoruz. Bunun içinde duaları söylüyoruz ama ezberletmiyoruz. Ama hangi durumlarda ne dualar yapmışlar anlatıyoruz. Muharrem ayında peygamber köşeleri yaptık. Peygamber kıssalarını dualarını görselleştirmeye çalıştık. Maketler hazırladık. Bunları yanlış gören velilerimiz de var. “Kur’an harflerini boyama yapıyorsunuz, harfleri kuşa böceğe benzetiyorsunuz günah değil mi?” diye bana kızan velim oldu. Ailelerle ilgili sıkıntı yaşıyoruz. Çabucak Kur’an okusun, çok dua ezberlesin istiyorlar. Çocukları karşılaştırma çok. Evde rol model aile çok yok. Aileler de çocuklar da tv, internetle çok meşgul. İşimiz çok zor. Eğitim kolay iş değil diyoruz, tebliğ, irşat zora talip olmak diyoruz. Peygamberler nasıl zorluklarla anlatmış, öğretmiş diyoruz. Biz elimizden geleni yapalım başarı Allah’tan diyoruz. Şuayp peygamberin duası ile dua ediyoruz.

“Yapılmasını istemediğim şeyleri yapmak bana yakışmaz. Gücüm yettiği sürece ıslah etmeye devam edeceğim. Başarım ancak Allah’ın yardımı ile. Allah’a dayandım. Allah’a güvendim” diyen Şuayp peygamberin duası ile motive oluyoruz. Elimizin erdiği, gücümüzün yettiğince çalışacağız inşallah.”

Görüşme yaptığımız din görevlisi peygamber dualarını ve kıssalarını öğrencilerin yaşamlarına yön vermek için yardımcı bir araç olarak kullanmaktadır. Kendisi içi de motive edici, güdüleyici bir güç olarak peygamber dualarını okuduğunu görmekteyiz.

Din görevlisinin de söylediği gibi çocuklara öğretmek istenileni somutlaştırarak, yaşama indirgeyerek örneklendirmek, anlamlandırabilmek çocuğun bilişsel gelişim süreci içinde oldukça önemlidir. Kişinin dine ve tanrı düşüncesine ilişkin geliştirdiği algı, bilinç, tasavvur gibi kavramlar da bilişsel gelişim içerisinde ele alınan konular arasındadır (Çayır, 2013: 33).

Çocuklarda 3 yaşına kadar bilinçli bir dini tutum ve davranış görülmez. Bu yaşlardan itibaren kendilerinden ve anne babalarından daha üstün bir gücün olduğunu yavaş yavaş hissetmeye başlarlar. Dil yeteneğinin gelişmesiyle birlikte, mahiyetlerini tam olarak algılayamasalar da aile ve çevreden Allah, peygamber, melek, cennet, cehennem gibi bazı dini kavramları öğrenmeye başlarlar. 5-6 yaşlarında Tanrı ve dini konularla ilgili sorular sormaya başlayan çocuklarda henüz soyut düşünce tam olarak gelişmediğinden, antropomorfist bir Tanrı anlayışı hakimdir ve Tanrı insana benzetilerek anlaşılmaya çalışılır (Köse ve Ayten, 2012: 114-115).

Ayrıca Long Elkind’in çocukların dua kavramları üzerine yapmış olduğu çalışmalarda ortaya çıkan sonuçlara göre; çocukların dini düşünme biçimleri daha somut ve ben merkezli değişim sürecinden daha soyut ve sosyal merkezli bir gelişimsel sürece doğru geçiş göstermektedir. Çocuklara verilen dini eğitim de buna göre şekillenmektedir (Paloutzian ve Park, 2013: 249).

35 yaşında, ön lisans mezunu, hafız, kadın bir din görevlisi sosyal ilişkilerdeki iletişim sorunu aşmasında Musa peygamberin duasının katkısını bizimle paylaştı:

“Musa peygamberin Rabbişrahli, sadri...duasının çok faydasını gördüm. Kursta kaldığımız için çok sosyal değildim. Yapı olarak da biraz sıkıldım. Toplum

önünde konuşurken, birine çok iyi bildiğim bir şeyi anlatırken bile çok zorlanırdım. Hz. Musa'nın bu duasını öğrenmek benim için çok önemli oldu. Bir peygamber bile anlatma konusunda zorlanabiliyor, anlaşılma noktasında endişe yaşayabiliyormuş. Bunu kendine engel görmemiş, aşmak için yardım dilemiş, dua istemiş sonunda Firavun'la bile konuşma cesaretini kazanmış. Bana da bu duanın öğrettikleri, verdiği cesaret çok iyi geldi. Bu duayı çok okuyordum. Şimdi de her sabah ders öncesi, sohbetler öncesi mutlaka okurum. Konuşan ben değilim, konuşuran Allah duygusu da yaşıyor.”

27 yaşında, İHL mezunu, evli, kadın din görevlisi yaşadığı sorunu ve peygamber duasına sığınışını şöyle anlattı:

“Hz. Nuh'un (Kamer 54/10) daki duası ile çok dua ettiğim zamanlar oldu. “Ben artık yenildim, mağlup oldum, sen intikamımı al” diyor. Bu duaya sığınıp Allah'a havale ettiğim insanlar oldu. Komşum vardı üst katımda. Yapmadığı fenalık yoktu. Gürültü, silkelene, toz pislik atma, kapıdan geçerken bile ayakkabılara vurur da geçirdi. Bunlar sürekli olduğunda dayanılmaz hale geliyor. İkimizin de kendi evi. Kiracı olsak çıkacağız yani o kadar bunalttı. Konuşmak mümkün değil. Artık erkekler arasında kavga olacak duruma gelmişti. Hani duyuyoruz ya haberlerde Allah korusun. Ben sürekli bu duayı okuyordum. Allah'ın bizi o şerden kurtaracağına inanıyordum. Allah'ım kötülük fenalık olmadan hayırlısıyla bu duanın hürmetine kurtar der okurdum duamı. Eşim mahkemeye verelim dedi, en sonunda ne olacaksa olsun. Ben biraz daha sabredelim falan derken baktık taşındılar hocam. Hem de evden, mahalleden falan da değil, Kütahya'dan gittiler. Bu duanın hürmetine der şükrederim.”

Burada başa çıkma yöntemi olarak “pasif dini erteleme” tercih edilmiştir diyebiliriz. Pasif dini ertelemeye durumun kontrolü Allah'a havale edilir, pasif bir şekilde problemin çözümü Allah'tan beklenir (Ayten, 2012: 50).

Görüşmeci kendisine sıkıntı veren komşularının taşınmasını yaptığı peygamber duası ile ilişkilendirmektedir. Konuya duanın etkisini tam olarak bilmediğimiz gibi, komşularının taşınmasına neden olan diğer faktörleri de bilmediğimizi belirtmek gerekir.

52 yaşında, 11 yıldır görev yapan, evli, hafız, Ön Lisans mezunu, kadın din görevlisi sosyal ilişkilerde yaşadığı sorunlar ve bu sorunları aşmasında peygamber

dualarının katkısını bizlerle paylaştı.

“Peygamber dualarını biliyorum. Hepsini her zaman okuyamıyorum ama her zaman okuduğum dualar var. Örneğin Hz. Musa'nın duası. Hafız yetiştiriyorum. İşimiz zor. Musa as. in duası ile yardım diliyorum. İşimi kolaylaştır Allah'ım diyorum. Yalnız talebelerim değil aileleri ile de sürekli iyi anlaşmak zorundayız. Birbirimizi doğru anlamak zorundayız. Bazen ben mi anlatamıyorum, ben mi bu işi doğru yapamıyorum diye düşünecek durumlar yaşıyorum. Sonra yavaş yavaş bu duayı okuyorum. Allah'ım göğsüme genişlik ferahlık ver. Sözümü güzelleştir, anlatmak istediğimi doğru güzel şekilde anlatayım, işimi kolaylaştır diye dua ediyorum. Bu dua Hz. Musa'nın Firavun ile yaşadığı diyalogları, zorlanmalarını, sıkıntılarını hatırlatıyor. Kolay değil diyorum talip olduğun iş bak Musa as bile hissetmiş benzer duyguları ki bu duaları yapmış. Peygamberimiz de geliyor aklıma bu konuda. Onu da Allah teselli etmiş. “İnanmıyorlar diye kendini mi paralayacaksın, kahredeceksin” demiş ayette. Bu ayetler bize de teselli. Sonra diyorum senin yaşadığın sıkıntı ne ki? Sonra diyorum Allah ne demiş “her zorlukla birlikte bir kolaylık da vardır”. Hadi sen işine bak. Allah yar, Allah yardımcı diyorum.”

İrşat ve tebliğ görevini hakkıyla yerine getirebilme hedefi hem inançlarının gereği hem de gündelik ilişkilerini belirleyen işinin gereği olması hasebi ile görüşmeci için önemli bir yaşam amacıdır. Bu amacı gerçekleştirme noktasında kendini yetersiz gördüğünde peygamber dualarına yönelmesi öncelikle manevi destek arayışı ile teselli bulmaktadır. Teselli ve Allah'a yakınlık amaçlı dini başa çıkma etkinlikleri manevi bağlantı, manevi destek arayışını içermektedir. Allah'ın sevgisi ve ilgisi ile teselli ve rahatlama arayışı yaşanır (Ayten, 2012: 51).

İşi ile ilgili elinden geleni yapıp istediği, beklediği sonucu alamadığı durumda üzülen, kendisini zaman zaman başarısız ve mesleki yeterlilik noktasında eksik gördüğünü ifade eden din görevlisi bu konuda sorun yaşarken mü'minlerin yaptığı dualara, peygamberimize ve Allah'ın peygamberimizi teselli ettiği ayetlere atıfta bulundu. Bu ayetlerden bazıları şunlardır:

“Hani o gençler mağaraya sığınmışlardı da, "Ey Rabbimiz! Bize katından bir rahmet ver ve içinde bulunduğumuz şu durumda bize kurtuluş ve doğruluğa ulaşmayı kolaylaştır" demişlerdi.” (Kehf 110/10)

“İman etmiyorlar diye neredeyse kendini helâk edeceksin!” (Şuara 26/3)

“Andolsun, onların söyledikleri şeylerden dolayı göğsünün daraldığını biliyoruz.” (Hicr 15/97)

39 yaşında, evli, yüksek lisans mezunu, kadın din görevlisi peygamber dualarının gençlerle ilişki sorunlarımıza sunacağı katkılardan bahsetti.

“Gençlerle ciddi iletişim sorunlarımız var. Bu sorunumuzun derinleşmesine müsaade etmemeliyiz. Vaazlarımda Hz. Lokman’ın nasihatlerini anlatıyorum. Burada nasihatler önce bize. Tatlı dille yaklaşmak lazım evlatlarımıza, gençlerimize. Gençlerle sohbetlerimiz var. Orada anlaşılmamaktan şikayet ediyorlar. Büyüklerin onlarla sohbet etmediğini, sürekli emir verdiğini söylüyorlar. Allah, Kur’an’da peygamberimizin yumuşak üslubu, yumuşak davranışı sayesinde çevresinde insanların onu dinlediğini, dağılıp gitmediğini anlatır. (Sen onlara Allah’tan bir rahmet olarak yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı kalpli olsaydın, hiç şüphesiz etrafından dağılır giderlerdi. Onları affet, onların bağışlanmasını dile, iş hakkında onlara danış, karar verince de Allah’a güven, doğrusu Allah kendisine güvenenleri sever. (Ali İmran 3/159). Yine Allah Kur’an’da Hz. Lokman örneğini vermiş. Oğulcuğum diye başlıyor hitabına. (Lokman 31/16). Yine Hz. Nuh oğlunu gemiye çağırırken aynı güzel hitapla “ey oğulcuğum” diye seslenmiştir. (Hud 11/42). Samimi, sevgi dolu bir ifade. Bunları öğrenerek gençlerle çocuklarla iletişim kurarsak kulaklarına değil, gönüllerine seslenmiş oluruz. Gençlerimize sevgimizi ifade etmeliyiz. Disiplin ve saygıyı sevgisiz kazanamayız. Samimiyetimizi göstermeliyiz. Peygamberimizin etrafında ona gönülden iman eden gençler vardı. Onu can-ı gönülden seviyorlardı. Yoluna baş koymuşlardı. Bu doğru iletişimin anahtarları peygamber hayatlarında, peygamber dualarında. Bunları okuyup anlamaya çalışmalı, hayatımıza geçirmeliyiz.”

Sosyal ilişkilerimizde sorunlarla başa çıkabilmek için ihtiyacımız olan en değerli destek hiç şüphesiz çevremizdeki güzel insanlar olacaktır. Burada peygamberlerin salihler arasında olma dualarının ehemmiyeti karşımıza çıkmaktadır.

Kişinin yaşadığı sorunlar karşısında çevresindeki arkadaş ve yakınlarından yardım, destek ve dua istemesi, din görevlileri ile konuşması, manevi bir gücün bir parçası olduğunu hissetmesi, düşünmesi dini başa çıkmada dini yakınlaşma boyutlarını içermektedir (Aytan, 2012: 31).

Salih kişiler arasında olmak niçin önemlidir? Salih kişilerin özellikleri nelerdir? Salih kişiler arasında olmamızın sorunlarla başa çıkmada bize katkıları nelerdir? Sorularına yanıt aramaya çalışacağız.

Kuantum fiziği alanında yapılan son keşifler, varlığın en küçük parçacığa indirgenemediğini, daha çok parçacığa benzeyen enerji alanları ile kaplı bir bütün olduğunu söylemektedir. Her varlık, birbiri ile irtibatlı haldedir. Maneviyat alanında da dinler ve manevi akımlar, insanların bir özden geldiğini ve birbirine bağlı olduğu mesajına vurgu yapmaktadır. (Manisalığıl ve Sayar, 2016: 59)

Birbirimize ve tüm varoluşa böylesine bağlıyken, en kuvvetli bağ ve etkileşim şüphesiz en yakınımızdakilerle olacaktır. Davranışlarında iyiliği gözeten, salih ameller ortaya koymaya çalışan insanlar, öncelikle kendilerinden başlayarak, yakın çevreleri ve tüm insanlar için iyilik üretmiş olurlar.

“Selamı aranızda yayın” hadisi buna en güzel örneklerdendir. Küçük gibi gözükse ancak bireyi ve toplumu barış ve esenlik sahasında dönüştüren müthiş bir eylemdir selam.

Selam iletişimdir. Selam ile kişi önce kendi varlığını, sonra selam verdiği kişinin varlığını kabul eder. Ben senin farkındayım, benden sana hiçbir zarar gelmez mesajını birine vermek veya almak kişiler arası güvenin oluşmasına, olumsuz zanların ortadan kalkmasına, paylaşımına açık bir ortamın oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Bu da kişiler arası iletişimsizliğe dayalı yaşanabilecek sorunların birçoğunun ortaya çıkmadan önüne geçmektedir.

Bir selamın, bir tebessümün, küçük bir yardımın etkisi ile olumlu davranış üreten, gün içinde birçok insanın da bundan olumlu etkilenişini ve mutlu oluşunu anlatan video ve kısa filmler izlemekteyiz.

Salih insanların da bir arada ürettikleri güzel davranışlar daha büyük etkilere neden olacaktır. Birey olarak insanların kendilerini olumsuz duygu ve davranışlardan korumaları kolay olacaktır.

Kur'an Kurslarında kalan ya da kursa gelip giden öğrenciler, kurstaki din görevlisi ve kurs arkadaşları ile geçirdikleri zamanın kendilerine olumlu katkılarını çeşitli örneklerle dile getirmektedirler.

Bir Kuran kursu öğreticisi, yaşı ilerlediği için öğrenmekte güçlük çeken, ama

her koşulda gelmeye devam eden bir teyze için biraz üzülmetedir. Bir gün talebe teyze, öğreticiye şunları söyler “*Kızım Allah senden, kursu açanlardan bin kere razı olsun. Benim sabahları yapacak işim yok, yalnızım sabah programlarını izler üzüntülere karardım. Dünyanın çivisi çıkmış, iyi insan, iyilik kalmamış sanırdım. Herkesten kötülük gelecek, herkes kötülük yapacak diye düşünür olmuştum. Şimdi sabahları kursa geliyorum; sen varsın, kurs arkadaşlarım var; iyilik ölmemiş, iyi insanlar varmış diyorum. Baş ağrılarım bile geçti.*”

Teyzemizin sorunları ile mücadelesine yardımcı olan dini başa çıkma şekli dinsel örgüt desteği olarak kabul edilebilir. Aynı dini duygu ve düşünceyi paylaşan insanların ve din adamlarının yardımı, desteği ve sevgisi yoluyla güvence temin etmek ve huzur aramayı ifade eden dini baş etme biçimidir (Cirhinlioğlu, 2014: 125).

Salihlerle, iyi insanlarla bir arada olmanın bir hayata katkısına, kendisi ile ve diğer insanlarla ilgili yaşadığı sorunlara çözüm oluşuna bir örnek olarak teyzemizin paylaşımını ve duasını paylaştık.

Sosyal ilişkiler başlığı altında peygamberlerin sürekli olumsuz davranış içinde olan toplum için hak edileni istemesi, zalimlerin helak edilmeleri talebi dualarına da değindik. Bu dualar bir yönüyle toplumun dikkatli olmasını isteme çabasıdır. Toplumun ıslahı için elinden geleni yapan peygamberler, insanların büyük kesiminin ifsada ve zulme devam etmesini engelleyemediklerinde bu duaları yapmışlardır. Bu dualar toplumun geldiği tehlikeli sınırın bir göstergesidir.

İnsanın yaşadığı toplumdaki olumsuz durumu Allah’a arz etmesi, yanlışları yapanların kendilerine dikkat etmesi uyarısını da içermektedir. Bu ciddi bir durumun oluştuğunu göstermektedir. Bu duaları yapan peygamberlerin Rabbi ile dertleşmesinden sonra sabırla görevini yapmaya devam etmesi de dikkat çekicidir. Dertleşerek rahatlama yaşıyor ve o rahatlığın araladığı kapı ile yine görevine dönüyor.

Nuh peygamberin ısrarla inanmayanlar için yapacakları bitmiş olsa da o, inananlar için elinden geleni yapmaya devam ediyor. Toplumda yaşanan kötülüklerin olumsuz etkileri topluma elbet yansiyacaktır. Nuh peygamberin duası ve yaptıkları böylesi durumlarda kötülüklerden ve yanlışlardan uzak kalmaya çalışanların nasıl davranması gerektiğine dair bir çözüm ortaya koymuştur. Olumsuz koşullardan en az etkilenmek için birlik olmak, inanç ve davranış birliği oluşturmak, kolektif davranış

üretmek gerektiğini bize göstermektedir.

Mü'minler inanç gemisinde, sırat-ı müstakim rotasında birlikte yol aldıkları sürece, hiçbir tufan onları yok edemeyecektir. Mü'minlerin tufan sonrası yaptığına inandığımız ve gelenekselleştirdiğimiz aşure aşı da bize bu mesajı vermektedir.

İnsanların ellerinde az miktarda bulunan erzaklar kendilerini doyurmaya, hayatta kalmalarını sağlamaya bile yetmeyecek kadardı. Ancak, ortak bir emekle erzaklarını birleştirdiklerinde, yapılan aş herkese yetti.

Hız. Nuh duası ve akabinde kıssası, toplumsal sorunları aşmamızda da önemli mesajlar içermektedir.

Bize, "Bir toplum hangi tufana maruz kalırsa kalsın, hangi tufandan çıkarsa çıksın inançla ve birlik ruhuyla tüm sorunları aşabilir." demektedir. Gemisini kurtaran kaptandır bencilliği ile değil, aynı inanç gemisinin yolcusu olduğumuz farkındalığı ve sorumluluğu ile hareket etmemiz gerektiğini hatırlatır.

Hız. Nuh'un dualarında ve davranışlarında ilişki merkezli ve toplulukçu başa çıkma tarzları öne çıkmaktadır. Bu başa çıkma tarzları özellikle 200'li yıllardan sonra gündeme gelmiştir. Bu çerçevede başa çıkma süreçlerinde tek kişinin çabasının ötesinde grup dinamizmini hesaba katan bir başa çıkma tarzından söz edilmektedir. İlişki merkezli ve toplulukçu başa çıkma tarzında empati, başkasından gelebilecek yardım ve sosyal destek üzerine yoğunlaşmıştır (Aytan, 2012: 18).

Hız. İbrahim'in aşağıdaki duasına da bura da değinmeyi uygun gördük.

"Rabbim! Burayı güvenli bir belde yap, bu beldede yaşayıp Allah'a ve Ahiret gününe inananlara da bereketli rızıklar lütfet." (Bakara 2/126)

Hız. İbrahim'in bu duasında insan varlığının devamı için gerekli iki temel ihtiyaca güvenlik ve rızka vurgu yapılmaktadır. Bunları yalnız kendisi ve ailesi için değil, o beldede yaşayacaklar için de istemektedir.

Hız. İbrahim'in bu duasında insan için en hayati olan unsurlar zikredilerek vurgulanmıştır. İnsan hayatında birçok şeye ihtiyaç duymaktadır. Ancak insan için asıl önemli olan ve varlığımız için esas olan iki unsur güvenlik ve beslenmedir. Temelde bu ihtiyaçlarını giderebilen birey ya da toplumlar diğer ihtiyaçlarını giderebilirler.

Bu dua, bireysel ve toplumsal anlamda güvenliğimizi etkileyecek tüm karar ve politikalarda dikkatli olmak adına bir farkındalık uyandırmaktadır. Güvenliğini sağlayamayan kişi ya da toplumlar aslında hiçbir şeye sahip değildir.

Beslenme de yine aynı şekilde yaşamın devamı için zorunludur. Tarım alanları yerine inşa edilen binalar ve fabrikalar yalnızca tarım alanlarımızı yok etmemektedir. Çeşitli hayvan ve bitki türlerinin yaşam alanlarını da yok etmektedir. Toprağı ve suyu kirletmektedir. Yok ettiğimiz su kaynakları ve toprak ile aslında kendi varlığımızı ve gelecek sağlıklı nesillerimizi yok ediyoruz.

Başta çıkma ile ilgili yaklaşımlar genelde bireyin geçmişte yaşadığı ya da şu anda yaşadığı problemlerle başa çıkmak üzerine yoğunlaşmıştır. Ancak günümüzde gelecek yönelimli aktif başa çıkma olarak isimlendirilen bir başa çıkma yaklaşımı mevcuttur. Bu yaklaşım, bir sorunun gelecekteki muhtemel sonuçlarının önüne geçilmesini hedeflemektedir. Bu başa çıkma ileriye yöneliktir ve koruyucudur (Ayten, 2012: 39).

Hız. İbrahim'in duası da bir konuda sorun yaşamadan önce asıl önemli olanın ne olduğunu hatırlamamızı ve ona uygun davranış üretmemizi sağlayan bir dua örneğidir. Bu yönüyle gelecek yönelimli aktif başa çıkmaya örnek teşkil etmektedir. Hız. İbrahim'in bu duası, bencillik ve duyarsızlıkla göz ardı ettiğimizde, telafisi zor problemlere dönüşecek iki temel unsura dikkatimizi çekmektedir.

Hız. İbrahim, yaşadığımız yerlerde bizimle beraber yaşayanları ve yaşayacakları da hatırlatarak, empati kurarak emanet bilincimizi uyandıran bir dua etmiştir. Emanet bilinci ile yaşamak kendimiz ve çevremiz adına birçok sorunun ortaya çıkmasını engellemektedir.

3.11.4. Kişisel Sorunlarla Başa Çıkmada Kur'an'daki Peygamber Dualarının Olumlu Katkısı

35 yaşında, Ön lisans mezunu, Hafız, Evli, kadın din görevlisi peygamber dualarının hayatına olumlu katkılarını bizimle şöyle paylaştı:

“11 yıl evladım olmadı. Zekeriya as. duasını çok okurdum. Yaşlanmış bir peygamber, hiç evladı olmamış. Ama Allah'a sitemi yok. Niye çocuğum olmadı diye isyan etmiyor. Evlat isteğini ihtiyarlamasına rağmen duasında dile getiriyor.

Gönlünün dinmeyen arzusunu Allah'la paylaşmak bu. Çok iyi anlıyorum. İnsanlarla paylaştığınızda iyi niyetle bile olsa aynı şeyleri söyleyip duruyorlar. İlaçlar, doktorlar tavsiye ediyorlar. Bir noktadan sonra tüm sebeplerin ötesinde sizi duyan ve dinleyen biriyle konuşmak istiyorsunuz. Bu konuşma merhem gibi oluyor. Allah'ın verdiğinde de vermediğinde de bir hayır vardır diyorsunuz. Rahatlıyorsunuz, üzüntünüz azalıyor.

Hz. İbrahim'in hayırlı evlat hayırlı nesil dualarını da okurdum. Hala çok okurum bu duaları. Salih ve hayırlı olmazsa evlat bile nimetten külfete dönüşebilir. Allah her nimetin hayırlısını versin.”

Çocuğunun olmayışı gibi büyük bir duygusal ve psikolojik zorluk durumunu Zekeriya peygamberin durumu ile özdeşleştirerek ve yaptığı dua ile teselli bularak hafifletmeye çalışmaktadır. Burada Allah'a teslimiyet yönündeki başa çıkma ile hayra yorma tutumunu görmekteyiz. Hayra yorma çokça baş vurulan dini başa çıkma yöntemlerindedir. Kişinin karşılaştığı zor durum karşısında aktif çabası çözüm vermediğinde ya da çözüm için çaresiz kaldığı durumlarda hayra yorma tutumu gösterdiği gözlemlenmektedir. Kişi böyle durumlarda başına geleni Allah'ın imtihanı olarak görür, sabrın sonu selamettir der, yaşadığında bir hayır olduğuna inanarak sorunun yaşattığı olumsuz duyguları hafifletmeye çalışır (Ayten, 2012: 30).

52 yaşında, hafız, ön lisans mezunu, kadın din görevlisi Hz. Yusuf'un duasındaki kişisel sorumluluk vurgusunu bizimle paylaştı.

“Hz. Yusuf'un duası çok samimi. Allah'a nasıl içten sığınyor. Kendini olduğu gibi ifade ediyor. Sen yardım etmezsen ben tuzaklarına düşerim diyor. Biz de öğrencilerimizle okuyoruz bu duaları her zaman. Talebelerim gayretle çalışıyorlar. Sabır gösteriyorlar. Her türlü hataya karşı en büyük mücadele kendimizle. Bu mücadeleyi verirken Yusuf peygamberin duası çok dikkat çekici. Beni tuzaklarına düşürüyorlar, düşürecekler demiyor bakın. “Allah'im elimden tutmazsan, yardım etmezsen tuzaklarına düşebilirim” diyor duasında “Ben tuzağa düşerim” diyor. Sorumluluk kimde onu gösteriyor. Biz hep kabahati başkalarına atıyoruz. Zamane tuzakları diyoruz, insanlar diyoruz, internet diyoruz vs. buluyoruz suçlayacak şeyler. Her zamanda vardır bizi etkileyecek, cazip gelecek hataya çekecek şeyler. Ama Yusuf gibi olmak lazım. O da gençti, o da insandı. Bu örnek dualar Kur'an'da boşuna verilmemiş. Okuyup anlamaya çalışmalıyız. Okuyup kalbimize yerleştirmeliyiz.

Hataya kaymaya başlayınca kalbimiz, dilimiz bu dualarla Allah'a tutunur. Bize kim olduğumuzu hatırlatır.”

Burada din görevlisi öğrencilerine Hz. Yusuf'un duası ile Allah'la iş birliğine yönelen bir dini başa çıkma tutumu öğretmeye çalışıyor. İş birliğine yönelerek dini baş etme sürecinde Tanrı ve birey aktif rol almaktadır. Bu baş etme biçiminde bireyler hem ulaşabildikleri tüm aktif problem çözme araçlarını kullanırlar hem de mücadelede Tanrı'nın duygusal desteğini ve yol göstericiliğini ararlar (Cirhinlioğlu, 2014: 118).

Görüşmeci peygamber duası ile aynı zamanda yaşadığı olay, karşılaştığı sorun ne olursa olsun ölçüsünü inancından alan bir tercih, inanç temelleri üzerine inşa edilecek bir duruş öğretiyor. Bu, içsel dini yönelime sahip kişilerin tutumudur. İçsel olarak dine güdülenmiş kişiler için dini inançları yaşam deneyimlerine anlam vermekte; yaşamdaki deneyimleri için temel olarak işlev görmekte ve kendisi için bizzat amaç olarak yaşamaktadır (Cirhinlioğlu, 2014: 101).

39 yaşında, 5 yıldır görev yapan, evli, iki lisans okumuş bir kadın din görevlisi şunları paylaştı,

“Peygamberler dualarında misyon ve vizyonlarını yansıtıyorlar. Bunun yanında bir kulun Rabbine yönelişindeki tutumu adına en insani örnekligi de yansıtıyorlar. Bu insani yönlerini ve tutumlarını iyi kavramalıyız.

Yunus peygamber, Adem peygamber, Nuh peygamber hatalarını fark ediyor tövbe duaları ediyorlar. Bunlar peygamber örnekligi adına en beşeri yönü yansıtıyor. Hata yapabiliriz. Önemli olan hatamızı, yanlışımızı fark edebilmektir. Hatada ısrar etmemektir. İnsana yakışan ve olması gereken fark ettiği anda hatasını terk etmek ve doğru davranışa yönelmektir. Kendimize öz eleştiri yapabilmeyi öğretiyor peygamber duaları. Böylelikle kendimizle ilgili sorunları aşabiliyoruz. Kolay değil insanın kendini hatalı görebilmesi, hatalarını görmesi. Peygamberlerin bu konuda örneğinin ve dualarının bize verilmesi ne kadar büyük bir nimet.”

Din görevlisi, dini başa çıkma yöntemleri içinde af ve mağfiret dileme yönünden değerlendirmiştir. Peygamberlerin yaptığı dualarda af dileme tutumu yalnız sözlü bir bağışlanma talebi, özür dileme şeklinde değildir. Hatayı fark etme ile başlayan süreç, yanlıştan vazgeçme ve doğru davranış üretme çabası ile sürdürülmektedir. Peygamberlerin duaları ile istiğfar duasını yapan kişi için tövbe,

pasif bir bağışlanma talebinin ötesinde aktif bir çözüm sürecine dönüşmektedir.

35 yaşında, evli, ön lisans mezunu, kadın din görevlisi şunları söyledi:

“Bir süre kursumuza gelen bir ablanın düşme sonucu vücudunda kırıklar oldu. Uzun süre yatması gerekti. Bu süreçte ziyaretine gittik. Ağrı ve sızuları bir yana sürekli yatıyor olmaktan şikayet ediyordu. Hz. Eyyüb’ün hastalık ve sıkıntılarından konuştuk. O’nun duasını anlattım. Sabrını örnek verdim. Yaşadıklarımızı Allah’la ilişkilendirirken önce Rab sıfatını, Rahmet sıfatını düşünmeliyiz. Rab eğitendir, terbiye edendir. Rahmet ise iyilik ve hayrı karşılıksız vermektir. Yaşadıklarımız hayrı ve iyiliği karşılıksız veren Rabbimizin bizi eğitme, terbiye etme hikmetlerini de içerir. Bunları düşünmeli, şikayet etmemeliyiz. Nice dermansız sıkıntılar var inşallah bu geçici bir rahatsızlık diye hamd ettik. Bu sohbetimizin ardından oğluna Kur’an’dan bazı kısa sureleri telefonuna indirtmiş. Bazen okuyarak, bazen dinleyerek tekrar edip ezberlemiş. Hz. Eyyüb’ün duası da tesellim oldu dedi. Yattığım bu zamanı hayra çevirmeye çalıştım diyordu. Kur’an’la meşgul olurken rahatsızlığını da çok düşünmediğini söyledi.”

Burada Hz. Eyüp’ün duası ve duruşunu örnek veren Kur’an kursu öğreticisi hasta öğrencisine dini başa çıkma yöntemi göstermiş. Yaşadığı durumu anlamı ve amacı olan bir durum olarak değerlendirmesine neden olmuştur. Hasta, yatakta geçirdiği sıkıntılı dönemi kendisi için yararlı işleri yapma ve öğrenim fırsatına çevirmiştir. Bu şekilde acı ve sıkıntılarına yoğunlaşmamış, sürekli şikayet ve yakınma ile meşgul olmadığı derin olumsuz duygular yaşamamıştır.

Din acı verici ve stresli durumları tahrip edici amaçsız ve anlamsız durumlar olarak görmek yerine, anlamı ve amacı olan durumlar olarak yorumlamamızı sağlar. Bu olumlu yorumlama acı verici olayların daha dayanılabilir olmasını sağlamaktadır (Cirhinlioğlu, 2014: 88).

25 yaşında, lisans mezunu, bekar, kadın din görevlisi bizimle şunları paylaştı.

“Fiili dua ile kavli duanın birlikte yapılması gerekiyor. Peygamber dualarını öğrendikçe bu dengeyi çok kuramadığımı gördüm. Bir konuda çok çalıştıysam çok dua etmediğimi fark ettim. Çok çaresiz kaldığımda içten dualar ediyordum. Bu benim büyük bir eksiğimmiş. Şimdi her şey için dua ediyorum.”

Burada kişinin kendine güvendiği ve kendini yeterli gördüğü durumlar karşısında dua etmediğini görmekteyiz. Bu durum benlik yönelimli dini baş etme

biçimi olarak değerlendirilebilir. Tanrının sorunları aşmak için kendine verdiği potansiyeli kullanma şeklindeki aktif başa çıkma yöntemidir. Yapılan araştırmalar bu yönelimin zorluk durumunu kontroldeki yeterlilik ve yaşamdaki stres oluşturuca faktörlerin kontrol edilebilirliği ile ilişkili olabileceğini göstermektedir (Cirhinlioğlu, 2014: 128). Aynı birey, zorluğu kontrol edemediği durumlarda işbirlikçi ya da yakararak dini baş etme yöntemlerine yönelebilmektedir.

Görüşmeci sözlerine devamında şunları paylaştı.

“Peygamberimizin eve girerken okuduğu dua mesela “Esselamü Aleyna ve ala ibadillahissalihin” Selam bizim üzerimize ve salih kulların üzerine olsun diye dua ederek giriyoruz evimize ya da evlere. Kısacık ama duygularımızı birden değiştiren bir dua. Selam kavramı çok güzel zaten. İnşirah dolu. Barış, esenlik, selamet, mutluluk gibi güzel anlamları kuşatan özel bir kavram. Peygamber duaları bu yüzden de önemli hocam. Kısa, öz dualar. Özel kavram ve kelimeler seçilerek yapılmış bu dualar. Bu kavramların içerik olarak özel olduğunu düşündüğüm gibi, enerji olarak ta özel olduğunu düşünüyorum. Anlamını bilmeden bile okusak ayetler bizi rahatlatıyor. Bana çok iyi gelen, iyileştiren bir yanı var Kur’an’daki duaların. Kuran, okunması, yüzüne bakılması bile sevap olan ilahi bir kitap. Bir adı Şafi (şifa veren), bir adı Furkan (iyi ile kötüyü, yanlış ile doğruyu ayıran). Dertlerime, sıkıntılara başka ne arıyayım. Kur’an var, peygamberler var çok şükür.”

39 yaşında, evli, lisans mezunu kadın din görevlisi on yıllık evlat özlemi esnasında Zekeriyya as.’ın duasını okuduğunu anlattı:

“Yıllarca evladım olmadı.10 yıl hocam. Benim imtihanımış. Zekeriyya as.ın duasını çok çok okudum. Üzülür, bunalır, daralırdım. İsyân etmemeye, imtihanı kaybetmemeye çalışırdım. Hz. Eyyüb as.ın duasını da çok okudum. İki evladım var şimdi çok şükür. Rabbena, rabbicalni dualarını her gün ders biterken okurum. Herkesi kattığı için bu dualar çok hoşuma gidiyor.”

48 yaşında, evli, ön lisans mezunu, kadın din görevlisi hayattan zevk alamama ve umutsuzluk hastalıklarından şikayet edenlerin çok olduğunu söyleyerek şunları ekledi:

“Hiçbir şeyden zevk almıyorum diyenler çok. Huzursuzluk şikayeti çok. Yaşamak istemiyorum, intihar bile geliyor aklıma diyen bir hanım kardeşim vardı. Üniversite mezunu, eğitilmiş, evli, güzel bir hayatı olan kardeşim bu. İnsanlarda ümit

azalıyor. Hep kötü şeyler göz önünde hocam. Kur'an okumayı bilmiyordu bu kardeşim. Türkçe yazdım Eyüp as. in duasını. Birlikte de okuduk. İnşirah Suresini de yazdım. Seher vakti kalk gün doğarken oku, gün içinde de oku dedim. İyi gelecek inşallah dedim. Yıl boyunca kursuma geldi. Kur'an okumayı da öğrendi. Çok şükür iyiyim diyor. Eyüp as. in duası ile başladı iyilik yolculuğu. Bize de dua ediyor. İyie iyiliğe dair ümit azalıyor. Müslüman ümitsiz olur mu diyorum. Duam kabul olmuyor diyor kimisi. Ben artık dua etmeyeceğim diyor. Yemek içmek bedeni doyuruyor. İstedğin kadar gez kardeşim, istediğin kadar şanın, şöhretin olsun gönlün huzura ermez. Hep bir şeyler eksik kalır. "Kalpler ancak Allah'ı anmakla mutmain olur." Kalp mutmain değilse yediğin, içtiğin, gezdiğin, şanın, şöhretin seni mutlu etmeye yetmez. Hamd yok, şükür yok, zikir yok, fikir yok. Peygamberlerin dualarına bakıyoruz, hamd var, şükür var, istiğfar var, niyaz var, zikir var, fikir var, çaba var, sabır var, gayret var var var. İnsanı insan yapacak her şey var. Çok okumalıyız ayetleri, peygamber dualarını. Ruhumuzun, kalbimizin bu dualara ihtiyacı var. Allah rızasını amaç edinmeye ihtiyacımız var. Her şeyimiz var ama hepsi fani şeyler. Fani şeyler ruhlarımızı beslemiyor, doyurmuyor."

Görüşmecinin anlattığı örnekte olduğu gibi duasının kabul olmadığını düşünen, dua etmekten vaz geçen kişilerle karşılaşabiliriz. Başa çıkma süreçlerinde her zaman Allah'ın hakkında hayırlısını dilediğini düşünen kişiler yoktur. Bazen bireyler başlarına gelen sıkıntılardan Tanrı'yı da sorumlu tutabilir veya içinde bulunduğu durumdan kendisini kurtarmadığı için Tanrı'yı suçlayabilir ve ümitsizliğe kapılıp terk edildiğini düşünebilir. Bu tutum olumsuz dini başa çıkma şeklinde ifade edilmektedir (Ayten ve Anık, 2014: 21).

Öğrenci hanımın Kur'an kursuna devam etmesi, din görevlisi ile görüşmesi, Kur'an okumayı öğrenip sürekli hale getirmesi, Eyüp peygamberin duası ile ve diğer dualarla tanışması ve okuması bireysel iyi oluşunu desteklemiştir. Manevi doyumlar yaşamasına ve Allah ile ilişkisinin, başa çıkma sürecinde dine yöneliminin değişmesine neden olmuştur.

Dini kurumlara, din görevlileri ile görüşmeye devam etmek, ritüel ibadetler bize benzer inançları paylaştığımız kişilerle ortak bir katılımında bulunduğumuz için yalnız olmadığımız hissi verir. Aidiyet duygusu yaşatır. Bunlar kişiye iyilik hali duyguları yaşatabilir (Cirhinlioğlu, 2014: 122).

Bireyin maddi varlığı yanında ruhsal varlığı, duyguları ve inançları da vardır. Bunları yok sayan bir insan huzuru ve sağlığı kaybetmiş demektir. Çünkü inanmak insana huzur vererek ruh ve beden sağlığını da kuvvetlendirmektedir. Aksi takdirde inanç olmadığı zaman bedensel ve sinirsel hastalıklar ortaya çıkmaya başlar. İnsan ancak yaşamı boyunca Allah'a inanarak O'na dayanıp güvenerek saadet, mutluluk ve huzur içinde yaşar (Yazıcı, 2003: 233).

Duasının kabul edilmediğini düşünerek inanç sorunları yaşayan, Allah ile ilişkisinde Allah'ın gücünü ya da sevgisini sorgulayıcı olumsuz bir tutum içine giren kişiler için Hz. Nuh' un duası önemli bir örnektir. Nuh peygamber oğlunun gemiye alınmasını talep etmiştir. Bu duası Allah tarafından kabul edilmemiştir. Bu duanın Kur'an'da örnek verilmesi duaların kabulü ve bizim sonrasındaki tutumumuzla ilgili gereken değerlendirmeyi yapabilmemiz açısından önemlidir. Hz. Nuh, kabul edilmeyen talebi karşısında iman ve inanç çatışması gibi bir psikolojik durum yaşamadan süreci yeniden analiz etmiştir. Sonunda da bilmediği şeyi istemekten Allah'a sığındığını ifade eden duasını yapmıştır (Hud 11/45-47).

54 yaşında, erkek, lisans mezunu, evli din görevlisi, yaşanan inanç probleminin, peygamber duaları vesilesi ile aşıldığı bir hatırasını şöyle anlattı:

“Bir arkadaşımın kızı vardı. Çok başarılıydı. Girdiği sınavlarda hep derece yapıyordu. Fen lisesine de dereceyle girmişti. Üniversite sınavında birinci değil ikinci tercihini kazandı. Allah'a küstü resmen. Namazı falan bıraktı birden. Ben bunu hak etmiyordum diyor, başka bir şey demiyordu. Allah'ın emeklerinin karşılığını vermediğini düşünüyordu. Allah'ın kendisini niçin cezalandırdığını anlamadığını söylüyordu. Zeki çocuk aslında ama takılmış, saplanmış bu düşünceye. Peygamber dualarından Şuayb peygamberin, Nuh peygamberin, Yunus peygamberin dualarının bulunduğu ayetlerin numaralarını verdim. Bu peygamberlerin kıssalarını da okumasını söyledim. Yıllarca çalışmışlar bu peygamberler de dedim. Neler yaşamışlar bakalım seninle dedim. Kaynak olarak Diyanet tefsirini önerdim. Sonra da seninle konuşalım bu kıssalar, dualarla ilgili dedim. İki hafta sonra geldi, konuştuk hocam. Ayetlerin dili, peygamberlerin duaları başka hocam. Oturmuş okumuş, düşünmüş ve pişman olmuş. Biz de sohbet ettik. Allah'a şükür. Biz onlara samimi yaklaşırsak, gençler samimi oluyor. Biz de başarı yalnızca dünyevi sonuç değil. Başarı düşüncemizi de tazelemeliyiz. Kızımız akıllı, zeki ve samimi olduğu için peygamber kıssaları, duaları bu kızımızın Allah'la ilişkisini düzeltti, imanını tazeledi

çok şükür.”

Dua sonrası talebi gerçekleşmeyen kişilerde iman çatışması yaşanabilir. Bu durum beraberinde inanç çatışmasına bağlı psikolojik sorunlar oluşturabilir (Hökelekli, 2010: 226). Öğrenci başlangıçta yaşadığı başarısızlığa karşı olumsuz dini başa çıkma tutumu göstermiştir. Olumsuz dini başa çıkma eğilimindeki bireyler karşılaştıkları sorunlarda Tanrının kendilerini terk ettiğine, ya da cezalandırdığına inanırlar. Böylesi durumlarda tanrıya kızar, tanrının bu olumsuz durum için niçin kendisini seçtiğini sorgularlar (Cirhinlioğlu, 2014: 93).

Yukarıdaki örnekte Şuayp peygamberin “*ben imkanlar dahilinde elimden geleni yaparım, başarım ancak Allah’tandır.*” duası inançlı bir kişinin süreçte elinden geleni yaptıysa sonuca tevekkül ve teslimiyetle yaklaşmasını sağlamaktadır. Sonuç ve başarı yalnızca bizim çalışmamız dahilinde değildir. Sonuçları etkileyen birçok faktör vardır. Sorumluluğunu yerine getiren, dua ile tevekkül eden kişi beklediği sonuca ulaşamadığında psikolojik çöküntü yaşamaz. İsteddiği başarıyı elde edemeyen kişinin üzülmesi elbette ki doğaldır. Ancak bu üzüntü Hz. Nuh’un, Hz. Şuayb’in dualarındaki bakışla soruna, imani bir çatışmaya dönmeden atlatılabilir.

Kişisel sorunlarla başa çıkmada bireyin kendisini tanıması, ihtiyaçlarını bilmesi çok önemlidir. Hz. Musa’nın peygamberlik görevinde yardımcı olarak kardeşi Harun’u istemesi bizim için güzel bir örnek teşkil etmektedir.

Allah, Musa (as) dan peygamber olarak Firavun’a tebliğde bulunmasını istiyor. Hz. Musa bu talep karşısında kendisini ve genel durumu analiz ettiğinde bir yardımcıya ihtiyacı olduğu sonucuna ulaşıyor. Hz. Musa’nın bu duayı yapması süreç ve olası sonuçlarla ilgili objektif bir değerlendirmeye ve öngörüye dayanmaktadır. Sürece bir yardımcısı olmadan girse meydana gelmesi olası tüm sorunlar, tedbir ve destekle engellenmiş ya da en aza inmiş olmaktadır. Burada Hz. Musa’nın kendisini tanıması ve değerlendirmesi çok önemlidir. Durumu tüm yönleriyle objektif şekilde değerlendirebilmiştir.

Yine Hz. Musa’nın yaşamına Allah’tan yardım talebi duaları ekseninde farklı bir pencereden bakalım.

Firavun gördüğü bir rüyanın, İsrailoğulları arasından dünyaya gelecek bir erkek çocuğun, onun hükümranlığına son vereceği şeklinde yorumlanması ile İsrailoğulları’ndan doğan erkek çocuklarının öldürülmesi emrini vermiştir. Hz. Musa

bu yıllarda dünyaya gelmiştir (Harman, 2006: 211). Firavunun yaptığı en büyük zulümden Rabbinin yardımı ile kurtulan Musa peygamber, karşılaşacağı diğer zorluk ve sıkıntılarda da Allah'ın yardımının kendisi ile olacağına inanmakta ve güvenmektedir.

Annesinin tedbiri, Allah'ın yardımı ile hayatta kalan Musa, Firavunun sarayında büyür. Böylelikle köleleşmiş, kölelik psikolojisi ile sindirilmiş, Kölelik psikolojisine hapsedilmiş İsrailoğulları'nın arasından çekilip, özgür bir ortamda, özgür bir psikoloji ile yetişmiştir. Ruh dünyasının kölelik psikolojisinden hasar görmemesi sağlanmıştır (Atalay, 2017: 182).

Sorunların yoğun yaşandığı ortamlarda çözüm üretebilmek için sorunlu ortamlardan uzaklaşarak zihnin ve duyguların arındırılması uygulamasına peygamberlerin yaşamında şahit olmaktayız.

İnsanların yaşadıkları sosyal ortamdan etkilenmemeleri mümkün değildir. Sorunların aktif olarak yaşandığı ya da sürekli sorun merkezli yaşanan, konuşulan ortamlarda bulunulduğunda, ortamdan rahatsız olursa bile çözüme yönelik düşünce ve eylem üretmekte yapıcı olunamaz. Sessizlik ve duruma tepkisizlik sürdürüldükçe de farkında olmadan sorunun, sorunlu ortamın bir parçası haline gelmektedir. Olayları dışarıdan gözlemleyebilmek, objektif olabilmek, sakin, dingin ve soğukkanlı kalabilmek için kendimizle, Rabbimizle kalmaya ihtiyacımız vardır. Sosyal yanımız düşünüldüğünde de akli selim insanlarla da bir arada olma ihtiyacımız ortaya çıkmaktadır. Bu da peygamberlerin Salihlerle bir arada olma dualarının önemini hatırlatmaktadır.

Kişisel sorunlarla başa çıkma bölümünde Hz. Yusuf'un zindandan çıkma talebinin hemen gerçekleşmemesi durumunu sürecin bizi terbiyesi yönüyle değerlendirdik.

Hz. Yusuf zindandan bir an önce çıkmak için zindan arkadaşlarından kurtulacağını düşündüğü kişiye Yusuf suresi 42. ayette ifade edildiği üzere "*Efendinin yanında beni an*" dedi. Ancak zindandan kurtulan arkadaşı bu hatırlatmayı unuttu ve Yusuf birkaç yıl daha zindanda kaldı.

Hz. Yusuf'un zindan sıkıntısından bir an önce kurtulma isteği çok doğal, insani bir talep. Bunun için yaptığı girişim fiili bir dua olarak ta kabul edilebilir. Ancak bu talebinin gerçekleşmemiş olmasına Hz. Yusuf olumsuz bir tepki

vermemiştir.

Uzayan zindan hayatı, zirve başarılarla ulaşma, girift ve zorlu durumlarla başa çıkmada asil yavaşlığı, dinginliği, panik yapmama halini, her hal ve durumda sakinliğin önemini öğretmiştir. İhtiyatlı ve soğukkanlı olmanın terbiyesi, zindan sonrası aldığı önemli kararlarda kendini göstermektedir (Atalay, 2017: 110).

İçinde bulunduğumuz sorunlu durumu yalnızca sıkıntı ve zorluklarına odaklanmadan süreci yaşarsak kendimizi yaşamın terbiyesine, Allah'ın eğitmesine açmış oluruz.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

PEYGAMBER DUALARININ SORUNLARIN ÇÖZÜMÜNE SUNDUĞU KATKILAR

4.1. SORUNA, İHTİYAÇLARIMIZA VE ÇÖZÜME YÖNELİK FARKINDALIK KAZANDIRMASI

Dua ederken her şeyi bilen birinin karşısında olduğumuz bilinci içinde olmak önemlidir. Bu bilince sahip olarak duaya yönelmek, kişinin kendisine de samimi ve dürüstçe yönelmesini sağlar. Birey gerek kendisine gerek se içinde bulunduğu duruma karşı gerçekçi, objektif eleştiriler yapabilir. Johnson, “*Dua ederken her şeyi bilen birinin karşısında olduğumuz ve kendimizi gözden geçirdiğimiz için dua etmek, ihtiyaçlarımızın ve gerçekliklerin farkında olmamızı sağlar.*” demiştir (Cirhinlioğlu, 2014: 178).

Peygamber dualarında da başta tövbe duaları olmak üzere yapılan tüm duaların bu farkındalık süreçlerini içerdiğini görmekteyiz.

Hz. Adem’in tövbe duası soruna yönelik bir farkındalığa örnekken, Hz. Musa’nın kardeşini yardımcı olarak istediği dua ihtiyaca yönelik farkındalığa örnek teşkil eden bir duadır.

Hz. İbrahim’in neslinin namazı ikame edenlerden olması talebini içeren duası da önce kendisinin bunu yapmasının gerekliliğini ifade edişi ile çözüme yönelik farkındalığa örnektir.

4.2. KENDİ DEĞERİNİ FARK ETME SÜRECİ YAŞATMASI

Duada, benliğin kendi kendine konuşması, içinde bulunduğu durumu fark etmesi ve bir isteğe sahip olması süreci vardır. Kişi, halini yaratıcıya arz ederken yorumlama ve düşünce sürecini başlatmakta, bu da kişide değişime neden olmakta, kendini Tanrı ile konuşacak kadar değerli görmektedir (Karahana, 2009: 288).

Dua, ayetlerde de ifade edildiği gibi sürekli aktif tutulması gereken bir ilişkidir. Allah uzaklarda değildir, kulunun kendisine olan her çağrısını her an işiten ve icabet eden, kuluna çok yakın olandır.

“(Ey Muhammed!) De ki: “Duanız olmasa, Rabbim size ne diye değer versin?” (Furkan 25/77)

Zaten kulunun her halinden haberdar olduğunu bildiren, her an her şeyi gören ve işiten Allah'ın, kulunun dua, niyaz ve çağrısına bu denli önem vermesi kulunun kendisiyle kurduğu, kuracağı ilişkiye ve bunun sürekliliğine verdiği ehemmiyetten kaynaklanmaktadır. Yaratıcısının kendisine verdiği önemi anlayan insan da kendi değerini fark eder.

Hız. Yunus'un, Hız. Adem'in dualarında kendi değerini fark etme süreci en açık haliyle yer almaktadır. İki peygamber de Allah'ın onlara verdiği kıymet ve değere yakışmayan davranışlarda bulduklarını fark ederek dualarında “nefsine zulmetme, zalimlerden olma” ifadelerini kullanmışlardır. Tövbe sonrasında kendi değerine yakışan davranışlar üreterek sorunlarını aşmışlardır.

Dini bağışlanma dini baş etme yöntemlerindedir. Bir kabahat ile ilişkili korku, incinme ve öfkeyi bırakmaya yardım etmesi için dini arayıştır (Cirinlioğlu, 2014: 122).

Zulüm sözlük anlamı ile tabiatını değiştirmektir. Doğasına uygun olmayı yapmaktır. Hız. Ademin nefsim zulmettim duası “Ben insan olarak, peygamber olarak yapmam gerekeni yapmadım”. “Davranmam gerektiği şekilde davranmadım” diyerek doğasını, tabiatını, yaratılışındaki değeri fark etmesi, bu değere uygun olarak davranış ortaya koymadığını fark etmesidir.

Hız. Ademin duasında öncelikle iki farkındalığın önemi ortaya çıkmaktadır.

1-Nefsini, yani kendisini, doğasını, fitratını anlaması ve varlığındaki değeri fark etmesi.

2-Bu değere ve doğasına uygun davranmadığını fark etmesi.

Davranışında uygun ve doğru olmayı ayırt edebildikten sonra olması gerekeni düşünmek, zihni ve ruhsal enerjiyi bu doğrultuda harekete geçirmek çözüm sürecini başlatmaktadır. Çözüm süreci zulmü ortadan kaldıracak doğru davranışın ortaya konması ile devam etmektedir.

Nefsim zulmettim ifadesinde kendine hakaret, kendini kötüleme, aşağılama ifadesi yoktur. Suçlama ve ayıplama yoktur. Tamamen bir değerlendirme ve farkındalık içermektedir. “Ben insan olarak dürtülere uydum. Bulduğum ortamın olumsuz etkileri ile davranış ürettim. Bu davranışın benim fitratıma, doğama varlığımın değerine uygun olmadığını fark ettim.” demenin içten bir ifadesidir. Bu

ifade aynı zamanda dua vasıtası ile bir itiraf olarak dile getirilir. Bu dua ve itiraf sonrasında çözümü organize edecek eylem ortaya konur.

İnsan başa çıkmaya çalıştığı sorunlar karşısında çoğu zaman kendisini yalnız hisseder. Kalabalıklar içindeki yalnızlık ve sessizlik ifadesi genel konularda bile günümüzde çokça kullanılmaktadır. Sorunlar yaşayan modern insan ise bu yalnızlık ve sessizlik duygusunu daha yoğun yaşamaktadır.

“Dua, kainatın dehşet verici sessizliği içinde, insanoğlunun kendisine bir cevap bulabilmek için hissettiği derin hasretin ve iştiyakın bir ifadesidir.” (İkbal, 1964: 109)

Birçok peygamber kavimleri içinde yalnız bırakılmış, dışlanmış. Hz. Nuh, Hz. Lut gibi peygamberlere aileleri bile iman etmemiştir. Çevrelerinden gördükleri bu tutum kendilerini değersiz görmeleri; dışlanmışlık, çaresizlik duyguları yaşamak gibi sorunlara itmemiştir. Yaptıkları dualar ile asıl değer alanlarını sürekli canlı tutmayı başarmışlar, Allah’la iletişim halinde olmuşlar, O’na sığınarak vazifelerini yapmaktan geri durmamışlardır.

4.3. İÇSEL DİNGİNLİK VE DİKKATİ TOPLAMA SÜREÇLERİ YAŞATMASI

Allah ile ilişki O’nun dışındaki tüm uyarıcıları etkisiz hale getirecek ruhi bir yoğunlaşmayı gerektirmektedir. Dua eden kişi kendinde bir sükuneti gerçekleştirerek, benliğini köklü bir şekilde ele geçirir. Böylece oluşan zihni saflık sayesinde Allah’ın etkilerine duyarlı duruma gelebilmektedir (Hökelekli, 2010: 215). Böylece dış etkilerden de kendini soyutlamış olur ki bu da yaşadığı durumun ya da olayın içinden üzerine çıkmasını sağlamaktadır. Durumun doğrudan etkilerinden uzaklaştığı için de dikkatini toplayarak düşünme ve durumu doğru sürece aktarma olanağını yakalayabilmektedir.

Peygamberlerin dualarında da Allah ile dua ilişkisine geçildiğinde zihnin dinginleşmesini, zihin berraklaşması görmekteyiz. Duyguların dinginleşmesi ve sakinleşmesi ile duayla, soruna dışarıdan bakılmaktadır.

Hz. Yusuf’un duasında *“Ey Rabbim! Zindan bana bunların davet ettikleri şeyden daha sevimlidir. Eğer sen, bu kadınların tuzaklarını benden*

uzaklaştırmazsan, onlara meyleder, cahillerden olurum.” (Yusuf 12/33) ifadeleri ile Allah’a yönelerek içinde bulunduğu durumun dışına çıkmakta, adeta dışarıdan değerlendirmektedir. Sürecin sonunda davet edildiği tuzağa nefsinin meyletmesi tehlikesinden Allah’a sığınırken, fiilen de bu kötü durumdan uzak kalma bilincini canlı tutmuştur. Bu davete direnişinin sonucunda alacağı en kötü dünyevi cezayı da değerlendirmiş ve iki olumsuz sonuç arasında doğru tercihi yapabilmiştir. Yaşadığı bu çok yönlü sorun karşısında duygularının ve zihninin dağılmasına dua ile engel olmuştur. Karşılaşılabilecek en büyük zorluklardan birinin örneği bir peygamber hayatından bize aktarılmıştır. Kur’an, böylesi zor bir durumdan duaya yönelerek, nasıl doğru eylemler üretilebileceği de yine bize peygamber duası ile göstermiştir.

Dua ile zihinsel aydınlanma, zihinsel berraklık, zihinsel açıklık hali yaşanmaktadır. Akli analizler daha sağlıklı gerçekleştirilmektedir. Dua ile duygusal dinginlik yaşanmasını sağlamaktadır. Bu dinginlik sorunu doğru anlamlandırmaya, çözümü keşfetmeye ve uygulamaya yönelik potansiyeli fark edip harekete geçirmeye yardımcı olur.

Ne duası olursa olsun temel nokta potansiyelimizde var olan dinamik bir noktayı harekete geçirme etkisidir.

İletişim ve bilgi teknolojilerinin bize sunduğu birçok imkan beraberinde, zamanımızı ve hayatımızı ele geçirme, bireysel ve toplumsal sıhhatimizi tehdit etme gibi olumsuz etkileri de muhteva etmektedir. Zihnimiz gerekli gereksiz, çoğu bizi ilgilendirmeyen birçok konuya bölünmektedir. Telefonlarımıza sürekli gelen çağrı, ileti ve mesajlar, sosyal medya güncellemeleri zihin dünyamızı parçalamaktadır. Birçok alanda yapılan, yapılacak plan ve uygulamalar kendimize odaklanmamızı zorlaştırmaktadır. Dualar ve peygamber duaları bu noktada kendimizle baş başa kalmamıza, kendimize odaklanmamıza, kendimizi dinlememize olanak sağlamaktadır. Kendimize rağmen ya da kendimizi görmezden gelerek hiçbir soruna çözüm üretemeyiz. Bu yüzden içimize dönme, içsel dinginlik ve rahatlığı yaşamak adına peygamber duaları bize adeta içsel bir terapi yaşatmaktadır.

Bir çocuğun korktuğunda annesine sığınarak rahatlaması gibi insanlar da olaylar ve musibetler karşısında gücü her şeye yeten, hatta kalbinden geçen bir dileğe bile vakıf olan güce yönelerek rahatlar. Kişi bu inançtan aldığı huzur ve güvenle, içsel hoşluk ve esenliği yaşar (Tarhan, 2012: 100).

4.4. İÇSEL ONARIMA DESTEK OLMASI

Kişi, dua ettiği konu ile uzlaşır, zihni berraklaşır, iradesi ve şahsiyeti güçlenir (Karahana, 2009: 285).

İbadet ve duanın her insanda hissettirdiği en özel duygu yalnız olmadığını hissettirmesidir (Tarhan, 2012: 101). Kişi en yıpratıcı ruhsal tecrübe yalnızlık duygusudur. Yalnızlık duygusu, suçluluk duygusu kişinin ruhunda derin yaralar açar. Dua ile kişi yalnız olmadığını hisseder ve Allah'ın affına ve rahmetine olan güven kişinin suçluluk duygularını aşmasına yardımcı olur. Dua ile içsel onarım yaşayan insan, sorunlarının neden olduğu maddi ve fiziksel hasarları onaracak gücü ve çözümü de daha kolay keşfeder.

Samimiyet, sabır, sadakatle yapılan dualar ve diğer manevi egzersizler kalbi temizler ve geliştirir. Bu tür pratikler negatif eğilimleri dağıtır ve kalbin ışığı daha güçlü bir şekilde yanar (Kayıklık, 2015: 154). Peygamber duaları ile yaşamının her alanında dua bilincini yaşayan insan, alışılmış bilinç düzeyinden daha üst ve yoğun ruh dünyasına doğru açılım sağlar.

Dua, aynı anda hem kendimizle hem de Yaratıcı ile bir ilişkidir. Birinci durumda benliğin kendi ile ilişkisi, ikinci durumda da Külli Varlık ile ilişki yaşanır. Kendi kendine ve karşılıklı konuşma ve araştırma içinde büyük zevk, bu zevk içinde de arayış ve talep olarak dua tam bir eylemdir (Hökelekli, 2010: 217).

Peygamberlerin yaptıkları tövbe dualarının tamamında bu içsel onarımı görmekteyiz. Hz. Eyüp' ün yaşadığı fiziksel hastalık, evlat ve mal kayıpları ve çevresi tarafından dışlanma süreci bir kişinin yaşayabileceği kayıpların tamamını içermektedir. Bu kayıplar içinde Hz. Eyüp yaptığı duası ile bize kişi için en büyük yapıcı gücün Allah'ı doğru tanıma ve Allah ile doğru iletişim olduğunu göstermektedir.

Dua, inançlarımızın, sorunlarımız tarafından yıpratılmasını ve şekillenmesini engeller.

4.5. İÇSEL DÖNÜŞÜME KATKI SUNMASI

Dua, ferdin dünya ile ilişkisini ve dünyaya ait tasavvurlarını genel tarzda değiştirir. Duygusal algılarının biçim değiştirmesine yol açar. Dua, derin varlığın, benliğin gizli kalmış bölümlerinin açığa çıkmasını sağlar. Normal şuura yabancı kalan bir takım keyfiyetin kavranmasını sağlar (Hökelekli, 2010: 229).

Hz. Nuh, tufan esnasında iman etmeyen oğlunun da gemiye binmesini istiyor. Bu esnada yaptığı dua ve Allah'ın duasına mukabelesi Hz. Nuh'un konuyu değerlendirme boyutunu değiştiriyor. "bilmediğim şeyi istemekten Allah'a sığınırım" ifadesi de yaşadığı içsel dönüşümü ve sonrasına dair taleplerini belirlerken takınacağı tutumla ilgili aldığı kararı açıkça ifade eden dua örneklerindedir. Peygamberlerin tövbe duaları da içsel dönüşümü yansıtmaktadır.

Zihin boyutu: Günlük hayatımızdaki ilişkiler, gözlemler, gündelik bilgiler, karşılaştırmalar gibi etkenlerle karmaşıktır. Bu karmaşıklık olayları ve durumları sağlıklı bir yaklaşımla değerlendirmemize engel olabilir. Karmaşık bir zihin algısı kontrol duygumuzun zayıflamasına neden olmaktadır. Kontrol duygusunu kaybetme hissi, insanın psikolojik bütünlüğünün bozulduğunu hissetmesine neden olmaktadır. Bu hisle birlikte yoğun sıkıntılar yaşayan insan, kendisine zihinsel bir sığınak oluşturduğunda kaygısını azaltabilir.

Bilinç boyutu: Bilinç boyutu ise berraktır. İnsanın bilinç düzeyine geçebilmesi için bu gündelik akışın karmaşasından sıyrılmaya, uzaklaşmaya ihtiyacı vardır.

Dua eden bir kişinin vücut ısısı yükselmektedir. Bedende bir uyarılma hissi yaşanmakta, algı gücü keskinleşmekte, bilinç düzeyi ve farkındalık artmaktadır (Tarhan, 2012: 102).

Kişinin çözüme odaklanması, çözüm üretebilmesi için de bilinç düzeyine geçmeye, zihinsel ve duygusal sakinliğe ve dinginliğe ihtiyacı vardır. Allah'a sığınarak kişi huzur ve güveni en yoğun hali ile yaşayarak bilinç boyutunu yakalar. Karmaşa ve kaostan sana geldim demektir dua. Bulanık akan sellerden, berrak sakin sulara geçmek demektir Allah'a sığınmak. Dinginlik halini yaşayan duygular ve zihin çözüme odaklanmaya ve en doğru çözümü üretmeye hazırdır.

Dua vasıtası ile Allah ile kurulan ilişki ve iletişim sayesinde ilahi enerjinin etkisi, ruhun ihtiyaçlarını karşılamaya, korkularını yatıştırmayı başarır. Kişi, böylece

dış dünyayı değiştirmeye koyulmaktadır (Hökelekli, 2010: 229).

Allaha sığınma ifadesi psikolojik açıdan ne anlama gelmektedir? Yapacağım şeyin en güzeli, en değerlisi ve en doğru çözüm olmasını istiyorum demektir. Allaha sığınarak, çözüm üretebilme ya da var olan olası çözüm alternatiflerinden en doğru olanını tercih edebilme konusunda ihtiyaç duyulan dinginlik ve huzur hali yaşanır.

Dua kişide onu arzu ettiği fiilleri yapmaya teşvik edecek gizli bir canlılık yaratır. Dua iç engelleri yıkar, fertte başarı için gerekli bölgeleri uyumlu hale getirir. Varlık bütünlüğünün ağırlığını çevre, şartlar ve insanlar üzerinde arttırır (Hökelekli, 2010: 225).

4.6. SORUMLULUĞU ÜSTLENME CESARETİ VERMESİ

Dua inananlara sorumluluklarını üstlenme duygusu verir. Kur'an'da mü'minlerin yaptığı dua örneklerinden olan ve Bakara suresinin 286. ayeti bunu ifade etmektedir.

“Allah hiçbir kimseyi, gücünün yetmediği bir şeyle yükümlü kılmaz; lehinde olanı da kendi kazandığıdır, aleyhinde olanı da kendi kazandığıdır. Rabbimiz! Unutur veya yanılırsak bizi cezalandırma! Bizden öncekilere yüklediğin gibi bize de ağır yük yükleme! Üstesinden gelemeyeceğimiz şeyleri boynumuza borç kılma! Bizi bağışla, ayıplarımızı ört ve bize rahmetinle muamele buyur! Sen bizim sahibimiz ve yardımcımızsın; inkarcılara karşı bize yardım et!” (Bakara 2/286)

Kişi sorumluluklarını yerine getirme noktasına zayıflık gösterdiyse, yorulduysa, yükü ağır geldiyse bunun kendi zaaflarından kaynaklandığını fark eder. Azmi tekrar harekete geçer, zaafını giderir. Gücü oranında sorumluluğunu yeniden yerine getirmeye karar verir (Kutup, 2017: 16).

Yunus as. peygamberlikle görevli olduğu Ninova'dan kendince haklı sebeplerden dolayı ayrılmıştı. Bu ayrılık sonrası yaşadıkları ve yaptığı dua sorunlarını sorumluluğu çerçevesinde değerlendirmesini sağladı. Sorumluluğunun farkına varması çözüm için adım atmasını, tebliğ ile sorumlu olduğu yere dönmesini sağlamıştır.

Sorunda benim etkim nedir; çözüme benim katkı ne olmalıdır sorularının cevabını her zaman aramalıyız.

4.7. BENCİLLİKTEN SIYRILIP BENLİĞİMİZİ FARKETMEYE YÖNELTMESİ

Duada, acziyetimizi kabul ederek, hatalarımızı itiraf ederek, bencillikten Allah'a sığınırız. Yaşanan durumun olumsuz şartlarından Allaha sığınırız.

Duanın en belirgin vasfı tevazudur. Ancak, kibirden arınmış olarak, samimi bir dua edilebilir.

Dua anında "ben"lik kendi bütünlüğü içinde bizzat kendisi ile yüz yüze gelecek şekilde bir noktada toplanan, kendi gerçek özü ile çok hoş bir birliktelik haline girerek kendi dengesinin şuuruna varan bir durumda kendini aşan bir varlıkla ilişkiye girmektedir (Hökelekli, 2010: 216).

Gücü, kaynağına, yalnızca Allah'a atfederek dua etmek, insanı kibirden uzaklaştıracak bir yöneliştir. Kibirden uzaklaşan insan Allah karşısındaki hakiki konumunu, sınırlarını fark eder ve bu da insanı haddini bilmeye sevk ederken, aşırılıklardan, inkar ve isyanlardan uzaklaştırır. Dualarda sessiz ve içten yönelişi tavsiye eden Rabbimiz belki de kibirden soyunmuş, mütevazi bir yönelişi kastetmektedir.

"Bana dua edin, size için icabet edeyim." (Mümin 40/60)

Gücü bütünü ile Allah'a atfedemeyen algı, her dönemde kendi maddeye dayalı gücünü korumaya çalışmaktadır. Bunun için değerlerinden vazgeçmekte, değerlerinden vazgeçen insan ise aslında köleleşmekte ve taptığı gücü kaybetmemek için gerekirse her türlü zulmü üretmekten çekinmemektedir. Peygamberler yaşamları boyunca bunun mücadelesi içinde olmuşlardır. Aşmaya çalıştıkları zorlukların birçoğu bu mücadelenin bir parçasıdır.

Allah'a yönelen insan ise güç karşısında köleleşen insanların aksine, Rabbi'ne kullukla özgürleşmektedir. Dua kulluğun en derin ve samimi yaşanma halidir. Peygamber duaları ise bunun hayatın tüm alanlarında, her durumda en güzel şekilde yaşanabilirliğinin örneğini bize sunmaktadır. Allah ile ilişkisini daima aktif tutan peygamberlerin dualarına ayet olarak Kur'an'da yer verilmesi her şeyden önce Allah ile yaşayacağımız ilişkiye dair sorunları en başta bertaraf etme konusunda bize yardımcı olacaktır. Değer algımızı inancımız doğrultusunda inşa etme noktasında da

bize yol ve yön gösterici olacaktır.

4.8. ÖZGÜVENİMİZİ GELİŞTİRMESİ

Tüm kainattaki yerimiz bütünü içinde zerre miktarındadır. Kudretimiz ve gücümüz sınırlıdır. Dua, Allah'a güvenerek ve sığınarak en yüce kudretle ilişkiye girmemizi sağlar. Bu ilişki varlığımıza anlam ve değer katar, tüm evren içinde yerimizi güçlendirir ve pekiştirir. Kendini anlamlı ve değerli bulduğu sürece kişi sağlıklı bir özgüven geliştirebilir. Dua bu cihetle güçlü bir özgüven kaynağıdır.

Her ne sebeple olursa olsun ihtiyaç ve istekler karşılığını bulmadığında, bireye baskı yapmaya devam ederler. Eğer ihtiyaç ve istekler sürekli karşılanmazsa, organizmada bazı ruhsal ve psikolojik rahatsızlıkların ortaya çıkması kaçınılmazdır (Kayıklık, 2015: 132). Tam da bura da dua, kişinin Rabbine olan güveni ile yer alabiliyorsa bireysel özgüvenin korunmasında da en büyük destek olacaktır. Rabbinden ve kendinden ümidini kesmeyen insan için her durumda yapılabilecek bir şeyler vardır. En zor şartlar da bile dua özgüven kaynağı olmaktadır. İman varsa, imkan da vardır inancı ile mü'min, kendine olan güvenini hiçbir zaman kaybetmez.

4.9. BİZİ YAVAŞLATARAK FARKINDALIĞIMIZI ARTTIRMASI

Çağımız sosyal, siyasal ve ekonomik değişimlerin çok hızlı yaşandığı bir dönemdir. Bu hızlı ve sürekli değişim içinde meydana gelen değişimlere uyum sağlayıp sağlayamamak önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır (Kara ve Koç, 2009: 36). Stresin artmasındaki en önemli sebeplerden birisi, teknolojinin süratle gelişmesi ile birlikte çıkan yeni problemlere insanın ayak uyduramamasıdır. Hızlı bir şekilde gelişen teknoloji ve medeniyet, bir taraftan insan ihtiyaçlarını artırırken bir taraftan da onu hızlı yaşamaya mecbur etmektedir. Çok hızlı ve çok sık değişen şartlara uymak, beraberinde bireylerde birçok çatışmalar meydana getirmektedir (Cufta, 2016: 56).

Değişime uyum sürecinde kişisel tercihlerimiz, alışkanlıklarımız, kültürel değerlerimiz ve inanca yönelik unsurlarla ilgili olarak bireysel ya da sosyal sorunlar yaşayabiliriz. Hızlı iletişim çağında çevremizle ve kendimizle sanal olmayan, gerçek ve anlamlı ilişkiler kurma becerisi geliştirebilmek bize katkı sunacaktır. Bunun için

zaman zaman biraz yavaşlamak ve bazen de durmak gerekebilir.

Yavaşlamak bizi fark etmeye yöneltir. Kendimizle ve çevremizle iletişime geçmemize neden olur. Çevremizle duygusal ilişki kurmamızı sağlar.

Örneğin dua, yemek zamanını yalnızca bir iki dakika uzatır ancak bize birçok farkındalık kazandırır.

Yemek öncesi ve sonrası yapılan dua yemeği, yemeği yapanı ve yemeği vereni fark etmemizi sağlar. Tarlaya tohum olarak düşüşünden, soframıza gelene kadar ne çok emekle verildiğini hatırlamamızı sağlar. Teşekkür ve şükür duygularımızı güçlendirir. Salatanın eksik balzamik sosunu, makarnanın peynirinin parmesan olmayışını sorun eden günümüz insanın bu şükür duygusuna ne kadar da çok ihtiyacı olduğuna, yalnız sofrada değil, her alanda şahit olmaktayız.

Namaz da yine bizi dünyevi işlerden sıyrıp alan, iletişim yönümüzü tümüyle Allah'a yönelten bir ibadet ve dua halidir. Gündelik koşuşturmayı yavaşlatma hatta durdurmayı gerektiren bir ibadettir. Bu ibadette Rab ile baş başa olma hali ruhsal rahatlama, stres ve koşuşturmadan uzaklaşarak dinginleşme, duygusal ve zihinsel temizlenme sağlamaktadır. Kulluk görevini yerine getirmenin huzuru ve dinlenmiş, arınmış bir gönül ile yeniden dünyevi işlere dönmek, gün içindeki yaşam kalitesini, iş performansını arttıracığı için, stresi azaltacak, yaşam memnuniyetini arttıracaktır.

Peygamberlerin duaları da Peygamberlerin içinde buldukları zorlu süreç içinde bir anlığına da olsa bir yavaşlama ve duraklama sağlamaktadır. Hz. Yusuf'un duasını yaptığı zaman hızla akan zorlu olay süreci içinde bir anlık bir yavaşlama ve durma yaşatmıştır. Bu kısacık an bile zihnin toparlanması ve akışın dışına sıyrılıp doğru bir karar vermesini sağlamıştır.

4.10. ÇÖZÜM ÜRETMEYE KATKISI

Duanın kapı çalmak olduğunu, bir yöneliş ifade ettiğini, iyi ve güzel olmaya karşı zihinsel bir hazırlık anlamına geleceğini bilmek, olumlu sonuçları da beraberinde getirir (Tarhan, 2012: 104).

Dua, kişinin gücünü arttırmakta, şuur düzeyinin yükselmesine ve idrak kapasitesinin keskinleşmesine imkan vermektedir. Olağanüstü işleri başaracak güç, kudret ve yeterlilik kazandırmaktadır (Hökelekli, 2010: 229). Gerilim süreçleri

dayanıklılık sınırlarımızı keşfedebilme fırsatını yaşayacağımız zamandır.

Duaların cevap bulması için sözlerden kalbe, duygulardan akla, akıldan bilince, bilinçten iradeye, iradeden eyleme uzanan bir süreç yaşanmalıdır. Dil ile istenenin gönülde, zihinde davranışta karşılık bulması hali anlamlı bir dua olmaktadır. Peygamber duaları da bizlere bu dua sürecini göstermesi açısından çok kıymetlidir. Peygamber dualarında sözlü dua ile birlikte aktif fiili duaya da her zaman şahit olmaktadır.

Sağlıklı bir ibadet ve dua, akla dayanan ve kalbi duyguların onayladığı bir inanç sisteminden sonra olursa anlamlıdır. Böyle bir idrakin sonucu olan ibadette, kişi bütünü parçasını görür (Tarhan, 2012: 101).

Sorunlar, insanın kendisini çaresiz hissettiği ve durumu başa çıkılmaz olarak algıladığı zaman çözümsüzleşir. İnsan çözüme dair bir umuda sahip ise, kendisinin ve yapabileceklerinin farkındaysa sorun başa çıkılabilecek bir durum haline gelir. Hastalıkların bağışıklık sistemimizin zayıfladığında ortaya çıkması gibi, gücümüzün yetmediğini, yapacaklarımızın bittiğini düşünerek kendimizi sorun karşısında çaresiz hissettikçe problemler büyür ve bizim kontrol etmemizin zorlaşacağı bir hal alır.

Peygamber duaları, sorunun kendisine yönelik çözümü her zaman doğrudan göstermez. İnsanın çözüme yönelik değere ve güce sahip olduğunu fark ettirir. Sorunu çözme arayışına girdiğimizde de kendimizi daha güçlü ve mutlu hissederiz. İnanıyor ve güveniyorsak çözüm her zaman mevcuttur.

Peygamber duaları, insan zihnindeki başarı, kayıp, kazanç algılarının da doğru şekillenmesinde aktif rol oynamaktadır. Var olan koşulları içinde elinden geleni yapan, tam bir güvenle Allah'a sığınan, yönelen kul için tüm sonuçlar kazançtır. Maddi menfaat, kişisel çıkar hesapları üzerinden sonuçları değerlendirmeden, her koşulda istikamet üzere, Allah'ın rızasını gözeterek yoluna devam etmeye çalışan kul için dua, en büyük sabır ve güç kaynağıdır.

“O daima diridir; O'ndan başka hiçbir ilah yoktur. O halde dinde ihlâslı ve samimi kişiler olarak O'na dua edin. Her türlü övgü âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur.” (Mü'min 40/65)

SONUÇ

Zor durumlarla karşılaştıklarında sorunlarla başa çıkmak için dini başa çıkma yöntemi olarak peygamber dualarına yönelen din görevlilerinin tamamının pozitif (olumlu) dini başa çıkma tutumları gösterdikleri gözlenmiştir. Görüşme yapılan din görevlilerinin negatif (olumsuz) dini başa çıkma tutumlarına başvurdukları gözlemlenmemiştir.

Peygamber dualarına olumlu dini başa çıkma yöntemi olarak çözüm süreçlerinde yer veren din görevlilerinin, bu duaları en çok işbirlikçi dini başa çıkma yöntemi olarak değerlendirdiklerini görmekteyiz. Sorunlar karşısında nasıl davranmaları gerektiğini peygamberlerin duaları ve bu dua sürecindeki tutumları ile belirlemeleri, çözüme yönelik sorumluluk almalarını sağlamaktadır. Bu da çözüm için aktif olarak gayret göstermelerini gerektirmektedir. İşbirlikçi dini başa çıkma yöntemi çözüm için aktif olarak sorumluluk almayı gerektirirken aynı zamanda Allah'ın merhameti ile yardım ve desteğini sunacağına inanmayı içerir.

Peygamber dualarında Allah'ın merhameti ve affediciliği öne çıkan kavramlardır. Allah'ın merhametine sıkça vurgu yapıldığı gibi, af dileyen peygamberlerin bağışlandığı da ifade edilmektedir. Peygamber dualarının merhametli, seven ve bağışlayan bir Allah tasavvurunun oluşmasını desteklediğini söyleyebiliriz. Bu tasavvur da kulunu hiçbir durumda yalnız bırakmayacağına inanılan güvenilir bir Allah algısı geliştirir. Din görevlilerin sorunlarla başa çıkma sürecinde peygamber duaları ile Allah'a güven duygularını güçlü bir şekilde ifade ettiklerini ve yaşadıklarını görmekteyiz.

Peygamberlerin en zor durumlarda bile Allah'a güvenerek yöneldiklerini, bu güvenin desteği ile zorlukları aştıklarını görmek, bu duaları yapanlar için sorunlarının aşılabileceğine dair umut verici olmaktadır. Bu umut kişiye sorunlarını çözmek için güç ve enerji vermektedir. Çözüme ilişkin ümidini yitiren kişi için hiçbir çözüm alternatifi hayata geçirilemez. Peygamber dualarında peygamberlerin her durumda umutlarını canlı tuttuklarını görmek zorluklarla mücadele eden kişiler için önemli bir dini başa çıkma yöntemi olmaktadır.

Bazı peygamber dualarında peygamberlerin, bir insanın karşılaşılabileceği en zor durumlarına tanık olunmaktadır. Peygamberlerin böylesi büyük sorunlar yaşamış olması, yaşanan dünyevi sıkıntıların insanlar için ceza olmadığını göstermesi

yönüyle önemlidir. Peygamber dualarının bu açıdan değerlendirilmesi özellikle olumsuz dini başa çıkma tutumları gösteren kişilere destek olmaya çalışan din görevlilerine yardımcı olmaktadır. Başına gelen sıkıntıları, günahlarından dolayı Allah'ın cezası olarak gören kişiler, peygamber duaları ile tanıştırdıklarında yaşadıkları olumsuz durumu anlamlandırma boyutları değişmektedir. Bir durumun ya da olayın anlamının değişmesi ona yönelik tüm duygu durumlarının ve davranışların değişmesi demektir. Bu da başa çıkma sürecindeki en büyük adımdır.

Peygamber duaları vesilesi ile peygamberlerin yaşadıkları zorluklara; bu zorluklar karşısında gösterdikleri aktif sabra şahit olmak bazı din görevlileri için kendi yaşadıkları zorluğu daha küçük, daha aşılabilir görmelerine neden olmaktadır. Bu da zor durumların aşılması için önemli bir katkı sunmaktadır.

Peygamber duaları içinde özellikle af duaları din görevlileri tarafından en çok okunan ve tavsiye edilen dualardır. Bağışlanma duaları ve sonrasında mağfiret müjdesi suçluluk psikolojisinin aşılarda soruna ve çözüme daha objektif bakılmasını sağlamaktadır. Hatayı fark etme, af dileme, Allah'ın affına güvenme, kendini affedebilme ve hatayı düzeltmek için davranış üretme yönleri ile tövbe içerikli peygamber duaları çözüm sürecine çok yönlü bir katkı sunmaktadır.

Peygamber dualarını okuyan kişiler için bu dualar Allah'a yakın hissetme, iç huzuru, rahatlama, sakinleşme, dinginlik kazanma gibi duygu ve ruh durumları oluşturmaktadır. Tüm dua eden kişilerde rastlayabileceğimiz bu durumlar özellikle peygamber duaları ile dua etmeyi tercih eden kişilerde daha derin yaşanmaktadır. Kur'an'da yer alan peygamber dualarını okumak öncelikle ayet olması, Kur'an'da yer alması yönü ile önemsenmektedir. Ayet mesajı olarak bu dualara Kur'an'da yer verilmesi, bu duaları bizzat peygamberlerin yapmış olması okuyanlar için bu duaları değerli kılan tercih nedenlerindedir.

Kur'an'daki peygamber duaları ile dua ettiklerinde eksiksiz, olması gerektiği gibi, Allah'ın istediği gibi, Peygamber örneğinde bir dua yaptıklarını düşünmeleri zor durumlarda bu dualara güvenerek tercih etme nedenlerindedir.

Peygamber dualarında yaşam içinde karşılaşılabilecek pek çok durum yer almaktadır. Zor durumlarda peygamber duası ve örneği ile dini başa çıkma yöntemini uygulamak ve tavsiye etmek din görevlileri tarafından oldukça etkili görülmektedir. Peygamberlerle benzer olayı yaşamış olmak ve onun gibi dua edip,

onun gibi davranıyor olmak kişiye çözüme yönelik doğru bir yolda olduğu güvenini vermektedir. Allah, peygamber dualarını; peygamberlerin sorunlar karşısındaki tutumlarını Kur'an'da bize göstererek öğretmekte ve böylece bize rehberlik etmektedir. Bu rehberlikle sorunların aşılabileceğine güvenmek, dini başa çıkma sürecindeki kişiyi hem psikolojik olarak rahatlatan ve güdüleyen hem de çözüm için davranış modeli oluşturan bir etkiye sahiptir.

Peygamber dualarında şükür ve sabır hem duygu boyutu ile hem de davranış boyutu ile aktif olarak yer almaktadır. Din görevlileri günümüzde şükür ve sabrın eksilmesinin birçok durumu sorun haline getirdiğini; birçok sorunu çözümsüz kıldığını dile getirdiler. Peygamber dualarının şükür ve sabır yönü ile okunması ve öğretilmesinin önemini ifade ettiler.

Sıkıntılar, zorluklar karşısında insanın elinden hiçbir şeyin gelmeyeceği durumlarda peygamber duaları din görevlileri tarafından Allah'a halini arz etme, duruma teslim dertleşme, kendisini en iyi anlayacağını düşündüğü Rabbi ile samimi bir sohbet şeklinde dini başa çıkma yöntemi olarak okunmaktadır. Böylesi durumlarda yaşanan durumu hayra yorma, imtihan olduğunu düşünme gibi anlamlandırma yönelimleri gözlemlenmiştir.

Peygamber dualarını rutin şekilde her gün okuyan ve okunmasını tavsiye eden din görevlileri de olmuştur. Bu dualarla her zaman meşgul olmanın ve içeriğini düşünmenin kişide ahlaki bir bilinç ve davranış inşa edeceğini düşünmektedirler. Soruna neden olacak davranışlar ve duygular bu dualar vesilesi ile törpülenecektir. Sürekli okunan peygamber duaları vesilesi ile bazı durumlar soruna dönüşmeden önlenecektir. Peygamber duaları koruyucu bir dini başa çıkma yöntemi gibi görülmektedir.

Kur'an'daki peygamber dualarının bilinme düzeyinin din görevlilerinin öğretim düzeyi ile pozitif ilişkili olduğu görülmüştür. Din görevlileri ön lisans ve lisans öğretim programı içeriğinde Kur'an'daki peygamber dualarına ilişkin doğrudan bir konu olmadığını, tefsir ve hadis derslerinde peygamber duaları ile tanıştıklarını ifade etmişlerdir.

Peygamber duaları hakkında öğretim döneminde bilgi edinen din görevlilerinin konuya özel ilgileri oluşmuşsa din görevlileri bu konuda bireysel gayret göstererek Kur'an'daki peygamber dualarının çoğunu ya da tamamını

öğrenmişlerdir. Ancak öğretim dönemlerinde Kur'an'daki peygamber duaları ile tanışmayan din görevlilerinin Kur'an'daki peygamber dualarını bilme düzeyi düşüktür.

Peygamber dualarının çoğunu ya da tamamını bildiğini öngördüğümüz hafız din görevlileri ise hafızlık eğitimi aldıkları kurslarda ezber yapmaya odaklandıkları için peygamber dualarını çok bilmediklerini ifade ettiler. Bu sonuç hafız din görevlilerinin Kur'an'daki peygamber dualarının çoğunu ya da tamamını biliyor olmalarına yönelik öngörümüzü desteklememektedir. Peygamber dualarını bilme düzeyleri düşük olan din görevlileri öğrenimi lisans düzeyinin altında olan hafız din görevlileri olmuştur. Kur'an'daki Peygamber dualarının çoğunu bildiğini ifade eden hafız din görevlileri de bunu hafızlık yaptıkları kurslarda öğrenmediklerini sonrasında öğrendiklerini ifade etmişlerdir.

Görüşme yaptığımız din görevlilerinin %30'unun peygamber dualarını sadece içerik olarak bildiği gözlenmiştir. Bu sonuç Tablo 6'da gösterilmiştir. Peygamber dualarının metin olarak bilinmese bile içeriğinin bilinmesinin mesajının anlaşılması açısından önemli olduğunu ifade etmişlerdir. Yine aynı Tablo 6 metni bilinen peygamber dualarının içeriğinin de bilindiğini göstermektedir. Görüşme yaptığımız din görevlilerinin çoğu peygamber dualarının içerik olarak bilinmesinin önemine değinmiştir. Metnin de bilinmesi gerektiğini söyleyen din görevlileri Kur'an'da geçen peygamber dualarının ayet olduğu için metnin özel bir anlamı ve olumlu psikolojik etkisi olduğunu ifade etmiştir.

Din görevlilerinin yaklaşık %50 sinin dua ile ilgili bir durumla karşılaştıklarında, dua ettiklerinde peygamber dualarını okudukları sonucuna ulaştık. Din görevlilerinin yaklaşık %30 unun da her gün peygamber dualarından bazılarını okuduğunu gördük. Din görevlilerinin peygamber dualarını okuma sıklığı ile ilgili sorduğumuz soruya verdikleri cevaplar Tablo 7 de yer almaktadır.

Bu sonuçlar görüşme yaptığımız din görevlilerinden yaklaşık üç kişiden birinin her gün peygamber duası okuması anlamına gelmektedir. Dua etmesi gereken bir durum ya da duygu yaşayan iki din görevlisinden biri içinde peygamber duası da yer alan bir dua yapmaktadır. Bu oran Tablo 5 de ki peygamber dualarının tamamını ve çoğunu bilen din görevlileri sayısı ile uyum göstermektedir. Kur'an'daki peygamber dualarının çoğunu ya da tamamını bilen din görevlileri dualarına

peygamber dualarını dahil etmektedirler. Bu, peygamber dualarının okunma düzeyinin bilinme düzeyi ile pozitif ilişkili olduğunu göstermektedir.

Görüşme yaptığımız din görevlilerinin tamamı derslerinde, vaaz ve hutbelerinde Kur'an'daki peygamber dualarını okurken metin ve meali ile birlikte okuduklarını ifade etmişlerdir. Tablo 8 de yer aldığı gibi, Kur'an'daki peygamber dualarını bireysel yaşamlarında okuyan din görevlilerinin %10 u içerik şeklinde, %14 meal şeklinde, %74 metin şeklinde okuduklarını söylediler. Din görevlilerinin çoğunun Kur'an'daki peygamber dualarını metin olarak okuduğunu görmekteyiz. Yapılan görüşmelerde bu duaların ayet olmasının, metin olarak okunmasında etkili olduğu görülmektedir. Ayet metninin lafız şekliyle okunması ve işitilmesinin duanın etkisini arttıracığı düşünülmektedir. Orijinal metin ile yapılan duanın eksiksiz ve kusursuz olacağı kanaati hakimdir. Kur'an'ın lafzen okunmasının ecir ve sevap yönü olması da okuma tercihinde etkili bir faktördür.

Din görevlilerinin bir sorun yaşadıklarında peygamber dualarına başvurma düzeyine ilişkin yaptığımız araştırmanın sonucunda, görüşmecilerimizin %25 i başa çıkma yönelimi olarak peygamber dualarına çokça başvurduklarını söylemişlerdir. %50 si sorunları için orta düzeyde peygamber dualarını okuduklarını söylemişlerdir. %25'i de sorun yaşadıklarında peygamber dualarını çok okumadıklarını söylemişlerdir. Tablo 9 da yer verilen bu oranlar Tablo 5 teki peygamber dualarının bilinme düzeylerine ilişkin elde edilen sonuçlarla ilişkilendirildiğimizde sorunlar karşısında başa çıkma yöntemi olarak peygamber dualarına başvurma yönelimi, bu duaları bilinmesi ile doğru orantılıdır. Duaların tamamını bildiğini belirtenlerin sayısı ile, bu duaları her zaman çok okuyan ve sorun yaşadığında peygamber dualarını çokça okuyanların sayıları birbiri ile uyumludur. Herhangi bir stres durumunda, zorluk yaşandığında peygamber dualarını çok okuyan din görevlileri peygamber dualarının çoğunu ya da tamamını metin ve içerik olarak bilen din görevlileridir.

Stresli duygu durumları ya da olaylar yaşayan din görevlileri peygamber duaları okuduklarında, %60 ı metin şeklinde okumaktadır. %29 u içeriğini düşünerek peygamber dualarından destek aldıklarını söylemişlerdir. Metni bilinen duaların içeriğinin de bilindiğini göz önüne alırsak, içeriğini düşünme şeklindeki yönelim duaya başvuruda ağırlık kazanmaktadır.

Sorunlarını din görevlileri ile paylaşıp onlara danışan kişilere din

görevlilerinin bir kısmının peygamber dualarını okumalarını tavsiye ettiğini ya da peygamber dualarının rehberliği ile danışanlara çözüm önerileri sunduklarını görmekteyiz. Bu tavsiye ve önerilerin düzeyi de peygamber dualarının din görevlilerinin yaşantısında yer alma düzeyi ile ve din görevlilerinin kendilerinin sorunlarla karşılaştıklarında çözüm için bu dualara başvurma durumları ile ilişkilidir.

Kendileri için peygamber dualarını sorunlarını aşmada yardımcı ve yol gösterici olarak gören din görevlileri, peygamber dualarını bu yönü ile öğrencileri ve çevreleri ile paylaşmaktadır. Peygamber dualarını az bilen, çok okumayan, kendi sorunları için bir dini başa çıkma yöntemi olarak görüp peygamber dualardan istifade etmeyen din görevlilerinin bu duaları zorluklarla karşılaşan, çeşitli sıkıntılar yaşayan kişilerle de çözüme katkı sunan bir yöntem olarak paylaşmadıklarını görmekteyiz. Tablo 11’de din görevlilerinin sorun yaşayan kişilerle peygamber dualarını tavsiye etme düzeyleri paylaşılmıştır. Araştırmamıza katılan din görevlilerinden peygamber dualarını sıkıntıları olan kişilere çok tavsiye edenlerin yüzdesi %26, az tavsiye edenler %26 olarak çıkmıştır. Katılımcıların yaklaşık yarısı orta düzeyde tavsiye ettiklerini ifade etmişlerdir. Peygamber dualarının başa çıkma yöntemi olarak çok tavsiye edilmediğini görmekteyiz.

Zor durumlar karşısında din görevlilerinin birçok peygamber duasına yöneldiklerini görmekteyiz. Okunan peygamber duaları çoğunlukla yaşanan sorun ile içerik olarak paralellik arz ettiği için seçilmektedir. Peygamber dualarının tamamını ya da çoğunu bilmeyenlerin, bildikleri peygamber duasını farklı birçok sıkıntı için okuması durumu ile de karşılaştık. En çok etkilenilen peygamber duaları Tablo 13’de verilmiştir. Buna göre Yunus, Muhammet (sav), İbrahim ve Eyüp peygamberlerin dualarından daha çok etkilenildiğini görmekteyiz.

Peygamber dualarını yaparken hissedilen duygular dini başa çıkma sürecini güçlendiren psikolojik etkilerdir. Sorunlar karşısında peygamber dualarına yönelen din görevleri bu duaları okurken, içeriğini düşünürken neler hissettiklerini şu ifadelerle anlattılar: Rahatlıyorum, içim ferahlıyor; en doğru duayı yaptığıma inanıyorum, duamın kabul olacağına güveniyorum; peygamber duaları ile hayırlı sonuca ulaşacağıma inanıyorum; Allah’a yakın hissediyorum; Allah’ın yardımı ile sıkıntımın geçeceğine inanıyorum; peygamberlere yakın hissediyorum, onlar gibi zorluğu aşacağıma inanıyorum; kendimi daha güçlü hissediyorum. Hissedilen bu duyguların sayısal verileri Tablo 15’de verilmiştir. İfade edilen bu duygular dini başa

çıkma yöntemlerinden dine yönelmeyi ve buna bağlı olarak ibadet ve dua ederek ilahi güce yaklaşma; dini inançlardan güç alarak kendini güçlü hissetme; ilahi güce sığınarak yardım isteme; dine yönelerek huzuru inançta arama tutumlarını yansıtmaktadır.

KAYNAKÇA

- Alatlı, A. (2004). *Şimdi Değilse Ne Zaman?*, Zaman Kitap: İstanbul.
- Albayrak, A. (2013). *Gençlerde Dua Psikolojisi*, Düşünce Kitabevi: İstanbul.
- Aslan, Ş. (2007), “Örgütsel Ortamda Bireysel Stresle Başa Çıkma Tutumlarının araştırılması”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C: 18, ss. 67-84.
- Atalay, M. (2017). *Kur'an'a Psikoloji ile Bakmak* (3b.), İz Yayıncılık: İstanbul.
- Atkinson, R. C., Rita, A., Smith, E. E., Bem, D. J. ve Hoeksema, S. N. (1996). *Psikolojiye Giriş*. (Y. Alagon, Çev.), Arkadaş Yayınları: Ankara.
- Aydemir, H. (2019). *Kur'an ve Hadis Dersleri*, (Çevirimiçi)
https://m.facebook.com/story/.php?story_fbid=2836967202999407&id=162718267090994, 08 Şubat 2019.
- Aysan, F. (2003), “Başa Çıkma Stratejisi Ölçeğinin Türkçe Formunun Oluşturulması”, Ege Eğitim Dergisi, C:3, No: 1, ss. 123-132.
- Ayten, A. (2012). *Tanrı'ya Sığınmak*, İz Yayıncılık: İstanbul.
- Ayten, A. ve Anık, E. (2014), “LGBT Bireylerde Dini İnanç, Din ve Tanrı Tasavvuru, Dini ve Manevi Başa Çıkma Süreci”, Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi, C: 14, No: 2, ss. 7-31.
- Ayten, A. ve Batan, S. N. (2015), “Dini Başa Çıkma Psikolojik Dayanıklılık ve Yaşam Doyumu Üzerine Bir Araştırma”, Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi, C: 15, No: 3, ss. 67-92.
- Baltaş, A. ve Baltas, Z. (1999). *Stres ve Başa Çıkma Yolları*, Remzi Kitabevi: İstanbul.
- Batan, S. N., “Yetişkinlerde Psikolojik Dayanıklılık ve Dini Başa Çıkmanın Yaşam Doyumuna Etkileri”, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, (Doktora Tezi), İstanbul, 2016, s.61.
- Cevziyye, İ. K. (2012). *Dua ve Yaşam*, İlke Yayıncılık: İstanbul.
- Cilacı, O. (1994). *Dua. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, IX., s. 529.
- Cirhinlioğlu, F. G. (2014). *Din Psikolojisi*. Nobel Yayınları: Ankara.
- Cufta, M. (2016), “Stres ve Dini İnanç”, Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C: 3, No: 5, ss. 50-70.
- Cüceloğlu, D. (1991). *İnsan ve Davranış*, Remzi Kitabevi: İstanbul.
- Çayır, C. (2013), “Çocuklarda Tanrı Tasavvuru Üzerine Bir Araştırma”, Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C: 15, No: 2, ss. 25-60.
- DİB, (2019). *Kur'an Yolu Meali ve Tefsiri*, (Çevirimiçi)
<https://kuran.diyanet.gov.tr/Tefsir/> , 26 Temmuz 2019.

- Dilmaç, B. ve Ekşi, F. (2018). *Manevi Danışmanlık ve Rehberlik*, C: I, DEM Yayınları: İstanbul.
- Eryücel, S., “Yaşam Olayları ve Dini Başaçıkma”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri (Din Psikolojisi) Anabilim Dalı, (Doktora Tezi), Ankara, 2013, s.17-18.
- Güler, İ. (2009). *İtikattan İmana*, Ankara Okulu Yayınları: Ankara.
- Güler, Ö. (2010), “Dini İnanç ve Psikolojik Sağlık İlişkisine Dair Bir Değerlendirme”, Toplum Bilimleri, C: 4, No: 8, ss. 95-105.
- Güney, S. (1998). *Davranış Bilimleri ve Yönetim Psikolojisi Terimler Sözlüğü*, Ocak Yayınları: Ankara.
- Harman, Ö. F. (2006). *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (Cilt 31). TDV Yayınları: İstanbul.
- Hayta, A. (2000), “Uludağ Üniversitesi Öğrencilerinin İbadet ve Ruh Sağlığı (Psiko-sosyal Uyum) İlişkisi Üzerine Bir Araştırma”, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C: 9, ss. 487-502.
- Horozcu, Ü. (2015). *Din Psikolojisi El Kitabı* (3 b.), Grafiker Yayınları: Ankara.
- Hökelekli, H. (1999). *İbadet, DIA (Cilt XIX, s. 247)*, (Çevirimiçi) <https://islamansiklopedisi.org.tr/ibadet#5-psikoloji-ve-sosyoloji-acisinden-ibadet> 19 Ağustos 2019.
- Hökelekli, H. (2008). *Psikolojiye Giriş*, Düşünce Kitabevi: İstanbul.
- Hökelekli, H. (2010). *Din Psikolojisi*, TDV Yayınları: Ankara.
- Hökelekli, H. (2013). *Din Psikolojisine Giriş*, DEM Yayınları: İstanbul.
- İkbal, M. (1964). *İslamda Dini Tefekkürün Yeniden Teşekkülü*. (S. Huri, Çev.), Çeltüt Matbaacılık: İstanbul.
- İkbal, M. (1984). *İslamda Dini Düşüncenin Yeniden Doğuşu*. (A. Asrar, Çev.), Birleşik Yayıncılık: İstanbul.
- İslamoğlu, A. H. ve Alnıaçık, Ü. (2016). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. Beta Yayınları: İstanbul.
- İzutsu, T. (2012). *Kur'an'da Allah-İnsan (İslam Düşüncesinde Islah)*. (S. Ateş, Çev.), Yeni Ufuklar Neşriyat: İstanbul.
- Kara, D. ve Koç, H. (2009), “Öğretim Elemanlarının Stresle Başa Çıkma Davranışlarının Bazı Değişkenlere Göre Belirlenmesi”, İşletme Araştırmaları Dergisi, C: 1, No: 2, ss. 35-50.
- Karaca, F. (2007). *Dini Gelişim Teorileri*, DEM Yayınları: İstanbul.
- Karahan, F. B. (2009), “Bir Kelam Problemi Olarak Dua Kader İlişkisi”, İslami İlimler Dergisi, C:1, No: 2, ss. 288.

- Kavas, E. (2013), “Dini Tutum-Stresle Başa Çıkma İlişkisi”, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C:37, ss. 143-168.
- Kayıklık, H. (2001), “Kur'an'daki Dualar Üzerine Psikolojik Bir Değerlendirme”, Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C: 1, No: 1, ss. 144.
- Kayıklık, H. (2015). *Din Psikolojisi, Bireysel Dindarlık Üzerine* (3 b.), (S. Karahan, Dü.), Karahan Kitabevi: Adana.
- Koç, H. ve Kara, D. (2009), “Öğretim Elemanlarının Stresle Başa Çıkma Davranışlarının Bazı Değişkenlere Göre Belirlenmesi”, İşletme Araştırmaları Dergisi, C: 1, No: 2, ss. 35-50.
- Koç, M. ve Karakaş, A. C. (2014), “Stresle Başa Çıkma Ve Dini Başa Çıkma Yöntemleri Arasındaki İlişkinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi”, İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi, C: 3, No: 3, ss. 610-631.
- Köse, A. ve Ayten, A. (2012). *Din Psikolojisi*, Timaş Yayınları: İstanbul.
- Kula, M. N. (2002), “Deprem ve Dini Başa Çıkma”, Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi, C: 1, ss. 234-256.
- Kutup, S. (2017). *Dua Bilinci*, Ehil Yayınları: İstanbul.
- Mabey, J. (2001). *Dualar Kitabı*. (G. Özgür, Çev.), Anahtar Kitaplar Yayınevi: İstanbul.
- Manisalıgil, A. ve Sayar, K. (2016). *Merhamet Devrimi* (3. b.), Timaş Yayınları: İstanbul.
- Mehmedoğlu, A. U. (2011). *Tanrıyı Tasavvur Etmek*, Çamlıca Yayınları: İstanbul.
- Necati, M. O. (2017). *Kur'an ve Psikoloji*. (H. Aydın, Çev.), Fecr Yayınları: Ankara.
- Önen, B. ve Özmen, M. (2005), “Stresle Başa Çıkma Yolları”, İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri Komisyonu, ss. 171-180.
- Özarlan, Z. ve Fıstıkcı, N. (2013), “Depresyon Hastalarının Stres ile Başa Çıkma Stratejileri”, Marmara Medical Journal, C:26, ss. 130-135.
- Özbay, Y. (1997), “Stresle Başa Çıkma Tutumları Envanteri: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması”, IV. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi, Ankara.
- Özmen, A. (2006), “Öfkeyle Başa Çıkma Eğitiminin ve Etkileşim Grubu Uygulamasının İçerik Yönelik Öfke Üzerindeki Etkisi”, C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, C: 30, No: 2, ss. 175-185.
- Öztürk, Y. N. (2014). *Kur'an'ın Temel Kavramları* (26 b.), Yeni Boyut: İstanbul.
- Paloutzian, R. F. ve L.Park, C. (2013). *Din ve Maneviyat Psikolojisi*. (İ. Ç. Ali Ayten, Dü.), Phoenix: Ankara:.
- Peker, H. (1990), “Suçlularda Dini Davranışlar”, Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C: 4, No: 4, ss. 93-124.

- Peker, H. (2000). *Din Psikolojisi*. Çamlıca Yayınları: İstanbul.
- Pusmaz, D. (1999), “Kur'an'da Şükür Kavramı”, *Diyanet İlmî Dergi*, C: 35, No: 3, ss. 65-78.
- Sayar, K. (2016). *Merhamet Devrimi*, Timaş Yayınları: İstanbul.
- Sülün, M. (2005). *Türk Toplumunun Kur'an-ı Kerim Kültürü*, Ayışığı Kitapları: İstanbul.
- Şahinler, N. (2012). *Duayı Yaşamak.*, İnsan Yayınları: İstanbul.
- Şeriatî, A. (2012). *Dua* (3 b.). (D. Örs, Çev.), Fecr Yayınları: Ankara.
- Şimşek, H. ve Yıldırım, A. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yayıncılık: Ankara.
- Taktak, N. (2019). *Strese Karşı Sabır Gösterin*, (Çevirimiçi), <https://nedimtaktak.wordpress.com/2016/08/30/strese-karsi-sabir-gosterin/>, 25 Temmuz 2019
- Tarhan, N. (1998 a), “Stres ve İnanç”, *Kur'an Mesajı İlmî Araştırmalar Dergisi*, C: 1, No: 3, ss. 49-51.
- Tarhan, N. (1998 b), “Stres ve Sabır”, *Kur'an Mesajı İlmî Araştırmalar Dergisi*, C: 1, No: 5, ss. 44-47.
- Tarhan, N. (2011). *Mutluluk Psikolojisi, Stresi Mutluluğa Dönüştürmek*, Timaş Yayınları: İstanbul.
- Tarhan, N. (2012). *İnanç Psikolojisi* (8 b.), Timaş Yayınları: İstanbul.
- Uludağ, S. (2010). *İslam Düşüncesinin Yapısı*, Dergah Yayınları: İstanbul.
- Uysal, V., Göktepe, A., Karagöz, S. ve İlerisoy, M. (2017), “Dini Başa Çıkma ile Umut, Hayat Memnuniyeti ve Psikolojik Sağlık Arasındaki Etkileşim Üzerine Bir Araştırma”, *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C:52, ss. 139-160.
- Yazıcı, H. B. (2003). *Hayatı Güzel ve Anlamlı Yaşamak*. (R. Demir, Dü.), Hayat Yayınları: İstanbul.
- Yılmaz, S. ve Karacoşkun, M. D. (2015). *Din Psikolojisi El Kitabı* (3 b.), Grafiker Yayınları: Ankara.
- Yöndem, Z. D. (2015). *Kişilik Dinamikleri ve Stresle Baş Etme*, Elif Yayınevi: Ankara.
- Yüksel, B. N. (2019), “Dindarlık Algısının Stresle Başa Çıkma Yöntemleri ile İlişkisi: İlahiyat Fakültesi Örneği”, *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C: 3, No: 1, ss. 68-84.
- Zülaloğlu, F. (2011). *Kur'an'da Dua ve Rasullerin Dua Örnekleri* (4 b.), Ekin Yayınları: İstanbul.

EKLER

EK 1:

KATILIMCILARA SORULAN SORULAR

1. Cinsiyet bilgisi.
2. Yaşınız kaçtır?
3. Eğitim durumunuz nedir?
4. Meslekteki görev süresiniz kaç yıldır?
5. Medeni durumunuzu nedir?
6. Kur'an'daki peygamber dualarını biliyor musunuz?
7. Peygamber dualarını bilme şekliniz nasıldır? Metin olarak mı, meal olarak mı, içerik olarak mı biliyorsunuz?"
8. Kur'an'daki peygamber dualarını okuma sıklığınız nasıldır?
9. Kur'an'daki peygamber dualarını ne şekilde okuyorsunuz? Metin olarak mı, meal olarak mı, içerik olarak mı okuyorsunuz?
10. Bir sorun yaşadığınızda peygamber dualarına hangi sıklıkla başvuruyorsunuz?
11. Sorunlar karşısında peygamber dualarına başvurduğunuzda ne şekilde okuyorsunuz?
12. Sorun yaşayanlara peygamber dualarını tavsiye ediyor musunuz, ne sıklıkta tavsiye ediyorsunuz?
13. Sorun yaşayanlara peygamber dualarını ne şekilde tavsiye ediyorsunuz?
14. Sizi en çok etkileyen peygamber duaları hangileridir?
15. Kur'an'daki peygamber dualarının sizi etkileyen yönleri nelerdir?
16. Kur'an'daki peygamber dualarını okurken hissettiğiniz duygular nelerdir?